

Stratégia na zmiernenie sociálnej exklúzie v Košickom kraji

Dátum: 30. 09. 2015

Spracovateľ: IBS SLOVAKIA, s.r.o.

M.R.Štefánika 5/1

971 01 Prievidza

**Európsky fond regionálneho rozvoja
„Investícia do vašej budúcnosti“**

**Tento projekt je realizovaný v rámci Regionálneho operačného programu,
spolufinancovaný Európskou úniou vo výške 85% z Európskeho fondu
regionálneho rozvoja a vo výške 10% zo štátneho rozpočtu
Slovenskej republiky.**

OBSAH

ÚVOD	4
EXECUTIVE SUMMARY	5
ETAPA 1: ZMAPOVANIE POPULÁCIE KOŠICKÉHO KRAJA Z POHĽADU ŠKÁLY DEKLASOVANÝCH SKUPÍN OBYVATEĽOV	7
1. Socioekonomická analýza Košického kraja	7
2. Zameranie a ciele výskumu	13
3. Výber výskumnej vzorky	14
4. Dotazníkový prieskum	19
5. Trendy v oblasti sociálnej politiky	40
6. Vízia a globálny cieľ	42
8. Výber kritických oblastí predurčených globálnym cieľom	44
9. Vytvorenie funkčného modelu komunitného podniku	45
ETAPA 2: VÝBER NAJVHODNEJŠEJ HISTORICKEJ FORMY PRIMÁRNEJ SOCIABILITY NA ÚZEMÍ KOŠICKÉHO KRAJA	46
1. Rozbor historických foriem primárnej sociability na území súčasného Košického kraja	46
2. Výber najvhodnejšej formy primárnej sociability na území Košického kraja	64
3. Zhrnutie výsledkov Etapy II	69
ETAPA 3: NÁVRH FUNKČNÉHO MODELU UPORIADANIA SPOLOČENSTVA ČASTI EXKLUDOVANÝCH SKUPÍN OBYVATEĽOV V KOŠICKOM KRAJI	71
1. Popis existujúcich modelov	71
2. Návrh modelu pre usporiadanie spoločenstva časti exkludovaných skupín obyvateľstva	76
3. Zhrnutie Etapy III	94
ETAPA 4: NÁVRH UPLATNENIA STRATÉGIE NA ZMIERNENIE SOCIÁLNEJ EXKLÚZIE V PODMIENKACH KOŠICKÉHO KRAJA	96
1. Vízia a ciele stratégie	96
2. Zhrnutie výsledkov kvalitatívneho prieskumu	100
3. Navrhovaná štruktúra stratégie	102
4. Zdroje financovania realizácie stratégie	106
5. Súbor merateľných ukazovateľov	108
ZÁVER	113
Zoznam použitých skratiek	115
Zoznam príloh	116

ÚVOD

Základným cieľom stratégie je vytvoriť strategický dokument, ktorý bude účinným nástrojom na zmiernenie sociálnej exklúzie v Košickom kraji. Hlavnou úlohou dokumentu je zmapovanie populácie Košického kraja z pohľadu škály deklasovaných skupín obyvateľov s určením početnosti týchto skupín, na základe analýzy vybrať najvhodnejšiu historickú formu primárnej sociability na území Košického kraja a na základe týchto analýz navrhnúť funkčný model usporiadania spoločenstva časti exkludovaných skupín obyvateľov a následne navrhnúť uplatnenie tejto stratégie na zmiernenie sociálnej exklúzie v podmienkach Košického kraja.

Stratégia si kladie za cieľ načrtnúť víziu, strategické a špecifické ciele, opatrenia a aktivity s cieľom zapojenia znevýhodnených skupín do spoločnosti a zvýšenie šance ich uplatnenia na trhu práce.

Na základe podrobnej analýzy a následnej diskusie boli odsúhlasené nasledovné skupiny, ktoré je možné považovať za znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie podľa ustanovenia §8 zákona č.5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov ktorými sú:

- a) občan starší ako 50 rokov veku,
- b) občan, ktorý dosiahol vzdelanie nižšie ako stredné odborné vzdelanie podľa osobitného predpisu,
- c) občan, ktorý žije ako osamelá dospelá osoba s jednou osobou odkázanou na jeho starostlivosť alebo s viacerými osobami odkázanými na jeho starostlivosť alebo starajúca sa aspoň o jedno dieťa pred skončením povinnej školskej dochádzky.

Poznámka: Ostatné skupiny znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie (podľa hore uvedeného ustanovenia) sa nebudú v projekte ďalej analyzovať, vzhľadom na to, že sú riešené inými podpornými mechanizmami.

EXECUTIVE SUMMARY

The purpose of the Strategy was to create a strategic document that will serve as an effective tool to reduce social exclusion in the Kosice region.

The Strategy to reduce social exclusion in the Kosice region was divided in four main parts:

1. Mapping the population of the Kosice region while focusing on declassified groups of inhabitants with identifying the numbers relevant to these groups..
2. Selection of the most suitable historical form of the primary sociability on the territory of the Kosice region.
3. Proposal of a functioning model of organising the community of parts of excluded groups of inhabitants.
4. Proposal of concrete implementing of the Strategy to reduce social exclusion in the Kosice region.

Based upon a detailed analysis followed by an intensive discussion there were agreed groups that could be understood as disadvantaged job seekers according to §8 of the Law Nr. 5/2004 Coll. on employment services, as follows:

- a) Citizen more than 50 years old,
- b) Citizen with the education lower than secondary vocational,
- c) Citizen that lives as a lonely person with one or more person/s requiring his/her care or a citizen that takes care of at least one studying child.

The main objective of the Strategy was through proper settings to ensure and improve support of disadvantaged groups, secure support of individuals and families aimed at improving their access to education and increasing their chances on the labour market.

When selecting the most suitable historical form it became obvious that the highest contribution is delivered by the jointly managed local economy and sharing the work. The support of a local cooperative could revive the structure that was working well and was very useful for the local people in the past. The support of the economy of cooperatives can comprise activities in the areas as agriculture, grocery growing and production, growing fruits and vegetables, different types of

crafts etc. The creation of jobs and employment support in cooperatives could be therefore developing the local community and economy in a stable way especially because of strong links to local needs and consumption.

The Strategy resulted in the proposal of functioning model of cooperative local business and its practical implementation, based upon the voluntary grouping of disadvantaged groups of people in a local community. These groups would be joined by common interests with the aim of getting education, finding jobs, finding stable clients, motivating new members to join and see in it positive reasons and perspectives.

This type of a business can be perceived as a subject that would contribute to the employment growth and to the integration of relevant individuals and communities and to work together on the recovery of their life conditions and environment.

Etapa 1: Zmapovanie populácie Košického kraja z pohľadu škály deklasovaných skupín obyvateľov

1. Socioekonomická analýza Košického kraja

Počet obyvateľov:	795 565 (k 31.12.2014)
Hustota obyvateľstva:	117,7 obyvateľov / km ²
Rozloha:	6.752,014 km ²
Počet okresov:	11
Počet miest:	17
Počet obcí:	440

Košický kraj je s 795 565 obyvateľmi druhým najpočetnejším krajom Slovenskej republiky. Z geografického hľadiska územie kraja leží v juhovýchodnej časti Slovenska a tvoria ho dva veľké útvary – Východoslovenská nížina a horský systém Spišsko-gemerský kras. Košický kraj má rozlohu 6 752,014 km² a je štvrtým najväčším slovenským regiónom. Priemerná hustota obyvateľstva je 117,7 obyvateľov na km².

Košický kraj vznikol v roku 1996 na základe zákona č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní SR. Administratívne sa člení na 11 okresov, z čoho štyri okresy (Košice I, II, III, IV) sú vytvorené v meste Košice. Ďalšími okresmi sú Košice-okolie, Gelnica, Michalovce, Rožňava, Sobrance, Spišská Nová Ves a Trebišov.

Košický kraj má výhodnú polohu. Na severe a západe susedí s Prešovským a Banskobystrickým samosprávnym krajom. Na juhu hraničí s Maďarskom, na východe s Ukrajinou, a má tak zabezpečené priame spojenie regiónu s týmito dvoma štátmi.

Mesto Košice sú krajským mestom, pozostávajú z 22 mestských častí. Zároveň sú aj administratívnym, priemyselným, obchodným, ekonomickým a kultúrnym centrom regiónu východného Slovenska. Sídlnymi mestami sú Gelnica, Michalovce, Rožňava, Sobrance, Spišská Nová Ves a Trebišov.

Sídlnú štruktúru v Košickom kraji tvorí 440 obcí, z čoho je 17 miest (Gelnica, Košice, Moldava

nad Bodvou, Medzev, Michalovce, Strážske, Veľké Kapušany, Rožňava, Dobšiná, Sobrance, Spišská Nová Ves, Krompachy, Spišské Vlachy, Trebišov, Čierna nad Tisou, Sečovce, Kráľovský Chlmec).

Tabuľka č. 1: Počet obyvateľov v okresoch Košického kraja k 31.12.2014

Okres	Muži	Ženy	Spolu	% podiel Muži	% podiel Ženy
Gelnica	15 625	15 879	31 504	49,60	50,40
Košice I	32 221	35 621	67 842	47,49	52,51
Košice II	39 740	42 739	82 479	48,18	51,82
Košice III	14 348	15 066	29 414	48,78	51,22
Košice IV	28 481	31 248	59 729	47,68	52,32
Košice - okolie	61 367	62 010	123 377	49,74	50,26
Michalovce	54 052	56 662	110 714	48,82	51,18
Rožňava	30 722	32 155	62 877	48,86	51,14
Sobrance	11 278	11 487	22 765	49,54	50,46
Spišská Nová Ves	48 920	49 949	98 869	49,48	50,52
Trebišov	51 654	54 341	105 995	48,73	51,27
Košický kraj	388 408	407 157	795 565	48,82	51,18

Zdroj: Štatistický úrad SR

V Košickom kraji k 31.12.2014 žilo 795 565 obyvateľov, z toho 51,18% žien. Najviac obyvateľov žije v okresoch Košice-okolie, Michalovce a Trebišov, najmenej v okrese Sobrance.

Tabuľka č. 2: Ekonomicky aktívne obyvateľstvo a miera nezamestnanosti za rok 2014 v okresoch Košického kraja

Okres	EAO Ženy	EAO Muži	EAO Spolu	Podiel EAO (%)	Miera evidovanej nezamestnanosti (%)
Gelnica	5 881	7 980	13 861	44,00	17,91
Košice I	15 034	17 038	32 072	47,27	9,81
Košice II	17 586	20 078	37 664	45,66	9,39
Košice III	7 393	8 415	15 808	53,74	8,56
Košice IV	11 986	14 160	26 146	43,77	9,37
Košice - okolie	24 218	31 993	56 211	45,56	19,20
Michalovce	22 343	27 798	50 141	45,29	16,78
Rožňava	13 714	16 750	30 464	48,45	24,27
Sobrance	4 409	5 915	10 324	45,35	20,91

Spišská Nová Ves	19 243	24 746	43 989	44,49	15,12
Trebišov	22 024	27 970	49 994	47,17	20,01
Košický kraj	163 831	202 843	366 674	46,09	15,92
Slovenská republika	1 212 495	1 486 094	2 698 589	49,78	12,29

Zdroj: ÚPSVaR SR

Ku koncu roka 2014 bolo v Košickom kraji spolu 366 674 ekonomicky aktívnych obyvateľov, t.j. 46,1% z celkového počtu obyvateľov v kraji. Najväčší podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov Košického kraja dosiahol okres Košice III, Rožňava, Košice I a Trebišov. Najmenší podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov je v okrese Košice IV a Gelnica. Miera evidovanej nezamestnanosti v jednotlivých okresoch je rozdielna, pohybovala sa medzi hranicou 8,56% až 24,27%. Najvyššiu mieru nezamestnanosti dosiahol okres Rožňava 24,27%. Najnižšiu mieru nezamestnanosti dlhodobo dosahujú okresy mesta Košice, s minimom v okrese Košice III (8,56%).

Tabuľka č. 3: Priemerný hrubý a priemerný disponibilný ekvivalentný príjem domácnosti, osoby pod hranicou chudoby a miera rizika chudoby za kraje za rok 2013

Kraj	Priemerný disponibilný ekvivalentný príjem domácnosti (EUR/mesiac)	Osoby pod hranicou chudoby – 60% mediánu (EÚ SILC)	Miera rizika chudoby – 60% mediánu (EÚ SILC v %)
Bratislavský kraj	734,40	49 383	8,0
Západné Slovensko	602,21	211 357	11,5
Trnavský kraj	607,38	51 109	9,2
Trenčiansky kraj	632,31	48 580	8,2
Nitriansky kraj	572,04	111 668	16,3
Stredné Slovensko	606,41	179 068	13,3
Žilinský kraj	626,52	76 911	11,1
Banskobystrický kraj	585,28	102 157	15,6
Východné Slovensko	559,22	254 362	15,8
Prešovský kraj	535,32	156 849	19,2
Košický kraj	583,85	97 513	12,3
Slovenská republika	605,54	694 170	12,8

Zdroj: Štatistický úrad SR

Priemerný disponibilný ekvivalentný príjem domácnosti dosiahol k 31.12.2013 v Košickom kraji hodnotu 583,85 EUR/mesiac. Ako však môžeme sledovať trend, Slovensko sa dlhodobo zaraďuje medzi krajiny s výraznými hospodárskymi a sociálnymi rozdielmi medzi regiónmi. Tieto rozdiely sa prejavili aj vo výške príjmu. V porovnaní s ostatnými regiónmi majú domácnosti v Košickom

kraji tretí najmenší priemerný disponibilný príjem, za ním sa nachádza Nitriansky a Prešovský kraj. Aj naďalej najvyšší príjem dosahujú domácnosti v Bratislavskom kraji.

Profil chudoby je výsledkom viacerých faktorov. Na Slovensku za najvýznamnejšie faktory podmieňujúce ohrozenie rizikom chudoby považujeme ekonomickú aktivitu osôb, štruktúru domácnosti, vek a regionálnu disparitu. Významným faktorom v súvislosti s meraním príjmovej chudoby je postavenie jednotlivca na trhu práce. Osoby, ktoré sú bez zamestnania, predstavujú z tohto hľadiska skupinu najviac ohrozenú chudobou. Najviac osôb pod hranicou chudoby žije v Prešovskom kraji a najmenej osôb pod hranicou chudoby žije v Trenčianskom kraji. Miera rizika chudoby je najvyššia v Prešovskom kraji a najnižšia v Bratislavskom kraji.

Tabuľka č. 4: Štruktúra obyvateľstva v okresoch Košického kraja podľa veku k 31.12.2014

Okres	Veková skupina (abs)			Veková skupina (%)			Priemer. vek	Index starnutia
	Predprod. (0-14)	Produkt. (15-64)	Poprod. (65+)	Predprod. (0-14)	Produkt. (15-64)	Poprod. (65+)		
Gelnica	6 222	21 237	4 045	19,75	67,41	12,84	37,12	65,01
Košice I	9 107	48 725	10 010	13,42	71,82	14,75	40,81	109,92
Košice II	12 457	58 718	11 304	15,10	71,19	13,71	39,69	90,74
Košice III	4 211	22 604	2 599	14,32	76,85	8,84	40,00	61,72
Košice IV	8 688	40 176	10 865	14,55	67,26	18,19	41,79	125,06
Košice - okolie	24 377	85 165	13 835	19,76	69,03	11,21	36,69	56,75
Michalovce	18 981	77 960	13 773	17,14	70,42	12,44	38,33	72,56
Rožňava	10 516	44 333	8 028	16,72	70,51	12,77	38,96	76,34
Sobrance	3 467	15 842	3 456	15,23	69,59	15,18	39,9	99,68
Spišská Nová Ves	20 101	67 814	10 954	20,33	68,59	11,08	36,25	54,49
Trebišov	18 641	74 316	13 038	17,59	70,11	12,30	38,17	69,94
Košický kraj	136 768	556 890	101 907	17,19	70,00	12,81	38,52	74,51
Slovenská republika	830 181	3 834 289	756 879	15,31	70,73	13,96	39,87	91,17

Zdroj: Štatistický úrad SR

V Košickom kraji je mierne priaznivejšia veková štruktúra obyvateľstva najmä vďaka predproduktívnej zložke obyvateľstva (0-14 rokov). K 31. 12. 2014 bolo v predproduktívnom veku 136 768 obyvateľov vo veku 0-14 rokov (17,19% z celkového počtu obyvateľov), v produktívnom veku 15 – 64 rokov bolo 556 890 obyvateľov (70,00%) a v poproduktívnom veku nad 65 rokov

bolo 101 907 obyvateľov (12,81%). Priemerný vek obyvateľstva v Košickom kraji dosiahol hodnotu 38,52 rokov a index starnutia bol na úrovni 91,17 boda.

Tabuľka č. 5: Stupeň dosiahnutého vzdelania v okresoch Košického kraja za rok 2011 (SODB)

Stupeň	Územie										
	GL	KE I	KE II	KE III	KE IV	KE - okolie	MI	RV	SO	SNV	TV
1	6 254	5 783	8 439	2 129	5 025	23 188	19 058	12 571	4 010	17 769	18 437
2	4 140	6 013	6 448	2 634	7 001	14 845	12 845	8 676	3 697	12 129	14 255
3	3 140	7 078	5 047	1 979	3 889	10 376	8 878	5 638	2 164	8 122	10 778
4	1 094	3 091	2 601	1 821	2 040	4 388	3 383	1 964	756	3 239	3 160
5	5 277	14 826	22 912	9 605	11 808	20 256	20 767	10 879	4 184	18 021	18 573
6	1 089	3 588	5 729	1 514	2 902	3 990	6 089	2 397	1 016	3 383	4 897
7	344	1 331	2 047	488	1 290	1 264	1 805	1 054	263	877	1 328
8	531	1 806	2 172	690	1 274	2 541	3 150	1 179	535	1 924	1 842
9	1 763	11 296	11 580	3 974	8 923	9 997	11 138	5 026	1 435	8 020	6 765
10	65	1 330	1 020	351	1 015	505	538	250	65	356	340
11	6 210	9 664	12 493	4 150	8 735	23 937	19 542	11 017	3 788	20 014	20 558
12	1 365	2 661	2 188	713	5 340	3 940	3 649	2 700	1 020	3 739	5 139

Tabuľka č. 5A: Stupeň dosiahnutého vzdelania v Košickom kraji za rok 2011 (SODB)

Stupeň vzdelania											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
122 663	92 683	67 089	27 537	157 108	36 594	12 091	17 644	79 917	5 835	140 108	32 454
% podiel k celkovému počtu obyvateľstva)											
15,5	11,7	8,5	3,5	19,8	4,6	1,5	2,2	10,1	0,7	17,7	4,1

Zdroj: Štatistický úrad SR, Sčítanie obyvateľstva 2011

Vysvetlivky:

Stupeň vzdelania	Najvyššie dosiahnuté vzdelanie
1	Základné
2	Učňovské bez maturity
3	Stredné odborné (bez maturity)
4	Úplné stredné učňovské (s maturitou)
5	Úplné stredné odborné (s maturitou)
6	Úplné stredné všeobecné
7	Vyššie odborné
8	Vysokoškolské bakalárske
9	Vysokoškolské mag., inž., dokt.
10	Vysokoškolské doktorandské
11	Bez vzdelania (deti do 16 rokov)
12	Nezistené

Podľa údajov zo Sčítania obyvateľov z roku 2011 dosiahlo najviac obyvateľov v Košickom kraji úplné stredné odborné vzdelanie s maturitou (19,8% z celkového počtu obyvateľov), základné vzdelanie (15,5%) a učňovské vzdelanie bez maturity (11,7%). Vysokoškolské vzdelanie dosiahlo 13,0% obyvateľov Košického kraja.

2. Zameranie a ciele výskumu

Cieľom stratégie bolo zmapovanie populácie Košického kraja z pohľadu škály exkludovaných a deklasovaných skupín obyvateľstva (Etapa I.). Aké sú podľa nich príčiny sociálneho vylúčenia a aké sú vhodné nástroje pre zabezpečenie sociálnej integrácie. Ide socioekonomickú analýzu, prostredníctvom ktorej dostaneme odpovede na nasledovné otázky:

1. Definovať, čo možno považovať za chudobu, s vymedzením chudoby a sociálneho vylúčenia, a aký je prah chudoby v podmienkach skúmaného územia. Na tomto základe vymedziť, ktoré skupiny obyvateľstva sú exkludované v Košickom kraji.
2. Ktoré skupiny obyvateľstva sú deklasované v Košickom kraji?
3. Aká je početnosť jednotlivých deklasovaných skupín v Košickom kraji?
4. Cítia sa príslušníci deklasovaných skupín sami byť príslušníkmi týchto skupín (ako vnímajú svoje deklasovanie)?
5. Aké formy ponuky práce a aké špecifiká spojené so svetom práce sú spojené s postojmi deklasovaných skupín v tejto oblasti?

Etapa I. je prvotným krokom k tvorbe stratégie na vytvorenie modelu komunitného podniku, ktorého cieľom by bolo vytvorenie alternatívneho modelu ekonomiky, ktorá by mohla fungovať v prospech ľudí ako celku. Súčasný ekonomický model skôr pripomína pyramídu, v ktorej ekonomickej elite nezostáva nič iné ako ďalej expandovať, kolonizovať a drancovať prírodné a ľudské zdroje, pretože by sa pyramída zrútila. Takýto alternatívny ekonomický model by namiesto neustáleho konkurenčného boja a neobmedzeného ekonomického rastu ponúkol priateľskú spoluprácu a rovnováhu. Išlo by o vytvorenie komunitného podniku rodinného charakteru, v ktorom by si ľudia vzájomne vymieňali svoje služby, prácu, čas a schopnosti. K tomu nepotrebujú používať oficiálnu menu, ktorej je nedostatok. Stačilo by, keby sa jej budúci členovia zišli, zapísali si zoznam svojich zručností, schopností a vecí, ktoré ovládajú, majú a požadujú, navzájom si tento zoznam porovnali a každý by potom robil pre druhých to, čo vie a čo tí druhí budú požadovať.

3. Výber výskumnej vzorky

Cieľová skupina: pre výskum boli Radou projektu odsúhlasené skupiny, ktoré je možné považovať za znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie podľa ustanovenia §8 zákona č.5 / 2004 Z.z. o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov, ktorými sú:

- d) občan starší ako 50 rokov veku
- e) občan, ktorý dosiahol vzdelanie nižšie ako stredné odborné vzdelanie podľa osobitného predpisu
- f) občan, ktorý žije ako osamelá dospelá osoba s jednou osobou odkázanou na jeho starostlivosť alebo s viacerými osobami odkázanými na jeho starostlivosť alebo starajúca sa aspoň o jedno dieťa pred skončením povinnej školskej dochádzky

Poznámka: Ostatné skupiny znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie (podľa hore uvedeného ustanovenia) nebudú v projekte analyzované vzhľadom na to, že sú riešené inými podpornými mechanizmami.

Výskumná / reprezentatívna vzorka bola konštruovaná na základe údajov zo štatistických databáz Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Štatistického úradu SR. Výskum bol realizovaný vo všetkých okresoch Košického kraja. V každom okrese bol vybraný počet respondentov zodpovedajúci počtu cieľových skupín (občania starší ako 50 rokov, občania s nižším vzdelaním a osamelá osoba s jednou osobou odkázanou na jeho starostlivosť) k celkovému počtu obyvateľov (percentuálny podiel).

Reprezentatívna vzorka: výber reprezentatívnej vzorky bol stanovený na základe jediného kritéria – vzorka vybraná zo skupiny z radov znevýhodnených občanov z okresov Košického kraja (Gelnica, Košice I, II, III a IV, Košice okolie, Michalovce, Rožňava, Sobrance, Spišská Nová Ves a Trebišov)

Tabuľka č. 6: Štruktúra znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie (UoZ) k 31.12.2014

Územie	Znevýh. UoZ spolu	Z toho znevýhodnení podľa §8 zák.č.5/2004 Zb.					
		písm. b.) – občan starší ako 50 rokov veku	% podiel	písm.d.) – nižšie vzdelanie	% podiel	písm.g.) – osamelá osoba s jednou osobou v starostlivosti	% podiel
Gelnica	3 016	602	19,9	1 642	54,44	0	0
Košice I.	3 069	837	27,2	504	16,42	56	1,82
Košice II.	3 468	976	28,14	733	21,13	88	2,53
Košice III.	1 304	441	33,82	173	13,26	36	2,76
Košice IV.	2 293	542	23,64	316	13,78	8	0,34
Košice – okolie	11 183	2 666	23,84	5 374	48,0	13	0,11
Michalovce	9 202	2 435	26,46	3 491	37,93	0	0
Rožňava	8 156	2 150	26,36	3 697	45,32	102	1,25
Sobrance	2 392	589	24,62	1 005	42,01	61	2,55
Spišská Nová Ves	7 607	1 676	22,03	3 714	48,82	3	0,03
Trebišov	11 575	2 985	25,78	4 270	36,88	11	0,09
Košický kraj	62 562	15 917	25,44	24 877	39,76	373	0,59

Zdroj: ÚPSVaR SR

Rozsah výberu: veľkosť reprezentatívnej vzorky za okres závisí od počtu príslušníkov vymedzených skupín a od jeho percentuálneho podielu k celkovému počtu obyvateľov.

Základný súbor tvoria obyvatelia Košického kraja. Podľa Štatistického úradu SR má Košický kraj **794 756 obyvateľov**. Reprezentatívna vzorka pre prieskum je vypočítaná obvyklým postupom:

$$x = Z(c/100)^2 r(100-r)$$

$$n = \frac{Nx}{((N-1)E^2 + x)}$$

$$E = \text{Sqrt}[\frac{(N-n)x}{n(N-1)}]$$

Kde platí: n je veľkosť vzorky; E prípustná chyba; N je veľkosť základného súboru; r je podiel odpovedí vo výberovej vzorke; $Z(c/100)$ je kritická hodnota pre interval spoľahlivosti na úrovni c . (on-line: www.raosoft.com/samplesize.html).

Tabuľka č. 7: Výpočet

Základný súbor	794 756
Interval spoľahlivosti	95%
Prípustná chyba	5%
Výberová vzorka	384

Pri zachovaní intervalu spoľahlivosti 95% je potrebné, aby sa prieskumu zúčastnilo min. 384 respondentov.

Tabuľka č. 8: Alternatívne možnosti výberovej vzorky

Výberová vzorka	Prípustná chyba
300	5,66%
400	4,90%
500	4,38%

Interval spoľahlivosti	Výberová vzorka
90%	271
95%	384
99%	663

Výskumný súbor bude relatívne zohľadňovať podiely znevýhodnených osôb žijúcich v Košickom kraji. Podľa štruktúry znevýhodnených (UoZ, 31. 12. 2014) sú tieto podiely nasledujúce:

- znevýhodnení podľa spolu: 7,87%
- občania starší ako 50 rokov veku: 2,00%;
- občania s nižším vzdelaním: 3,13%;
- osamelá osoba s jednou osobu v starostlivosti: 0,04%.

Tabuľka č. 9: Počet obyvateľov Košického kraja a percentuálny podiel k cieľovým skupinám

Košický kraj	Počet obyvateľov	Cieľ.skup. 1 – starší ako 50 rokov	% podiel	Cieľ.sk.2 – nižšie vzdelanie	% podiel	Cieľ.sk.3 – osamelá osoba	% podiel
Gelnica	31 368	602	1,92	1 642	5,23	0	0
Košice mesto (KE I,II,III a IV)	240 164	2 796	1,16	1 726	0,72	188	0,07
Košice - okolie	121 187	2 666	2,20	5 374	4,43	13	0,01
Michalovce	110 899	2 435	2,19	3 491	3,14	0	0
Rožňava	63 179	2 150	3,40	3 697	5,85	102	0,16
Sobrance	23 222	589	2,54	1 005	4,32	61	0,26
Spišská Nová Ves	98 244	1 676	1,71	3 714	3,78	3	0,003
Trebišov	106 145	2 985	2,81	4 270	4,02	11	0,01
Košický kraj	794 025	15 917	2,00	24 877	3,13	373	0,04

Zdroj: ÚPSVaR SR

Z uvedeného vyplýva, že podiel znevýhodnených vo výskumnom súbore by mal byť minimálne 7,87%.

Tabuľka č. 10: Podiel znevýhodnených na základnom súbore

Podiel znevýhodnených na základnom súbore	
Relatívny	Absolútny
7,87%	30,22
10%	38,4
15%	57,6
20%	76,8

Vzhľadom na lepšiu výpovednú hodnotu výsledkov prieskumu by mal byť podiel respondentov z tejto skupiny aspoň 10%.

Návrh rozdelenia respondentov podľa okresov Košického kraja

Rozdelenie rešpektuje pomer obyvateľstva v jednotlivých okresoch kraja vzhľadom na celkový počet obyvateľov kraja.

Tabuľka č. 11: Pomer obyvateľstva v jednotlivých okresoch na celkový počet obyvateľov kraja za rok 2013

Okres	Počet obyvateľov	Relatívne vyjadrenie	Výskumný súbor (absolútne)	Podiel znevýhodnených 10% (absolútne)
Gelnica	31 368	3,95%	15,17	1,52
Košice mesto (Košice I,II,III a IV)	240 164	30,25%	116,15	11,61
Košice - okolie	121 187	15,26%	58,61	5,86
Michalovce	110 899	13,97%	53,63	5,36
Rožňava	63 179	7,96%	30,55	3,06
Sobrance	23 222	2,92%	11,23	1,12
Spišská Nová Ves	98 244	12,37%	47,51	4,75
Trebišov	106 145	13,37%	51,33	5,13
Košický kraj	794 025	100%	384	38,42

4. Dotazníkový prieskum

Prieskum bol realizovaný medzi obyvateľmi Košického kraja v mesiacoch apríl 2015 a jún 2015 priamym dopytovaním v uliciach miest a obcí Košického kraja. Ešte pred prieskumom prebehol pilotný prieskum na vzorke 50 respondentov v mesiaci apríl 2015, ktorého cieľom bolo zistenie vhodnosti nastavenia otázok v dotazníku. Dotazník obsahoval 12 hlavných otázok + 8 doplňujúcich otázok.

Cieľom prieskumu bolo zistiť názory obyvateľov na rôzne problémy týkajúce sa spôsobu života, aká je ich súčasná finančná situácia, či majú zamestnanie, či príjmy pokrývajú výdavky a podobne. Prieskum prebiehal v jednotlivých okresoch Košického kraja s využitím anketárov priamo v teréne, anketári vykonávali prieskum v mestách a obciach Košického kraja.

Vzhľadom na charakter I. etapy bol prieskum cielený. V prvej časti prieskumu boli zisťované socio-demografické charakteristiky respondentov (vek, pohlavie, vzdelanie, počet detí, zloženie domácnosti). V druhej časti dotazníka boli zisťované charakteristiky týkajúce sa zamestnania, príjmu, cien potravín, nákladov na bývanie, energie, stav zadlženosti a podobne.

Počas realizácie bolo oslovených **391** respondentov, z toho **16** z okresu Gelnica, **117** z Košíc I., II., III. a IV., **59** z Košíc – okolia, **56** respondentov z okresu Michalovce, **31** respondentov z okresu Rožňava, **12** z okresu Sobrance, **48** z okresu Spišská Nová Ves a **52** respondentov z okresu Trebišov.

Uvedené hypotézy je možné merať na základe rámcových indikátorov, ktoré sa následne formulujú ako výskumné otázky. Zoznam indikátorov:

- **Indikátor 1: Pohlavie a vek respondenta.**
- **Indikátor 2: Vzdelanie.** Indikátor meria najvyššie dosiahnuté vzdelanie, odbor štúdia.
- **Indikátor 3: Rodina.** Zisťovanie počtu členov domácnosti. Konkrétne počty detí.
- **Indikátor 4: Okres bydliska respondenta.**
- **Indikátor 5: Základné potreby.** Indikátor meria prostriedky a možnosti pre získanie základných potrieb týkajúcej sa modernej spoločnosti. Rovnako sa orientuje na možné problémy.

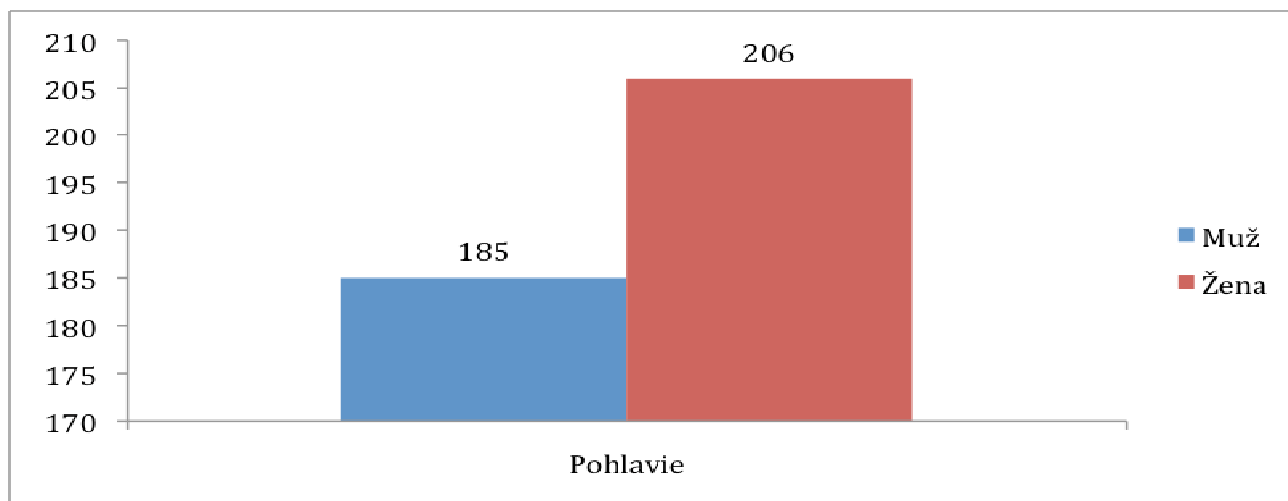
- Indikátor 5a: Jedlo
- Indikátor 5b: Bývanie a energie

- **Indikátor 6: Príjem.** Meria sa príjem respondentovej domácnosti. Meria sa podiel respondenta na danom príjme.
- **Indikátor 7: Zamestnanie.** Meria sa existencia pracovnoprávneho vzťahu. Nezamestnanosť, jej dĺžka a príp. problémy s ňou spojené.
- **Indikátor 8: Skúsenosti.** Meria sa subjektívny názor respondenta ohľadne jeho skúseností a schopností.
- **Indikátor 9: Potreby a ich uspokojovanie.** Subjektívny názor respondenta ohľadne miery uspokojovania jeho potrieb.

Tabuľka č. 12: Odpovede na otázku č. 1 – Aké je pohlavie respondentov?

Pohlavie	Gelnica	Košice	Košice - okolie	Michalovce	Rožňava	Sobrance	SNV	Trebišov	Košický kraj
Muž	7	55	28	26	16	6	22	25	185
Žena	9	62	31	30	15	6	26	27	206
SPOLU	16	117	59	56	31	12	48	52	391

Graf č. 1 – Odpovede na otázku č. 1: Aké je pohlavie respondentov?

Na celkovej vzorke 391 respondentov prevažovali z hľadiska pohlavia ženy (52,7%).

Tabuľka č. 13: Odpovede na otázku č. 2: Zastúpenie respondentov podľa veku.

Vek priemer	GL	KE	KE – okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
	40,19	38,78	36,64	36,30	36,19	41,08	40,60	36,42	37,94

Pri dopytovaní boli oslovení respondenti v okresoch Košického kraja rôznych vekových kategórií v rozmedzí od 18 rokov až do 69 rokov. Pri rozhovoroch sa anketári zameriavali na respondentov zodpovedajúcim kritériám výberu – najrizikovejším vekovým kategóriám z hľadiska zamestnanosti, t.j. mladí ľudia vo veku do 29 rokov, staršie osoby vo veku nad 50 rokov. Z celkového počtu 391 respondentov až 46,04% respondentov boli mladí ľudia vo veku do 29 rokov, staršie osoby vo veku nad 50 rokov tvorili 17,39% z celkového počtu respondentov a zvyšných 36,57% tvorili skupiny respondentov od 30 rokov do 49 rokov.

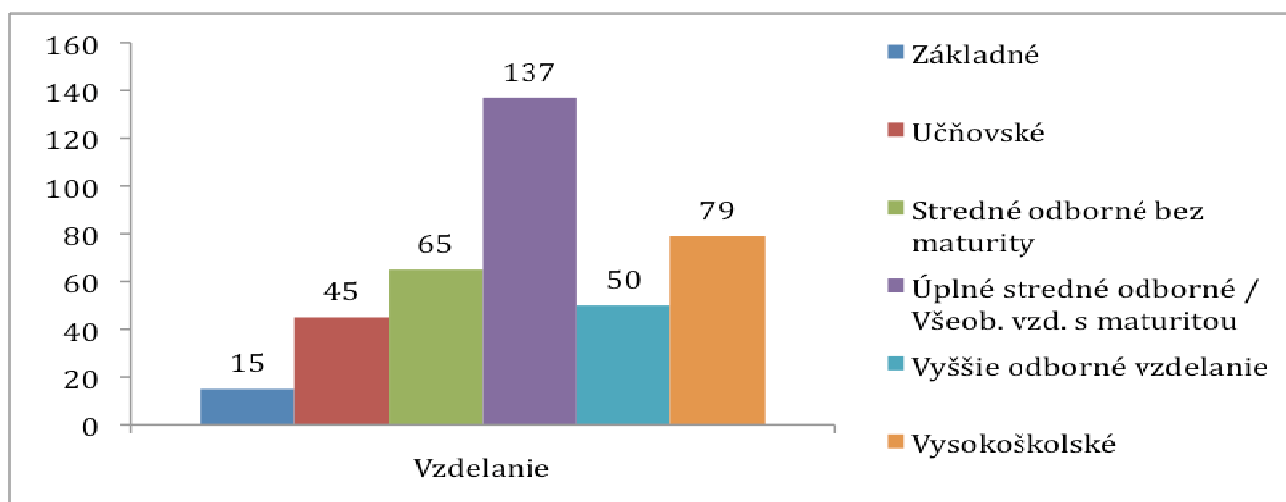
Tabuľka č.14: Hodnoty otázky č. 3: Zastúpenie respondentov podľa vzdelania.

Hodnota	Odpoveď
1	Základné
2	Učňovské bez maturity
3	Stredné odborné bez maturity
4	Úplné stredné odborné alebo všeobecné s maturitou
5	Vyššie odborné vzdelanie
6	Vysokoškolské

Tabuľka č. 15: Odpovede na otázku č. 3: Zastúpenie respondentov podľa vzdelania.

Hodnota	GL	KE	KE-okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
1	0	2	2	2	0	0	8	1	15
2	1	14	6	8	3	1	5	7	45
3	2	20	8	8	8	2	7	10	65
4	12	34	21	17	11	7	16	19	137
5	1	18	9	9	4	1	3	5	50
6	0	29	13	12	5	1	9	10	79
SPOLU									391

Graf č. 2 – Odpovede na otázku č. 3: Zastúpenie respondentov podľa vzdelania

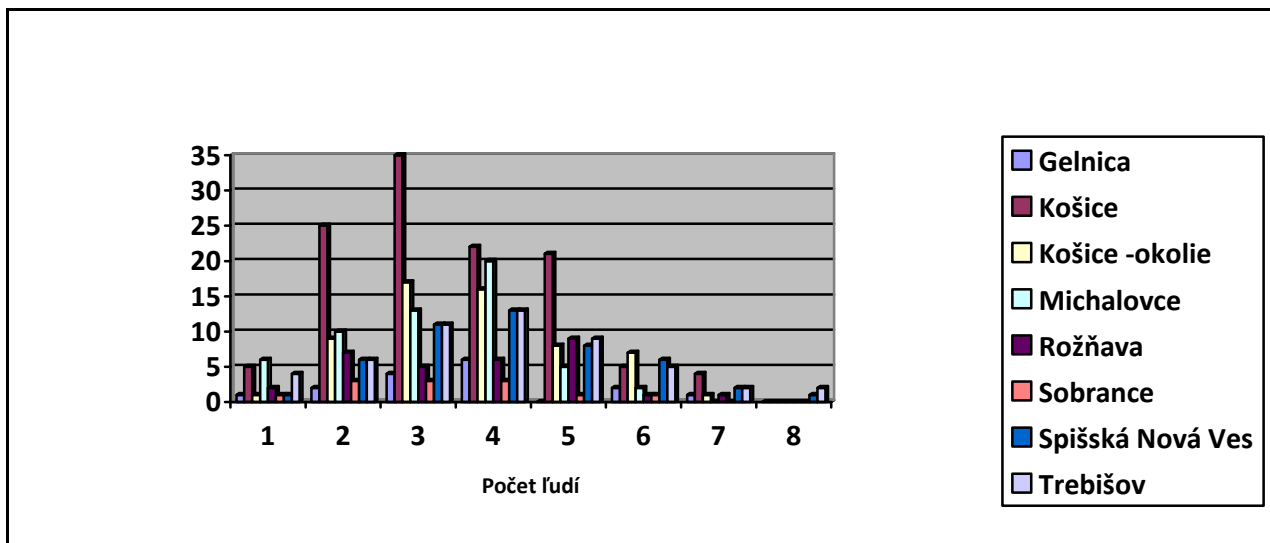

Vzdelanie respondentov je prevažne v očakávaných kategóriách: základné vzdelanie (3,84% z celkového počtu respondentov), učňovské (11,51%), stredné odborné bez maturity (16,62%), úplné stredné odborné / všeobecné vzdelanie s maturitou (35,04%), vyššie odborné vzdelanie (12,79%) a vysokoškolské vzdelanie (20,20%). Z uvedeného vyplýva, že najviac respondentov má úplné stredné odborné s maturitou, všeobecné odborné s maturitou a vysokoškolské vzdelanie, ide väčšinou o osoby mladšie ako 29 rokov (absolventi škôl, mladí ľudia), alebo osoby staršie ako 50 rokov, to znamená, že ide o rizikové skupiny osôb, ktoré majú problémy s uplatnením sa na trhu práce, alebo so zaradením sa na trhu práce (nevyhovujúce profesie, nedostatočná prax, nízky príjem, nevyhovujúci vek, nedostatok pracovných miest a podobne). Pre postulovanie záverov je potrebné zohľadňovať fakt, že ostatné kategórie vzdelania sú medzi respondentmi zastúpené len málo.

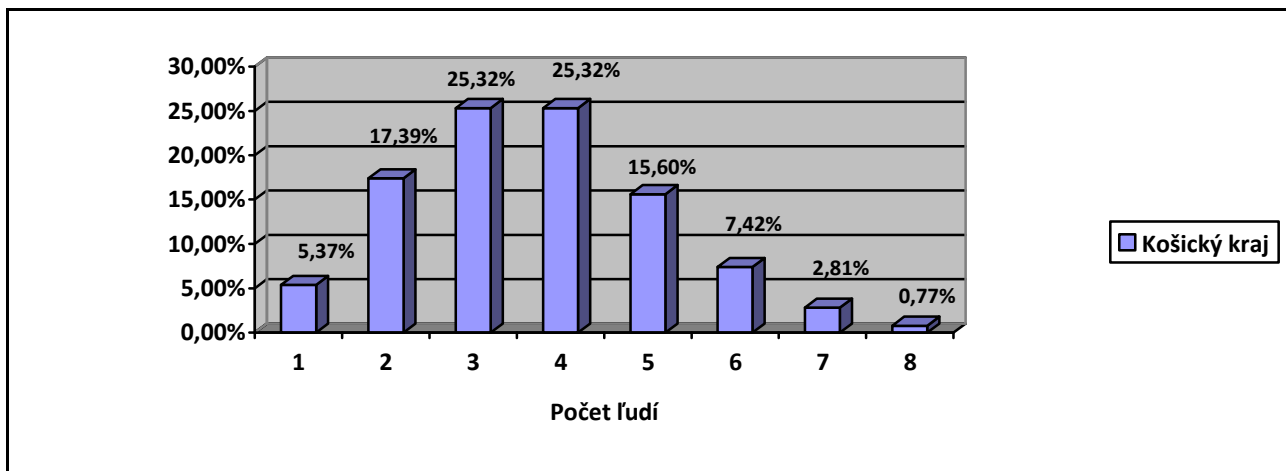
Tabuľka č. 16: Odpovede na otázku č. 4: Koľko ľudí vrátane Vás žije vo Vašej domácnosti?

Počet	GL	KE	KE- okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
1	1	5	1	6	2	1	1	4	21
2	2	25	9	10	7	3	6	6	68
3	4	35	17	13	5	3	11	11	99
4	6	22	16	20	6	3	13	13	99
5	0	21	8	5	9	1	8	9	61
6	2	5	7	2	1	1	6	5	29
7	1	4	1	0	1	0	2	2	11
8	0	0	0	0	0	0	1	2	3
SPOLU									391

Graf č. 3 – Odpovede na otázku č. 4: Koľko ľudí vrátane Vás žije vo Vašej domácnosti? (údaj za okresy Košického kraja)

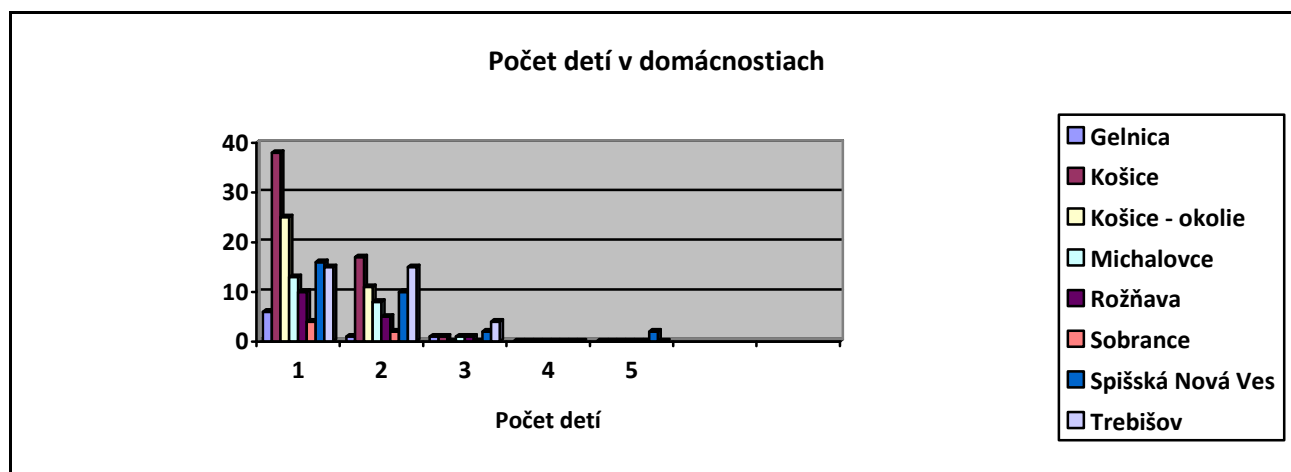
Graf č. 3A – Odpovede na otázku č. 4: Koľko ľudí vrátane Vás žije vo Vašej domácnosti? (údaj za celý Košický kraj)

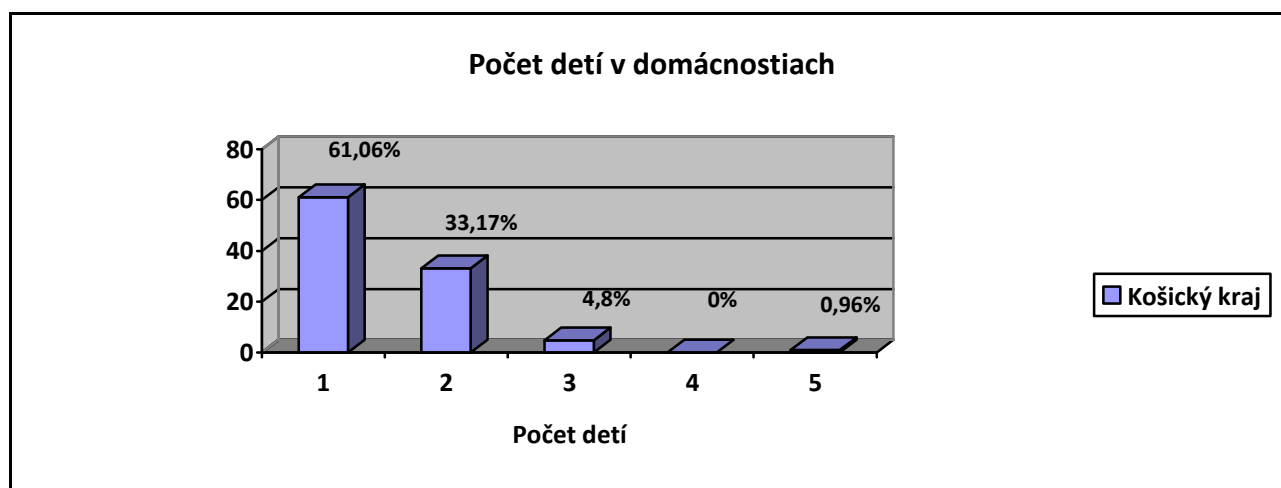
Tabuľka č. 17: Odpovede na otázku č. 4.1: Koľko z toho je detí?

Počet	GL	KE	KE- okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
1	6	38	25	13	10	4	16	15	127
2	1	17	11	8	5	2	10	15	69
3	1	1	0	1	1	0	2	4	10
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	2	0	2
SPOLU									208

Graf č. 4 – Odpovede na otázka č. 4.1: Koľko z toho je detí? (údaj za okresy Košického kraja)

Graf č. 4A – Odpovede na otázka č. 4.1: Koľko z toho je detí? (údaj za celý Košický kraj)

Na základe uvedených skutočností vidieť, že najviac zastúpených je troj až štvorčlenných rodín (25,31% podiel z celkového počtu respondentov) a najväčšie zastúpenie majú rodiny s jedným dieťaťom (61,1%). Príčiny poklesu pôrodnosti, zmeny reprodukčného správania môžeme hľadať práve v ekonomickej a sociálnej oblasti ľudského života, začínajú sa meniť priority, životné hodnoty, mení sa myslenie ľudí, do popredia sa dostávajú finančné otázky – ako prežiť, ako zabezpečiť rodinu, čo má za následok práve znižovanie počtu viacdetných rodín.

Tabuľka č. 18: Odpovede na otázku č. 5: Okres kde v súčasnosti bývate?

GL	KE I, II, III, IV	KE-okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
16	117	59	56	31	12	48	52	391

Z územného hľadiska boli medzi respondentmi najviac zastúpené okresy mesta Košice, najmenej okres Sobrance. Respondenti vhodne zastupujú obyvateľov celého Košického kraja – tento stav je vhodný pre postulovanie záverov.

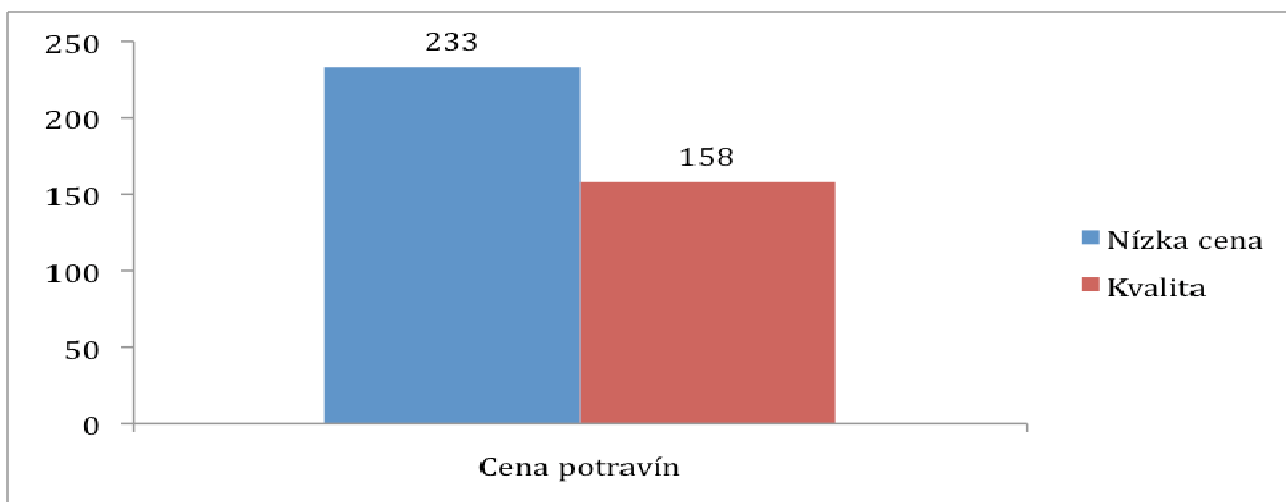
Tabuľka č. 19: Hodnoty otázky č. 6: Cena potravín.

Hodnota	Odpoveď
1	Nízka cena potravín je pre mňa dôležitá. Nakupujem lacné potraviny
2	Cena potravín nie je problém – neriešim to, neobmedzujem sa.

Tabuľka č. 20: Odpovede na otázku č. 6: Cena potravín

Hodnota	GL	KE	KE- okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
1	11	67	32	33	18	8	33	31	233
2	5	50	27	23	13	4	15	21	158
SPOLU									391

Graf č. 5 – Odpovede na otázku č. 6: Cena potravín (údaj za celý Košický kraj)

Pre viac než polovicu respondentov je cena potravín určitým problémom. Tento fakt má zásadný vzťah k situácii sociálneho vylúčenia. Respondenti podľa ceny potravín menia, prispôbujú ich nákupné správanie. Potenciálny vplyv je teda najmä na kvalitu života, zdravie a finančné možnosti respondentov.

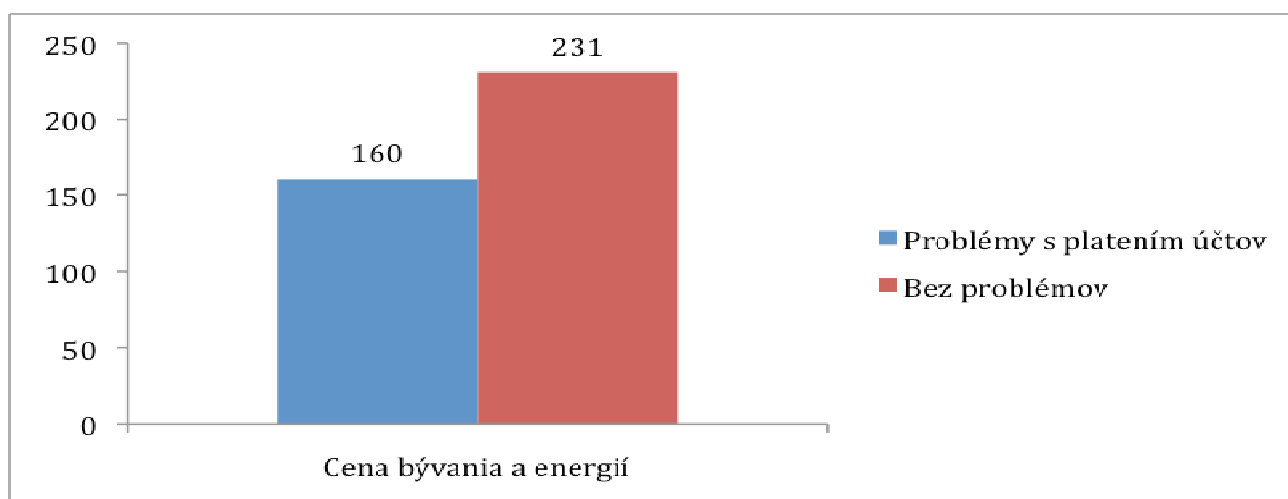
Tabuľka č. 21: Hodnoty otázky č. 7: Cena bývania a energií.

Hodnota	Odpoveď
1	Mám problém platiť účty za bývanie a energie, nemám na to peniaze.
2	Nie je pre mňa problém platiť účty za bývanie a energie.

Tabuľka č. 22: Odpovede na otázku č. 7: Cena bývania a energií.

Hodnota	GL	KE	KE- okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
1	6	42	22	18	13	7	26	26	160
2	10	75	37	38	18	5	22	26	231
SPOLU									391

Graf č. 6 - Odpovede na otázku č. 7: Cena bývania a energií. (údaj za celý Košický kraj)

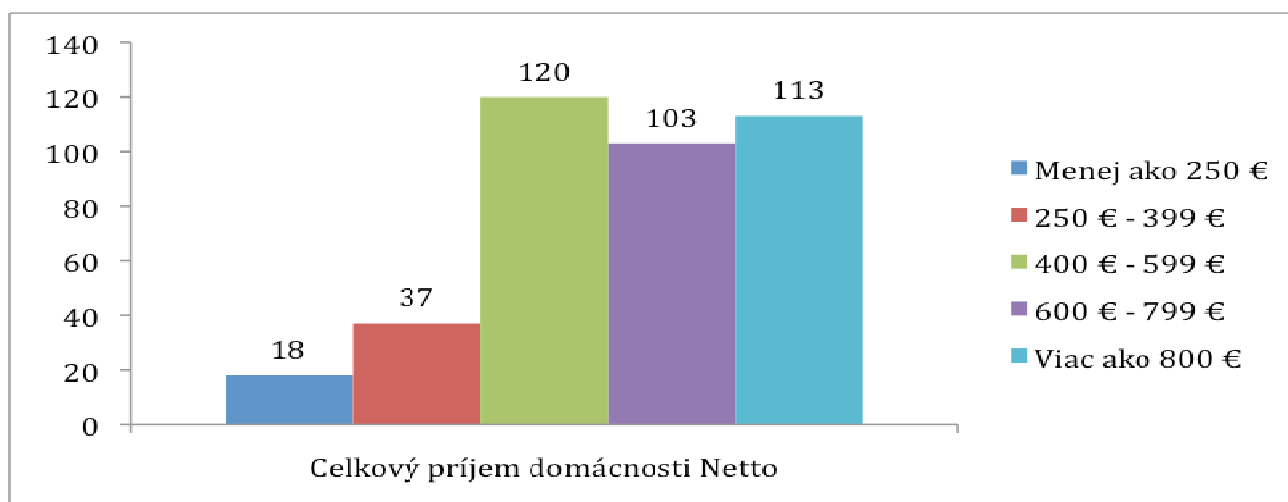

Platenie účtov je pre väčšinu respondentov (59,08% podiel z celkového počtu respondentov) bezproblémové, ale stále je tu zvyšný počet respondentov (40,92%), ktorí majú problém platiť si účty za bývanie a energiu. Tento počet predstavuje zástupcov občanov, ktorých sa potenciálne týkajú efekty sociálneho vylúčenia. Táto situácia má vplyv najmä na finančné možnosti a kvalitu života respondentov. Je možné predpokladať, že tieto kategórie budú u predmetných respondentov mimoriadne nízke – problémové.

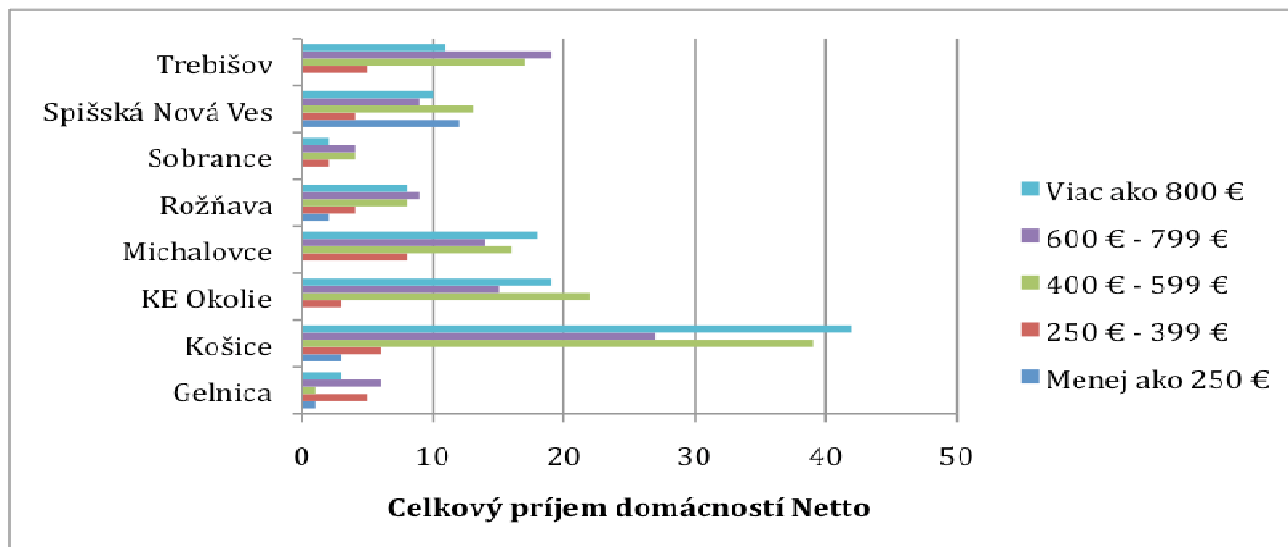
Tabuľka č. 23 – Odpovede na otázku č. 8: Čistý mesačný príjem Vašej domácnosti (celkovo) je?

Príjem	GL	KE	KE-okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
Menej ako 250 EUR	1	3	0	0	2	0	12	0	18
250 EUR-399 EUR	5	6	3	8	4	2	4	5	37
400 EUR – 599 EUR	1	39	22	16	8	4	13	17	120
600 EUR – 799 EUR	6	27	15	14	9	4	9	19	103
Viac ako 800 EUR	3	42	19	18	8	2	10	11	113

Graf č.7 - Odpovede na otázku č. 8: Čistý mesačný príjem Vašej domácnosti (celkovo) je? (údaj za celý Košický kraj)

Graf č. 7A – Odpovede na otázku č. 8: Čistý mesačný príjem Vašej domácnosti (celkovo) je? (údaje za okresy Košického kraja)

Čistý mesačný príjem jednej domácnosti (údaj za celý Košický kraj) sa pohybuje medzi hranicou 400 EUR - 599 EUR. Keď si porovnáme jednotlivé okresy už sú viditeľné rozdiely: napríklad čistý mesačný príjem v okrese Trebišov sa pohybuje medzi 600 EUR – 799 EUR, podobne aj v okrese Rožňava a Gelnica, v okrese Michalovce je to viac ako 800 EUR. Na výšku čistého mesačného príjmu jednej domácnosti pôsobí aj skutočnosť, že v jednej domácnosti žije aj viac ľudí, z toho dôvodu vzniká aj rozdiel v príjme za jednu domácnosť. Až 30,69% domácností má čistý mesačný príjem od 400 EUR do 599 EUR, potom nasledujú domácnosti s čistým príjmom viac ako 800 EUR (28,91%), s príjmom od 600 EUR do 799 EUR (26,34%), zvyšné domácnosti majú čistý príjem menší ako 399 EUR (14,06%).

Priemerný disponibilný ekvivalentný príjem domácnosti v Košickom kraji predstavoval hodnotu 583,85 EUR/mesiac a za Slovenskú republiku predstavoval hodnotu 605,54 EUR/mesiac. Faktor príjmu je kritický k efektom sociálneho vylúčenia pokiaľ je nízky.

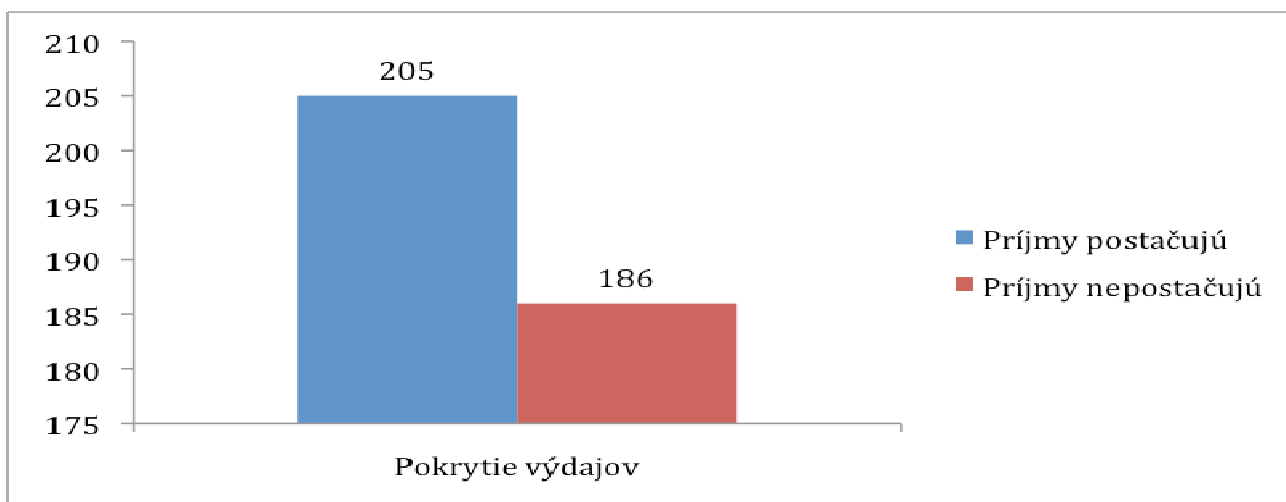
Tabuľka č. 24 – Hodnoty otázky č. 9: Stačia Vaše aktuálne príjmy pokrývať Vaše (a rodinné) potreby?

Hodnota	Odpoveď
1	Áno, pokrývajú moje potreby a potreby mojej rodiny.
2	Nie, nepokrývajú moje potreby a potreby mojej rodiny.

Tabuľka č. 25 – Odpovede na otázku č. 9: Stačia Vaše aktuálne príjmy pokrývať Vaše (a rodinné) potreby?

Hodnota	GL	KE	KE- okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
1	9	68	30	35	13	5	22	23	205
2	7	49	29	21	18	7	26	29	186
SPOLU									391

Graf č. 8 - Odpovede na otázku č. 9: Stačia Vaše aktuálne príjmy pokrývať Vaše (a rodinné) potreby? (údaj za celý Košický kraj)

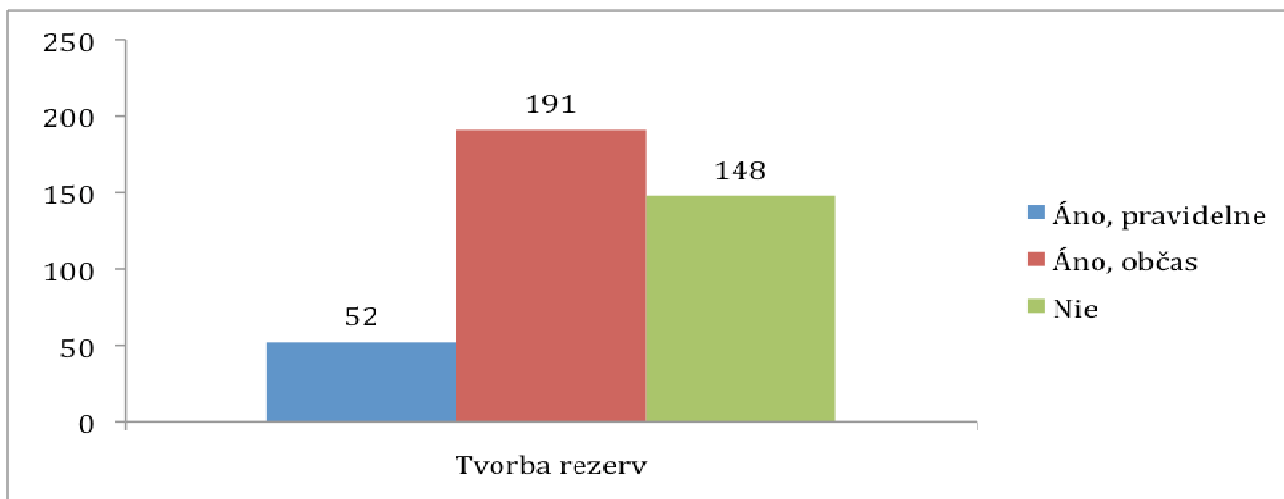

Aktuálne príjmy niektorých domácností stačia pokrývať základné potreby, ale stále je tu zvyšok respondentov, ktorí uviedli, že im príjmy nepostačujú na pokrytie základných potrieb rodiny.

Tabuľka č. 26: Odpovede na otázku č. 9.1: Darí sa Vám z príjmu vytvárať rezervu?

Hodnota	GL	KE	KE- okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
Áno, pravidelne	3	11	13	9	3	0	6	7	52
Áno, občas	7	68	28	20	18	9	16	25	191
Nie	6	38	18	27	10	3	26	20	148
SPOLU									391

Graf č. 9 - Odpovede na otázku č. 9.1: Darí sa Vám z príjmu vytvárať rezervu?

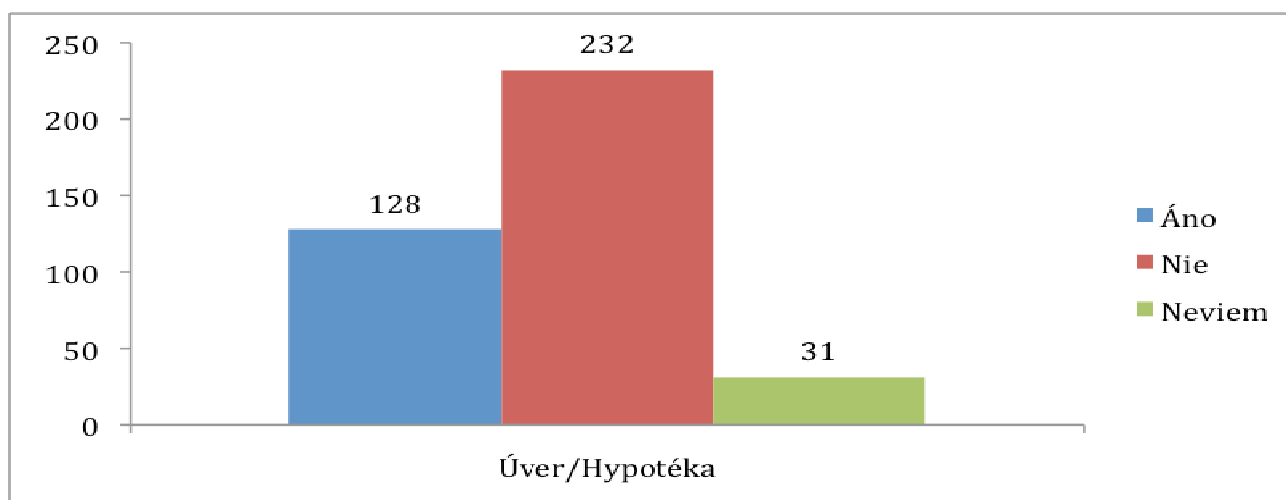

Rezervu z príjmu si dokáže pravidelne vytvoriť len 13,3% respondentov. Odkladanie finančných prostriedkov je pre niektoré domácnosti problematické aj z dôvodu nízkeho čistého príjmu jednej domácnosti, ktorí im stačí akurát tak na pokrytie základných potrieb. Až 37,6% respondentov sa nedarí vytvárať rezervu z ich príjmu.

Tabuľka č. 27: Odpovede na otázku č. 9.2: Máte úver, hypotéku?

Hodnota	GL	KE	KE-okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
Áno	7	31	21	12	11	4	26	16	128
Nie	7	75	34	39	17	7	20	33	232
Neviem, nie som si istý/á	2	11	4	5	3	1	2	3	31
SPOLU									391

Graf č. 10 - Odpovede na otázku č.9.2: Máte úver, hypotéku? (údaj za celý Košický kraj)

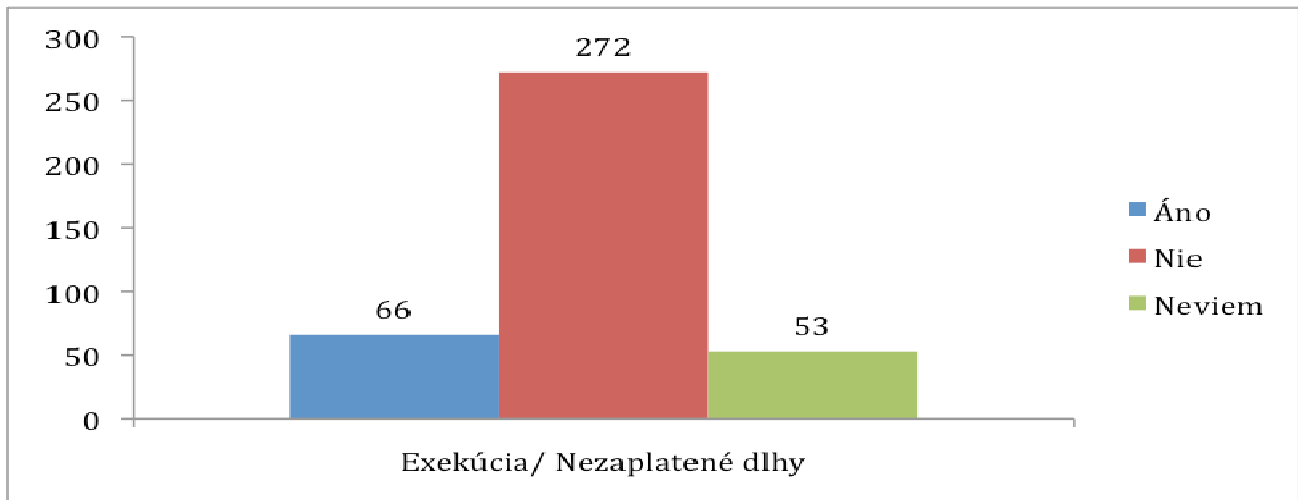

Vo väčšine prípadov respondenti uviedli, že nemajú úver ani hypotéku (59,34%), zvyšok respondentov uviedlo, že má úver, hypotéku (32,74%). Keď si porovnáme údaje za jednotlivé okresy tak najviac úverov je v Košiciach a Spišskej Novej Vsi a najmenej úverov si berú ľudia z okresov Gelnica a Rožňava. Rozdiely vznikajú aj z dôvodu posudzovania a schvaľovania úverov, hypoték, berú sa do úvahy skutočnosti ako je napríklad výška príjmu, stabilné zamestnanie, výška zábezpeky a väčšina respondentov uviedla, že výška príjmu nepostačuje niekedy ani na pokrytie základných potrieb jednej rodiny, nemajú stále pracovné miesta a podobne.

Tabuľka č. 28: Odpovede na otázku č. 9.3: Máte exekúciu alebo iné nezaplatené dlhy, ktoré zaťažujú Váš rodinný rozpočet?

Hodnota	GL	KE	KE-okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
Áno	3	17	7	6	4	2	18	9	66
Nie	13	85	41	45	20	8	27	33	272
Neviem, nie som si istý/á	0	15	11	5	7	2	3	10	53
SPOLU									391

Graf č. 11 – Odpovede na otázku č. 9.3: Máte exekúciu alebo iné nezaplatené dlhy, ktoré zaťažujú Váš rodinný rozpočet? (údaj za celý Košický kraj)

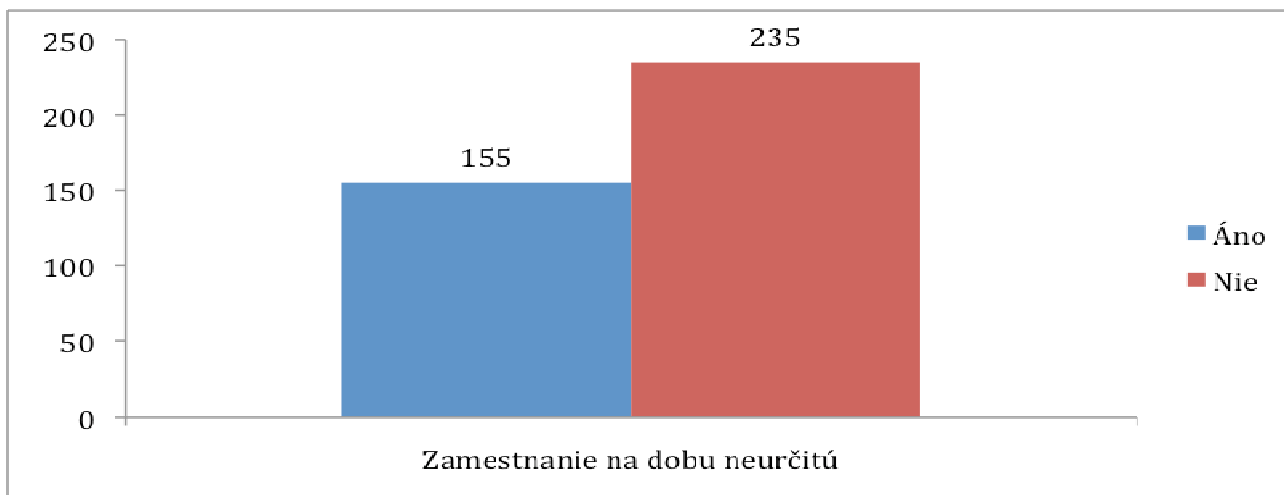
Odpovede na otázku č. 9.3 sú previazané s otázkou č. 9.2, a keďže väčšina respondentov uviedla, že nemá úvery a hypotéky, logické je, že tieto domácnosti respondentov nemajú ani exekúcie alebo iné nezaplatené dlhy (69,56%), ktoré by zaťažovali rodinný rozpočet. Zvyšok uviedol, že ich rodinný rozpočet zaťažujú nezaplatené dlhy, alebo exekúcie (16,89%).

Tabuľka č. 29: Odpovede na otázku č. 10: Ste v súčasnosti zamestnaný/á na dobu neurčitú?

Hodnota	GL	KE	KE-okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
Áno	8	36	22	21	13	3	26	26	155
Nie	8	81	37	34	18	9	22	26	235
SPOLU									390

Graf č. 12 - Odpovede na otázku č. 10: Ste v súčasnosti zamestnaný/á na dobu neurčitú?

Väčšina respondentov (60,3%) pracuje na dobu určitú, zvyšok má zmluvu na dobu neurčitú. V tomto prípade ide o významovo zásadnú otázku – zamestnanie na dobu určitú vyvoláva pocit nestability, neistoty, že o prácu môžem prísť, že k určitému termínu mi skončí pracovný pomer, stratím stabilný príjem.

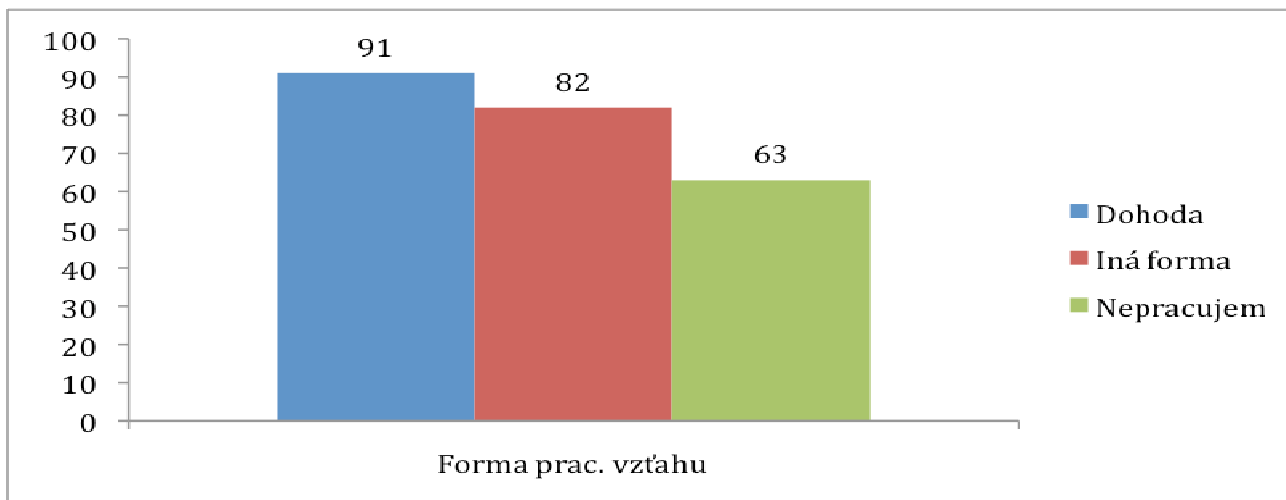
Tabuľka č. 30: Hodnoty otázky č. 10.1: Ak nie, akú podobu má Váš pracovnoprávny vzťah?

Hodnota	Odpoveď
1	Dohoda.
2	Iná forma (aktivačné práce, agentúrne,...).
3	Nepracujem.

Tabuľka č. 31: Odpovede na otázku č. 10.1: Ak nie, akú podobu má Váš pracovnoprávny vzťah?

Hodnota	GL	KE	KE- okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
1	3	28	15	9	9	5	11	11	91
2	3	31	12	16	5	3	6	6	82
3	2	22	10	10	4	1	5	9	63
SPOLU									236

Graf č. 13 – Odpovede na otázku č. 10.1: Ak nie, akú podobu má Váš pracovnoprávny vzťah? (údaj za celý Košický kraj)

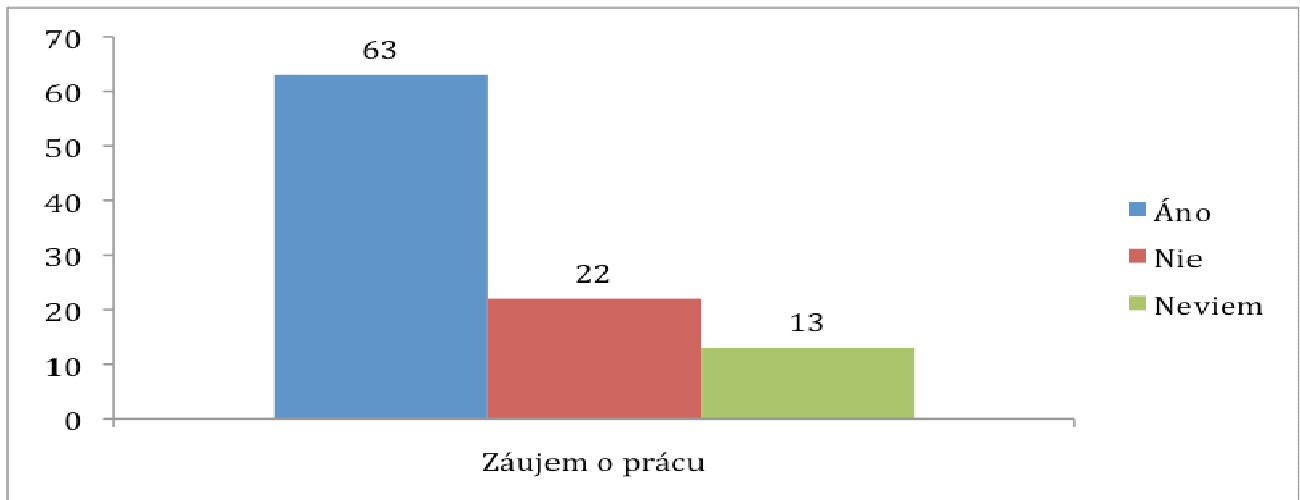

Vo väčšine prípadov respondenti uvádzali, že pracujú na dohodu (38,56%), to znamená, ich pracovnoprávny pomer má charakter práce na dobu určitú (túto formu využívajú hlavne zamestnávateľia, ktorí poskytujú prácu ľuďom, ktorí sú evidovaní na Úrade práce, na krátkodobé, sezónne práce, brigády a podobne). Priemerná dĺžka bez zamestnania je viac ako 5 mesiacov, to znamená, že ide o dlhodobejšiu dobu bez práce.

Tabuľka č. 32: Odpovede na otázku č. 10.3: Ak v súčasnosti nepracujete, máte záujem pracovať?

Odpovede	GL	KE	KE-okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
Áno	5	15	3	7	6	1	17	9	63
Nie	0	13	3	4	0	0	1	1	22
Neviem, nie som si istý/á	0	4	5	2	0	0	2	0	13
SPOLU									98

Graf č. 14 - Odpovede na otázku č. 10.3: Ak v súčasnosti nepracujete, máte záujem pracovať? (údaj za celý Košický kraj)

Nezamestnanosť je zásadnou kategóriou v zmysle efektov sociálneho vylúčenia. Až 64,29% respondentov má záujem pracovať, zvyšok (35,71%) o prácu nemá záujem.

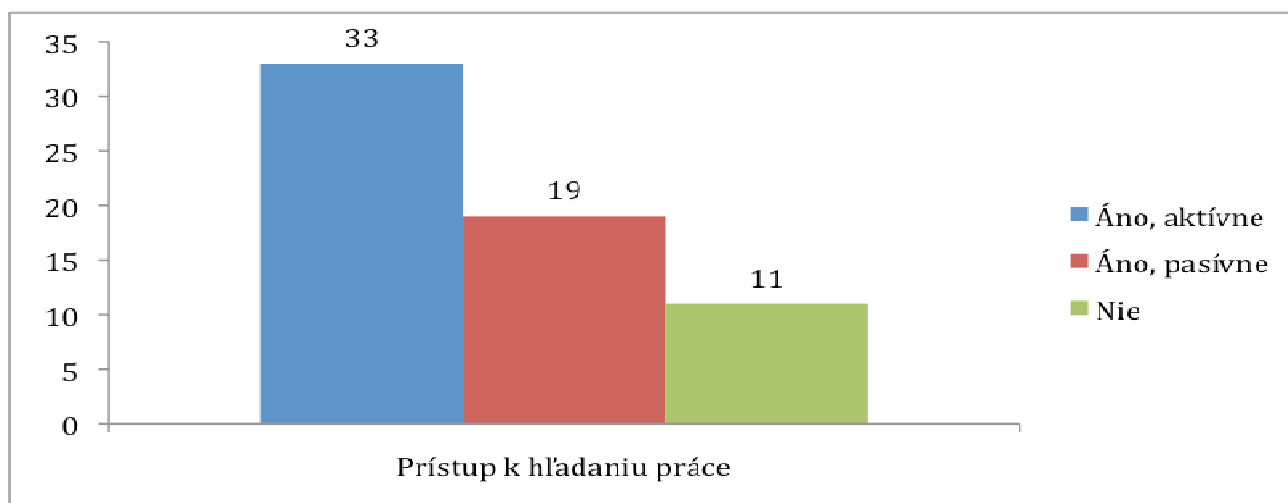
Tabuľka č. 33: Hodnoty otázky č. 10.3.1: Ak áno, hľadáte si zamestnanie?

Hodnota	Odpoveď
1	Áno, aktívne (posielam ponuky, chodím na kurzy a pod.)
2	Áno, pasívne (prostredníctvom úradu práce)
3	Nie.

Tabuľka č. 34: Odpovede na otázku č. 10.3.1: Ak áno, hľadáte si zamestnanie?

Hodnota	GL	KE	KE-okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
1	2	10	2	3	1	0	9	6	33
2	2	1	0	4	4	0	5	3	19
3	1	4	1	1	0	1	3	0	11
SPOLU									63

Graf č. 15 - Odpovede na otázku č. 10.3.1: Ak áno, hľadáte si zamestnanie? (údaj za celý Košický kraj)

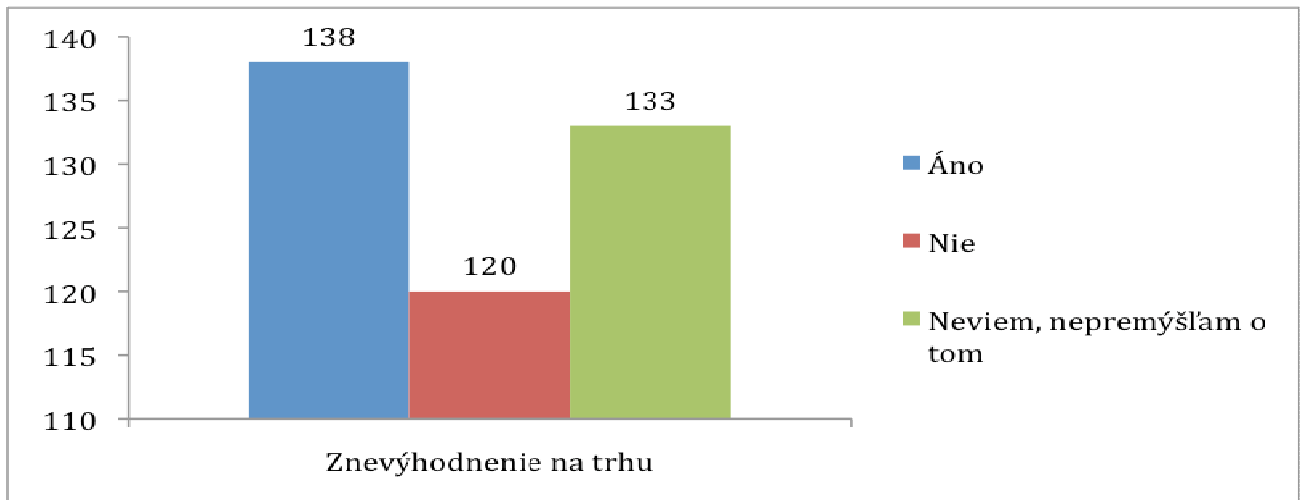

Otázka nadväzuje na odpovede z predchádzajúcej otázky č. 10.3. Respondenti, ktorí uviedli, že chcú pracovať si aj aktívne hľadajú prácu, či už prostredníctvom rozosielania žiadostí o prácu, ponúk, formou zvyšovania si svojej kvalifikácie prostredníctvom rekvalifikačných kurzov a podobne, zvyšok si hľadá prácu pasívnou formou prostredníctvom Úradu práce alebo si prácu nehľadajú.

Tabuľka č. 35: Odpovede na otázku č. 11: Cítite sa znevýhodnený/á na trhu práce?

Odpovede	GL	KE	KE- okolie	MI	RV	SO	SNV	TV	Košický kraj
Áno	7	35	15	18	12	6	21	24	138
Nie	4	35	21	23	10	4	16	7	120
Neviem, nepremýšľam o tom	5	47	23	15	9	2	11	21	133
SPOLU									391

Graf č. 16 - Odpovede na otázku č. 11: Cítite sa znevýhodnený/á na trhu práce? (údaj za celý Košický kraj)

Tabuľka č. 36: Ak áno, prečo? Aké sú podľa Vás hlavné dôvody Vášho znevýhodnenia na trhu práce?

P.č.	Najčastejšie dôvody znevýhodnenia na trhu práce	Počet odpovedí
1.	Vek	18
2.	Chýbajúce vzdelanie	17
3.	Nedostatok pracovných miest	13
4.	Nedostatočná prax	12
5.	Nevyhovujúca lokalita, región	9
6.	Absolvent	9
7.	Materská dovolenka	8
8.	ZŤP, invalidný dôchodca, zdravotný stav	6
9.	Rómska problematika, rasa	6
10.	Nevyhovujúci vyštudovaný odbor	5
11.	Korupcia	5
12.	Nezamestnanosť	4
13.	Slabé finančné ohodnotenie, nízka mzda	4
14.	Neznalosť cudzích jazykov	3
15.	Protekcia	3
16.	Byrokracia UPSVaR	3
17.	Málo možností uplatnenia sa na trhu	2
18.	Zlý sociálny systém	1
19.	Padajúca ekonomika	1
20.	Konkurencia	1
21.	Prepúšťanie zo závodov	1

22.	Slabá infraštruktúra	1
23.	Slobodná žena s dieťaťom	1
24.	Pohlavie	1
25.	Zákony pre živnostníkov	1
26.	Málo možností zvýšenia kvalifikácie	1

Až 35,29% respondentov pociťuje určité znevýhodnenie na trhu práce – najčastejším dôvodom bola nevyhovujúca veková kategória v rozmedzí od 47 rokov až do 61 rokov, chýbajúce vzdelanie (chýbajúci výučný list, maturita), nedostatok pracovných miest, nedostatočná prax, nevyhovujúca lokalita, región, absolvent, materská dovolenka, ZŤP (invalidný dôchodca, zdravotný stav), rasa (rómska problematika) a nevyhovujúci vyštudovaný odbor (napríklad vzdelanie automechanik – slabé uplatnenie na trhu práce v kraji, murár, zvárač).

Zhrnutie výsledkov dotazníkového prieskumu

1. Dotazníkového prieskumu sa zúčastnili prevažne ženy, v menšom počte muži. Ženy na trhu práce môžeme považovať za kritickú skupinu, miera nezamestnanosti u žien je mierne vyššia ako u mužov, ženy po 50 majú problém nájsť si zamestnanie, podobne ako aj ženy po materskej dovolenke. Tieto fakty sú viditeľné aj v odpovediach na otázku č. 12, na ktorú práve ženy odpovedali, že najväčším dôvodom znevýhodnenia je práve veková štruktúra od 47 rokov a viac a materská dovolenka.
2. Veková štruktúra respondentov sa pohybovala medzi hranicou od 18 rokov do 69 rokov, štruktúra pokryla všetky rizikové vekové kategórie – mladí ľudia do 29 rokov, alebo starší ľudia nad 50 rokov.
3. Väčšina respondentov má ukončené stredné odborné bez maturity, stredné odborné vzdelanie s maturitou, všeobecné vzdelanie s maturitou, vysokoškolské vzdelanie (týkalo sa to hlavne absolventov vysokých škôl). Ako je vidieť, respondenti majú stredoškolské a vysokoškolské vzdelanie, ale majú problém nájsť si vhodné zamestnanie na trhu práce, buď z dôvodu nevyhovujúcej kvalifikácie pre potreby trhu práce, vyššieho veku (nad 47 rokov), u mladých absolventov nedostatok praxe, ďalej nedostatok pracovných príležitostí v regióne a podobne.
4. Väčšina respondentov žije v domácnosti s ďalšími členmi (3- až 4-členné rodiny). Vo väčšine prípadov ide o rodiny s jedným dieťaťom, viacdenných rodín je stále menej aj z dôvodu horšej finančnej situácie, problémov s bývaním, prácou a podobne.
5. Cena potravín je pre väčšinu respondentov rozhodujúcim faktorom, pri nákupoch sa

nerozhodujú na základe kvality potravín, ale na základe nízkej ceny. Tento fakt má zásadný vzťah k situácii sociálneho vylúčenia, respondenti podľa ceny potravín menia, prispôbujú ich nákupné správanie. Potenciálny vplyv je teda najmä na kvalitu života, zdravie a finančné možnosti respondentov.

6. Väčšina respondentov nemá problémy s platením účtov za bývanie a za náklady spojené s energiou, ale stále ostáva významná skupina respondentov, ktorí majú problém s platením účtov, a ktorých sa potenciálne týkajú efekty sociálneho vylúčenia. Táto skutočnosť má vplyv najmä na finančné možnosti a kvalitu života.
7. Výška čistého mesačného príjmu jednej domácnosti sa vo väčšine prípadov pohybovala v rozmedzí 400 EUR – 599 EUR, čo je v súčasnej dobe dosť málo, keď berieme do úvahy, že v jednej domácnosti žije viac ľudí vrátane detí. Tento čistý príjem nestačí pokrývať základné potreby členov domácnosti a ani si v niektorých prípadoch vytvárať rezervu.
8. Väčšina respondentov nemá úver, ani hypotéku a nemá ani žiadne exekúcie a iné nezaplatené dlhy.
9. Najviac respondentov je zamestnaných na dobu určitú, pracujú na dohodu, ide skôr o rôzne krátkodobé pracovné pomery, brigády, sezónne práce. V takomto prípade, môžu respondenti pociťovať určitú neistotu, nestabilitu práce a pravidelného príjmu.
10. Dôležitým faktorom dotazníkového prieskumu je skutočnosť, že väčšina respondentov má záujem pracovať a aktívne si hľadá prácu, čo je pre tvorbu modelu komunitného podniku rodinného charakteru pozitívna informácia – snaha o zlepšenie svojej situácie a niečo preto spraviť.
11. Väčšina respondentov pociťuje znevýhodnenie na trhu práce, najvýraznejšou nevýhodou je vek, najviac svoje znevýhodnenie pociťujú ženy, hlavne vo veku od 47 rokov a viac. Ďalšie znevýhodnenie pociťujú respondenti, ktorým chýba vzdelanie (chýbajúci výučný list, maturita), nedostatok pracovných miest, nedostatočná prax predovšetkým u absolventoch stredných a vysokých škôl, nevyhovujúca lokalita – nedostatok pracovných príležitostí a podobne.

Výsledky z dotazníkového prieskumu nám pomôžu pri stanovení stratégie, prostredníctvom ktorej navrhujeme vhodné nástroje pre zlepšenie životnej úrovne obyvateľov, pre zlepšenie ich pracovných zručností, pre zabezpečenie základných ľudských potrieb formou vytvorenia komunitného podniku rodinného charakteru.

5. Trendy v oblasti sociálnej politiky

Hospodárska kríza¹ svojimi dopadmi zasiahla životy miliónov ľudí. Strata zamestnania a pokles príjmov rezultovali do mnohých vážnych spoločenských problémov ako nárast počtu psychických porúch či dokonca samovrážd. Odpoveďou na zhoršenú sociálnu situáciu bolo vytvorenie politiky úsporných opatrení, ktorá však spôsobila ešte ďalšie zhoršenie sociálnej situácie. Politika úsporných opatrení, znamená znižovanie verejných výdavkov na rozvoj samotnej spoločnosti, je sprevádzaná celým radom ďalších opatrení a politik, ako napríklad znižovanie práv zamestnancov či privatizáciu verejného majetku, čo znamená vždy stratu možnosti verejnej kontroly, teda ide o klasické nástroje neoliberálnej politiky. Vplyv globálnej ekonomickej krízy na sociálnu politiku je taký, že sociálna politika sa mení čoraz viac na anti-sociálnu. Následkom toho vzniká obrovská nespokojnosť, frustrácia, dezilúzia, strata dôvery v inštitúcie, násilné protesty a strety.

Recesia postihujúca veľa hlavných priemyselných odvetví, ktoré zamestnávali veľké množstvo pracovníkov a poskytovali dostatočné príjmy, spôsobila pokles vysokej miery participácie na pracovnom trhu, a tým pádom sa zintenzívnili a vytvorili nové požiadavky v období, kedy sa i samotné financovanie sociálneho štátu stáva problematickejším. V súčasnej dobe sa ukazuje, že klasické nástroje efektívne fungujúce pri riešení alebo predchádzaní chudoby využívané v industriálnej spoločnosti sa stávajú v spomínaných zmenených socioekonomických a spoločenských podmienkach post-industriálnych spoločností už nedostačujúce. Veľká časť populácie sa dostáva do stavu permanentnej znevýhodnenej socioeconomickej situácie a takto dlhodobo aj mimo tzv. hlavný prúd spoločnosti.

Za jednu z najdôležitejších príčin sociálnej exklúzie považuje Byrne (1999) globalizáciu, pričom sociálna exklúzia je systematickým problémom súčasnej doby. Globálne korene sociálnej exklúzie spôsobujú, že sociálna exklúzia nemôže byť klasifikovaná ako lokálny problém.

Z globálneho hľadiska ide predovšetkým o zmeny na trhu práce, pokles výrobných odvetví, rast roztrieštenosti odvetví služieb, narastajúca štrukturálna nezamestnanosť. Sociálnu exklúziu preto vnímame ako systémový problém súčasnej doby.

---

¹ <http://www.akademickyrepositor.sk/sk/repositor/vplyv-globalnej-krizy-na-charakter-socialnej-politiky-v-eu.pdf>

Príčinou sociálneho znevýhodnenia a tým aj sociálnej exklúzie je podľa Valnej (2006, str.9) celý rad sociálno-ekonomických faktorov, ktoré súvisia s vývojovými trendmi a zmenami súčasnej globalizovanej spoločnosti a to v nasledovných oblastiach:

1. V demografickom vývoji, ktorý súvisí s menším počtom narodených detí a tým pádom znižovaniu podielu ekonomicky aktívnej populácie, čím sa zvyrazňuje dopad na finančnú udržateľnosť sociálneho systému.
2. Vo vývoji na trhu práce, ktorý vyžaduje zvýšenie zamestnanosti, pričom súlad ponuky a dopytu po práci nie je kompatibilný a vyžaduje si čoraz väčšiu migráciu za prácou.
3. V posune v nárokoch na vzdelávanie, v dôsledku čoho sa zvyšuje riziko sociálneho vylúčenia.
4. Vo vývoji rodiny a rodinného života, pričom prichádza k stále novým formám spolužitia, čo vyvoláva narastajúci počet neúplných rodín.
5. Vo fungovaní sociálneho ochranného systému, ktorý sa v posledných rokoch mení z paternalistického na pluralitný.

Niektoré výskumné práce, ako napríklad Prognóza vývoja obyvateľstva SR do roku 2035, vydané Výskumným demografickým centrom INFOSTAT poukazujú na nové populačné trendy a jeho vplyvy. Takéto zmeny je možné pozorovať od polovice 80. rokov 20. storočia poklesom sobášnosti, pôrodnosti a plodnosti obyvateľstva. Od tohto obdobia dochádza k poklesu obyvateľstva – nastáva určitý nepriaznivý demografický vývoj a starnutie populácie (bezdetné, jednodetné, resp. dvojdetné rodiny. Je to vidieť aj na odpovediach respondentov – v spoločnej domácnosti žijú rodiny s jedným dieťaťom v percentuálnom vyjadrení (61,06%), s dvoma deťmi (33,17%), s tromi deťmi (4,80%) a nakoniec s piatimi deťmi (0,96%).

Ďalším trendom je oslabenie ekonomického rastu, ktorý súvisí hlavne s globálnou krízou. Spomalenie ekonomickej aktivity malo za následok zhoršenie podmienok na trhu práce, zhoršenie životných podmienok. Z toho dôvodu, je dôležité hľadať nové možnosti uplatnenia na trhu práce, hľadať nové možnosti ako zlepšiť životnú situáciu napríklad aj prostredníctvom alternatívnych ekonomických foriem (vytvorenia komunitných podnikov, formou výmenných obchodov, časovej banky a podobne).

6. Vízia a globálny cieľ

Vízia regionálneho rozvoja predstavuje stav, ku ktorému má Slovensko za niekoľko rokov dospieť - vymedzuje rámec pre definovanie strategických cieľov a priorít na obdobie 2014 až 2020 s výhľadom do roku 2030, ako aj postupy na ich dosiahnutie.

Vízia regionálneho rozvoja Slovenska je definovaná nasledovne:

“Slovensko sa má stať krajinou s vysokou kvalitou života všetkých občanov. Každý región bude využívať svoje danosti v prospech svojho udržateľného hospodárskeho, sociálneho, environmentálneho a územného rozvoja a tým aj Slovenskej republiky, ako vyspelého, hospodársky, politicky a sociálne súdržného členského štátu Európskej únie.”

Pre naplnenie dlhodobej vízie regionálneho rozvoja podľa aktualizovanej Národnej stratégie regionálneho rozvoja Slovenskej republiky zameranej na rozvoj regiónov, zvyšovanie ich výkonnostného potenciálu a konkurencieschopnosti je stanovený nasledovný strategický cieľ:

“Integrovaným a výsledkovo orientovaným prístupom k regionálnemu rozvoju a na základe využitia vnútorného potenciálu regiónov zvýšiť do roku 2030 ich adaptabilitu, konkurencieschopnosť a výkonnosť pri súčasnom zvyšovaní kvality života obyvateľov a pri rešpektovaní princípov udržateľného rozvoja”.

V súlade s víziou a cieľmi aktualizovanej Národnej stratégie regionálneho rozvoja bola pre stratégiu na zmiernenie sociálnej exklúzie Košického kraja stanovená nasledovná vízia:

„Vytvorený fungujúci model sociálnej ekonomiky – spravodlivejšieho usporiadania spoločnosti, ktorý bude hlavným nástrojom na zmierňovanie sociálneho vylúčenia a na riešenie a preklopenie nepriaznivej životnej situácie“

Globálnym cieľom bude:

„Podpora rovnosti a potlačanie diskriminácie a sociálneho vylúčenia prostredníctvom zlepšovania kvality života občanov odkázaných na pomoc formou vytvorenia vhodného modelu

spravodlivejšieho usporiadania spoločnosti, kde aj deklasovaným skupinám obyvateľov bude umožnené vytvoriť si lepšie životné podmienky. Vytvorenie flexibilného perspektívneho systému sociálnych služieb na komunitnej úrovni“.

Hlavný cieľ projektu bude:

„Návrh funkčného modelu – komunitného podniku usporiadania spoločenstva časti exkludovaných skupín obyvateľov v Košickom kraji“.

8. Výber kritických oblastí predurčených globálnym cieľom

Chudoba je stav, v ktorom človek žije bez dostatočného rozsahu zdrojov. V slovenskom kontexte je chudoba označovaná ako stav, kedy príjem občana a s ním spoločne posudzované osoby nedosahujú výšku životného minima, t.j. stav hmotnej núdze. (Zákon č.599/2003, Z.z. o pomoci v hmotnej núdzi, §12).

Deklasovanie môžeme charakterizovať ako vylúčenie, alebo vytlačenie určitej skupiny na okraj spoločnosti na základe rôznych faktorov. Medzi takéto faktory môžeme zahrnúť napríklad pôvod, vek, sídlo, sociálne väzby, dlhodobu nízku príjem domácnosti, nezamestnanosť, zdravotný stav, vzdelanie, bývanie. Ide o určitú dimenziu životného štýlu, ale aj dimenziu medzigeneračnú. Sú jedinci, ktorí sú vylúčení nielen v súčasnej dobe, ale sú vylúčení aj v zmysle nepriaznivých vyhliadok do budúcnosti. Tento proces má svoju časovú dynamiku, ktorá sa postupne odzrkadľuje aj medzi generáciami a ich životným štýlom.

Sociálne vylúčenie / deklasovanie môže mať široké rozpätie: napríklad ekonomické rozpätie (dlhodobá nezamestnanosť, nestabilita práce, domácnosť bez zamestnaného člena, dlhodobu nízku príjem, ktorí nepokryje ani základné potreby pre život), sociálne rozpätie (rozpad tradičnej rodiny a manželstvo, bezdomovectvo, kriminalita, delikvencia mládeže), politické rozpätie (nedostatok, alebo upieranie politických práv, nízka participácia, nízka miera komunitnej aktivity, sociálne výtržnosti, nízky podiel na voľbách), komunitné rozpätie (z pohľadu environmentálneho dopadu – zdevastované prostredie, obydlia, kolaps podporných sietí, nevyhovujúci sociálny servis a nedostupnosť sociálnych služieb), individuálne rozpätie (z dôvodu mentálneho a fyzického zdravia – choroba a hendikep, nízke vzdelanie, chýbajúca kvalifikácia, stratená sebadôvera a sebaúcta), skupinové rozpätie (kategórie vymedzené vekom, fyzickým a mentálnym stavom, etnickou minoritnou príslušnosťou), priestorové rozpätie (koncentrácia vylúčených v oblastiach s kumuláciou rizikových vplyvov – kriminalita, nízka úroveň života, zlé životné prostredie, nedostatočná dopravná dostupnosť a infraštruktúra).

Proces začlenenia cieľových skupín do spoločnosti na základe vzájomného ovplyvňovania a kooperatívnej spolupráce medzi jednotlivcami, skupinami a spoločnosťou. Tento proces je založený na vnímaní, ovplyvňovaní a uspokojovaní potrieb a záujmov ako menšinových, tak aj väčšinových komunit s cieľom zmeny kvality života. Boj proti vylúčeniu by mal byť zameraný nato, aby jedinci,

ktorí sú ohrození sociálnym vylúčením akceptovali sociálne normy a hodnoty v spolupráci so svojim okolím, mali vytvorené objektívne podmienky v rámci rozvoja a deľby práce, boli im zabezpečené práva demokratickej spoločnosti a v neposlednom rade, aby im bolo umožnené aktívne zapájanie sa do spoločenského a komunitného života, s dôrazom na fungovanie rodiny.

9. Vytvorenie funkčného modelu komunitného podniku

Vytvorenie alternatívneho modelu ekonomiky, ktorá by mohla fungovať v prospech ľudí ako celku. Súčasný ekonomický model skôr pripomína pyramídu, v ktorej ekonomickej elite nezostáva nič iné, ako ďalej expandovať, kolonizovať a drancovať prírodné a ľudské zdroje, pretože by sa pyramída zrútila. Takýto alternatívny ekonomický model by namiesto neustáleho konkurenčného boja a neobmedzeného ekonomického rastu ponúkol priateľskú spoluprácu a rovnováhu. Išlo by o vytvorenie komunitného „rodinného“ podniku, v ktorom by si ľudia vzájomne vymieňali svoje služby, prácu, čas a schopnosti. K tomu nepotrebujú používať oficiálnu menu, ktorej je nedostatok. Stačilo by, keby sa jej budúci členovia zišli, zapísali si zoznam svojich zručností, schopností a vecí, ktoré ovládajú, majú a požadujú, navzájom si tento zoznam porovnali a každý by potom robil pre druhých to, čo vie a čo tí druhí budú požadovať.

Cieľ: Napĺňanie sociálnej misie komunitného podniku – slúžiť miestnej komunite alebo špecifickej skupine obyvateľov, ktorý využíva formu podnikania ako nástroj na podporu sociálnych cieľov a jeho hlavným záujmom je rozvíjať a podporovať zmysel pre sociálnu zodpovednosť na miestnej úrovni. Takýto typ podniku môžeme vnímať ako subjekt, ktorý bude prispievať k rastu zamestnanosti a k integrácii sociálnych jednotlivcov a komunitám pracovať spoločne na obnove ich životných podmienok a prostredia.

Opatrenia/aktivity: Tvorba vhodných sociálnych a ekonomických podmienok pre obyvateľov - vytvorenie členskej základne, podpora iniciatívy, ktoré by smerovali k vytváraniu pracovných príležitostí, atraktívnej sociálnej atmosféry, tvorivého kultúrneho prostredia. Vytvorenie životaschopnej komunity postavenej na trvalo udržateľných základoch – šetrnosti k prírode, sociálnej solidarite, podpore individuálnej sebarealizácie ale aj medziľudskej spolupráce.

Etapa 2: Výber najvhodnejšej historickej formy primárnej sociability na území Košického kraja.

1. Rozbor historických foriem primárnej sociability na území súčasného Košického kraja.

Vznik sociálnej politiky sa datuje zvyčajne od čias industrializácie a urbanizácie v západnej Európe a severnej Amerike v druhej polovici 19. storočia a na začiatku 20. storočia. Spojením slov „sociálna politika“ vzniká nasledovaná definícia: „sústavné a cieľavedomé úsilie jednotlivých sociálnych subjektov a zmenu alebo udržanie a fungovanie svojho alebo iného sociálneho systému.“, ktoré sa prejavuje rozhodovaním alebo nerozhodovaním a činnosťou alebo nečinnosťou sociálnych subjektov.“ (Tomeš I., Sociálna politika, 1996, str. 19).

Sociálna politika a jej chápanie

- **Užšie chápanie** – týkajúca sa ekonomicky slabších, prípadne neadaptovaných jedincov – aktivita viažuca sa k životným podmienkam ľudí (časť štátnej politiky a súčasť verejnej politiky)
- **Širšie chápanie** – spoločenské, ide o súbor opatrení prijímaných v prospech osôb, ktorých životná úroveň je zabezpečovaná nie na základe rozdeľovania pracovného výkonu, ale cestou verejnej spotreby.

Úloha sociálnej politiky

Hlavnou úlohou sociálnej politiky je nájsť spoločenský konsenzus na zistenie primeranosti úrovne spotreby a životných podmienok človeka aj v prípade, ak ich nemôže získať svojou ekonomickou aktivitou.

Cieľ sociálnej politiky

Cieľom sociálnej politiky je čeliť a odolávať sociálnym a ekonomickým opatreniam, s ktorými sa ľudia žijúci v spoločnosti stretávajú. Sociálnu politiku chápeme ako konfrontáciu dvoch smerov:

- **Prvý smer: MONETARISTICKÝ** – formuje ekonomický a sociálny program po línii krajného

liberalizmu. (predstaviteľ Friedmen, GB).

- **Druhý smer: SOCIÁLNE ORIENTOVANÝ – STH** – sociálne trhové hospodárstvo, do popredia dáva sociálne cítenie – intervencionalizmus (predstaviteľ Tobin, NL).

Hlavné oblasti sociálnej politiky smerujú hlavne k:

- rodinám s deťmi a mladým manželstvám,
- starým a zdravotne postihnutým občanom,
- špecifickým skupinám občanov (spoločensky neprispôsobiví, nezamestnaní a podobne).

Všeobecný prehľad - začiatky formovania sociálnej politiky

Na začiatku formovania ľudskej spoločnosti sa ešte pravdepodobne nedá hovoriť o sociálnej politike v pravom slova zmysle. Pokiaľ existovali sociálne politické opatrenia charakteru vzájomnej pomoci, vyplývali hlavne z potrieb zachovania rodovej alebo kmeňovej pospolitosti, z prirodzenej solidarity. Zárodky plánovanej a systematickej sociálnej politiky môžeme spájať až so vznikom deľby práce a vyššou spoločenskou organizáciou, kedy vznikol problém starať sa o ľudí, ktorí sa na novom spoločenskom systéme nedokázali podieľať. (Tomeš I., Sociálna politika, teória a medzinárodná skúsenosť, 2001, str. 32-33).

Najväčší prelom v sociálnom cítení ľudstva nastal príchodom kresťanstva, kedy sa narušila hranica medzi slobodnými občanmi a otrokmi. Ide o stav na prelome letopočtov, kde dochádza k prvej revolúcii o sociálnom cítení ľudstva. Z tohto obdobia pochádza aj pojem výmenok (13. stor.) bola to izba gazdu, ktorý odovzdal gazdovstvo svojmu synovi a on sa utiahol do tej izby. Prvý kto sa začal starať o chudobu bola cirkev, ktorá vytvárala Rehole a Rády. V tomto období vznikala tzv. mestská chudoba, žobranie, túlanie sa, dôvodom toho bol zákaz žobrania a represiou pre žobrákov bola práca v pracovných domoch, galejach, žobráci mali vytvorený tzv. žobracky pas, ktorý bol vystavený žobrákovi v meste, v ktorom schudobnel.

V 14. - 15. storočí mestá dostávajú za úlohu starať sa o svojich chudobných a starých ľudí. Začali sa zakladať chudobince a vznikali starobince. V tomto období zohrávali veľkú a dôležitú úlohu v oblasti sociálnej politiky cechy. Cechy dozerali na spôsob výroby, na kvalitu výrobkov a ich cenu, plnili zároveň aj sociálnu a charitatívnu funkciu – v niektorých prípadoch vyplácali vdovám alebo sirotám po predčasne zomrelých majstroch skromnú penziu. Pre zaujímavosť prvá písomná

zmienka o cechu z nášho územia pochádza z Košíc, kde sa v roku 1307 do cechu združili košickí kožušníci.

Ďalším spolkom boli tzv. Banské bratstvá – náboženské spolky baníkov, ktoré sa venovali charitatívnej činnosti sa postupne menili na bratské pokladnice, ktoré podporovali chorých baníkov, invalidov, vdovy po baníkoch a siroty. Bratské pokladnice zakladali baníci a zamestnanci v bankách podnikoch a v súkromných ťažiarstvach.

V roku 1845 vznikol prvý gazdovský spolok, prvé úverové družstvo v Európe pod názvom Spolok gazdovský, ktorý založil v Sobotišti učiteľ, národovec Samuel Jurkovič. Začiatky družstevníctva siahajú do prvej polovice 19. storočia. Svojim členom spolok poskytoval lacný úver z prostriedkov, ktoré vznikali pravidelným vkladáním úspor do družstevnej pokladne. Boli stanovené prísne podmienky, za ktorých mohol žiadateľ získať úver (mravne a čestne žiť, vyvarovať sa alkoholu, nočnému túlaniu a hraniu v karty). Lacnejší úver pomohol členom, aby zlepšili svoje sociálne podmienky, neboli závislí od úžerníkov (úroky až 50%) a ochránil ich pred exekúciou. Podľa stanov bol vklad 30 strieborných grajciarov a povinný týždenný príspevok 3 groše. Finančné prostriedky tvorili podielový kapitál, týždenné vklady a 6% úrokov z pôžičiek.

Obdobie rokov 1918 - 1939 bolo časom, kedy začal vznikať sociálny systém v podobe, v akej ho poznáme a vnímame v súčasnej dobe. Modernizácia priemyslu a ekonomík spôsobila, že stále viac ľudí sa presúvalo do odvetví, ktoré boli kryté sociálnou politikou. Vznikali a kodifikovali sa nové pravidlá pracovných podmienok a v roku 1918 bola založená Svetová organizácia práce. Tá priniesla mnoho medzinárodných dohovorov a zmlúv, ktoré prispeli k zafinovaniu práce a sociálneho zabezpečenia.

V roku 1925 bola Československá republika prvou krajinou na svete, ktorá zaviedla platené dovolenky, začala sa podporovať bytová výstavba – daňové úľavy pre zamestnávateľov, ktorí stavali byty, domy. V tomto období vznikla ochrana nájomníkov, ochrana pred zvyšovaním, alebo vypovedaním zmluvy.

Ďalším zlomovým bodom tohto obdobia bola veľká hospodárska kríza 30. rokov (najmä 1929 - 1933). Tá okrem iného naplno rozbehla diskusiu o žiaducej miere štátnych zásahov do hospodárstva. Dovtedy bol štát len jeden z garantov sociálnej politiky spolu so súkromnými hospodárskymi subjektmi a odbormi. Veľká hospodárska kríza dovtedy nevídaných rozmerov a

nedostatočná schopnosť týchto subjektov účinne sa s ňou vysporiadať mali za následok, že štát na seba zobral plnú zodpovednosť za sociálnu politiku, aby nahradil napríklad zlyhajúce korporátne a samosprávne systémy dôchodkového zabezpečenia.

Druhá svetová vojna bola jedným z najväčších sociálnych katalyzátorov, ktorý výrazne zmenil sociálne vzťahy a požiadavky na efektívnu sociálnu politiku. Vojna vyvolala nutnosť obrovských štátnych zásahov do spoločnosti kvôli maximálnemu využitiu vojnovnej ekonomiky pre bojové ťaženie a armádu (potravinové lístky, zoštatňovanie, príkazová ekonomika a podobne). Tieto udalosti výrazne zvýšili legitimitu štátnych zásahov do ekonomiky a zároveň podporili kapacitu verejnej správy zasahovať do spoločnosti a ekonomiky, pričom tento proces sa stal nezvratným a viedol k ďalšiemu rozvoju sociálneho štátu. Dôsledkom bolo zvýšenie dostupnosti zdravotnej starostlivosti (premietnuté v raste podielu verejných výdavkov na zdravotníctvo) a vzdelávacieho systému a zmena makroekonomického manažmentu smerom k snahe štátu zabezpečiť plnú zamestnanosť. Dominantným sa stal názor, že aj riziko straty príjmu z nezamestnanosti treba socializovať.

Všeobecný prehľad - vývoj sociálnej politiky na našom území

Novovzniknuté Československo začalo budovať svoju sociálnu politiku jednak na základoch rakúsko-uhorskej tradície, jednak na báze nových sociálnych inštitúcií a humanisticko-sociálnej filozofie prvého československého prezidenta Tomáša G. Masaryka. Masaryk bol aktívnym sociálnym reformátorom, človekom hlboko súcitiacim s utrpením chudobných. Usiloval sa o zmenu ich podmienok tak, aby obnovili svoje schopnosti postarať sa o seba a o svojich blízkych. Okrem posilnenia systému sociálneho zabezpečenia kládol zároveň veľký dôraz na zvyšovanie vzdelanosti národa. V tomto období sa československá sociálna politika stala jednou z najrozvinutejších vo svete – a to ako na úrovni teoretickej, tak na úrovni praktickej. To sa mimo iného odrazilo na vysokej úrovni sociálneho zákonodarstva. (Potůček M., Sociálna politika, 1995, str. 25)

Okrem rôznych zákonov o podporách v nezamestnanosti, o osemhodinovom pracovnom čase a o vyplácaní penzií vojnovým invalidom a pozostalým po padlých vojakoch, ktoré boli prijaté bezprostredne po prvej svetovej vojne, sa postupne pripravovali sociálnopolitické reformy zásadnejšieho charakteru. Hneď po skončení prvej svetovej vojne bolo založené Ministerstvo sociálnej starostlivosti a založená Ústredná sociálna poisťovňa. V roku 1924 bolo reformované nemocenské poistenie a zavedené invalidné a starobné poistenie pre ďalšie skupiny zamestnancov.

V roku 1925 bol uzákonený nárok na dovolenku pre všetkých pracovníkov. (Potůček M., Sociálna politika, 1995, str. 26)

Československá sociálna reforma, ktorej cieľom bolo rozšíriť povinné sociálne poistenie medzi čo najširšiu vrstvu obyvateľstva a zahrnúť pod ňu čo najširšiu paletu možných sociálnych rizík, bola zabrzdená vo svojom rozvoji hospodárskou krízou 30.rokov. Vláda sa snažila čeliť dôsledkom hospodárskej krízy aspoň prostredníctvom štátnych zákaziek, dotáciami na verejné práce, rozšírenie siete rôznych subjektov sprostredkujúcich prácu a organizovaním stredísk pre rekvalifikáciu nezamestnanej mládeže (Potůček M., Sociálna politika, 1995, str. 26)

Kríza 30. rokov 20. storočia dopadla na československú ekonomiku tvrdo a postihla celý jej priemysel, ktorý bol závislý od osobnej spotreby a od exportu. Podľa údajov z tejto doby bola ťažba a spracovanie dreva spolu s chemickým a keramickým priemyslom v roku 1932 obmedzená oproti predchádzajúcemu roku o 30%, sklársky priemysel pracoval dokonca len na 25% svojej výrobnjej kapacity.

V rokoch 1928 - 1929 bolo v Československu približne 50 000 nezamestnaných a v roku 1930 bol tento počet štyrikrát väčší, v roku 1933 to už bolo 700 000 nezamestnaných, teda približne pätina všetkých robotníkov, ktorých bolo celkovo 3,25 miliónov. Trh práce reagoval logicky a tým ktorí si prácu udržali, začali klesať mzdy – napríklad v sklárskom priemysle o 15%, v obuvníckom priemysle o 30% a v chemickom priemysle dokonca o 40%. Súčasne však rástli spotrebiteľské ceny. (Mareš P., Nezamestnanosť ako sociálny problém, 2002, str. 39 - 40)

Už po 2. svetovej vojne odborníci v Československu aj členovia exilovej vlády pripravovali koncepciu zjednocovacieho systému sociálneho zabezpečenia, ktorá sa inšpirovala hlavne materiálmi Britskej komisie na čele s lordom Beveridgom. Táto koncepcia bola vložená do Košického vládneho programu z roku 1945 a stala sa základom sociálneho programu Fierligerovej vlády z roku 1945. Cieľom prepracovaného systému zabezpečenia mala byť komplexná sociálna ochrana občana proti núdzi, nezamestnanosti, negramotnosti, chorobám a sociálnej dezintegrácii prostredníctvom širokej dostupnej siete sociálnych, zdravotníckych a vzdelávacích inštitúcií. Pozornosť bola upriamená hlavne na nezamestnaných, ale aj na zabezpečenie dôstojných podmienok pre pracujúcich a starostlivosti o nich. Vznikali nové typy dávok – rodinné prídavky, dôchodky manželiek, novomanželské pôžičky a podobne.

V roku 1948 nasledoval komunistický prevrat a s ním aj zásadné zmeny politického a hospodárskeho systému. Tie sa výrazne premietli aj do pochopenia uplatňovaných nástrojov sociálnej politiky. V roku 1948 bol prijatý už od konca vojny pripravovaný zákon o národnom poistení (č. 99/1948 Sb.), ktorý bol v rámci Európy pokrokový. Pri následných reformách však boli základné zásady tohto zákona nahradené konštrukciami podobnými „sovietskemu modelu“ sociálneho zabezpečenia (Tomeš, I. Sociálna politika, teória a medzinárodná skúsenosť, 2001, strana 58). V rámci tohto zákona boli zjednotené rôzne poisťovacie sústavy a poistenia rôzneho typu rizík, poistenie bolo rozšírené o ďalšie skupiny obyvateľstva a bola vytvorená Ústredná národná poisťovňa pracujúca na princípe fondu. Začiatkom 50. rokov však bol tento fondový princíp poisťiek zrušený, majetok zjednotenej poisťovne bol zoštátnený a od tejto doby sa začali finančné prostriedky určené na sociálne zabezpečenie prerozdeľovať cez štátny rozpočet. Vznikol samostatný Úrad dôchodkového zabezpečenia, sústava štátneho zdravotníctva a správa nemocenského poistenia. Aj napriek viac než 40. ročnej vlády komunistickej strany došlo k drobným zmenám či doplneniu systému, na princípoch fungovania takto koncipovanej sústavy sa už veľa nezmenilo. Vzhľadom k tomu, že nebol prijatý princíp valorizácie sociálnych dávok, boli tieto (hlavne starobné dôchodky) čas od času rozhodnutím vlády (strany) jednorázovo zvýšené (Potůček, 1995, str. 26). Výrobné prostriedky boli zoštátnené (znárodnené) a štát sa stal tak jediným zamestnávateľom. Politika zamestnanosti sa odvíjala od idey plnej zamestnanosti, kedy nezamestnanosť bola vymazaná a spolu s chudobou vyčlenená z okruhu sociálnych udalostí riešených štátom. Základným problémom národného hospodárstva sa stala prezamestnanosť, sprevádzaná nízkou produktivitou práce a stratou motivácie k práci. Nemotivujúca bola aj mzdová politika, ktorá bola centralizovaná a mzdy tak nezodpovedali pracovnému výkonu, ale odvíjali sa výhradne od dosiahnutej kvalifikácie a odpracovaných rokov. Mzdový systém a systém sociálnych dávok bol dopĺňovaný rozsiahlym subvencovaním cien spotrebného materiálu, aby sa predchádzalo ich zdražovaniu (Tomeš I., 2001, str. 202 - 205).

Až do roku 1948 vývoj na Slovensku (respektíve v Československu) bol v súlade s vývojom vyspelých krajín západnej Európy a severnej Ameriky, aj keď s určitými oneskoreniami. Nástup netrhovej diktatúry po roku 1948 viedol síce k divergencii politík a prístupov, dôsledky modernizácie a industrializácie však aj socialistické Československo často riešilo podobne ako západné krajiny. Direktívny prístup štátu k sociálnej politike však spôsobil aj odklon od vývoja na Západe. Budovanie socializmu a obrovské nároky na pracovnú silu napríklad spôsobili, že štát vytvoril už v 50. a 60. rokoch minulého storočia sociálny systém, ktorý nútil ženy pracovať – v tom čase sa ženy na Západe v oveľa väčšej miere starali len o domácnosť a deti. Toto „predbehnutie“

Západu bolo spôsobené hlavne socialistickým spoločenským usporiadaním (diktatúra jednej politickej strany, absencia slobodných volieb), ktoré bolo schopné ignorovať určité sociálne podmienky, a tým zapojiť ženy do práce skôr ako v slobodných krajinách Západu.

Historický vývoj Košíc od roku 1800 do súčasnej doby

Rozvoj poľnohospodárstva

Chotár mesta v 19. storočí predstavoval okolo 5 500 katastrálnych jutár ornej pôdy, 450 jutár záhrad, 1 100 jutár lúk a pasienkov, 8 000 jutár lesov a 55 jutár viníc. Mesto hospodáril na celkovej výmere 9 000 katastrálnych jutár poľnohospodárskej pôdy, lenže tá bola mimo Košíc, najviac v Abovsko-turnianskej župe. Celková výmera ornej pôdy v tejto župe bola 135tisíc jutár, z ktorej v roku 1885 patrilo ku Košiciam niečo vyše 5 300 jutár.

Košice v tom období boli mestom obchodu a remesiel *no najviac produkovalo poľnohospodárstvo na mestských aj súkromných poliach, viniciach a pastvinách po celom východnom Slovensku*. Ako v sídle župy sa v meste sústreďoval poľnohospodársky život a jeho organizovanie, riešenie problémov a speňažovanie poľnohospodárskych výrobkov. (<http://korzar.sme.sk/c/4432837/kosice-boli-centrom-polnohospodarstva-hoci-mali-malo-pody.html>)

Mesto Košice vlastnilo popri lesoch, viniciach, poľnohospodárskej pôde a pastvinách aj mlyny. Nielen v klasickom poňatí ako mlyny na obilie, ale mlynom bolo každé zariadenie, ktoré poháňala sila vody. Boli to drviče na rudu, valchovacie mlyny pre tkáčov, kulo sa v nich železo, vyrábal plech, tepal cín a pod. Rozšírili sa aj na obchodnú činnosť s drevom, lebo mlyny slúžili aj ako pily. Pracovali pre mnohých remeselníkov, napr. v 14. storočí využívali služby mlyna košickí tkáči nielen na spomenuté valchovanie, ale aj na bielenie, pretože pri ňom bolo aj bielidlo. Niektoré mlyny vlastnilo mesto aj v 19. storočí a ak preň neprinášali výrazný prínos z prenajímania, predalo ich väčšinou tomu, kto ich mal prenajaté.

Uhorsko 18. a 19. storočia v priemyselnej výrobe celkove zaostávalo, ale Košice boli vo vývoji tovární ešte za niektorými oblasťami v Uhorsku. Na okolí boli maličké železiarne napr. v Myslave, Jasove, ale obe skončili výrobu a zachovala sa železiareň v Košických Hámroch. Tamajšia produkcia nestačila zásobovať kovospracujúce remeslá v takej miere, aby sa mohli rozvíjať z väčších dielní na továrenský spôsob výroby. Tieto dielne kupovali železo najviac z Krompách a z Prakoviec. Za väčší železiarsky podnik v Košiciach v polovici 19. storočia sa považovala výroba

klincov (hovorili jej klinčikáreň) tiež v Čermeľskom údolí. Založila ju účastinná spoločnosť na čele s V. Kollusannom a ďalšími a vybavila ju nenáročným, prevažne mechanickým zariadením. Po jeho zmodernizovaní J. Bauerom st. sa v tejto továrni spracovávalo železo pre budovanie železničných tratí. Bola to malá továreň a nemohla ani cenou ani kvalitou obstáť v tuhej konkurencii rakúskych a českých výrobcov. Prešla na výrobu klampiarskeho sortimentu a zámočnických potrieb. Vyrábali sa tam aj rezačky repy a iné potrebné no výrobné nenárodné stroje do gazdovstiev až do r. 1866 - vtedy továreň na klince premenovali na Čermeľskú továreň na poľnohospodárske stroje. O tri roky sa stal členom spoločnosti výrobca poľnohospodárskych strojov v Prešove E. Benczúr. Aj táto továreň používala na pohon sústruhov, brúsiek, vrtáčiek a iných strojov vodu a koleso, ako pred stáročiami mlyny na pílenie dreva na dosky, fošne, trámy. Vodné koleso malo výkon 12 HP (konských síl) a okrem obrábacích strojov dodávalo energiu i piatim kováčskym vyhňiam a píle.

Z továrne vychádzali naozajstné poľnohospodárske stroje ako ručné mláčačky, čističky obilia s použitím gáľového pohonu, pluky, sejačky, odzrňovače kukurice, brány (na bránenie polí) a valce potrebné po sejbe. Klince sa prestali vyrábať v roku 1871, aj klampiarsky sortiment. Fabrike sa darilo, lenže v roku 1873 ju postihli finančné straty v dôsledku menového krachu vo Viedni. Roky 1872 - 74 boli veľmi stratové a účastinná spoločnosť nemala záujem investovať, čo sa dalo aj očakávať, lebo bola založená na desať rokov. Továreň odkúpila Müllerova strojárň a zlievareň na Prešovskej ulici ešte r. 1872, zmodernizovala ju, ale úpadok bol taký, že účastinná spoločnosť predala Müllerove dielne na Prešovskej Fleicherovi a Schürgerovi, ktorí boli majiteľmi skladu železiarskych výrobkov Čermeľskej továrne na poľnohospodárske stroje. Fleischer dielne prenajal a po ďalších zmenách nakoniec r. 1879 prevzal dielne pod svoje vedenie a založil obchodnú spoločnosť Strojárň a zlievareň Fleischer a spol. To boli začiatky strojárneho priemyselného podnikania, s ktorým je spojené aj meno K. Poledniaka (<http://korzar.sme.sk/c/4915616/mlyny-nemleli-iba-obilie.html#ixzz3d8v1jAV8>).

Industrializácia Košíc

Počiatky priemyselnej výroby v meste Košice spadajú do roku 1791, kedy bola sprevádzkovaná prvá košická manufaktúra na výrobu klobúkov (v objekte Katovej bašty). Neskôr pribudli aj manufaktúry na výrobu kameninového riadu (v objekte Mlynskej bašty) a súkna.

V roku 1828 tu stále pracovalo 460 remeselníckych dielní v 70 cechoch. Cechové organizácie boli v

Uhorsku zrušené v roku 1872. K skutočnému priemyselňovaniu mesta dochádzalo až po revolúcii 1848 - 1849.

Prvý parný stroj do výroby v meste zaviedol cukrovar v roku 1852 a od roku 1857 fungoval mestský pivovar. Najúspešnejšími prevádzkami boli Ungarov podnik na liehovar a droždie a štátna tabaková továreň. Kumulácia kapitálu miestnych podnikateľov sa odrazila aj pod vznik prvého peňažného ústavu v meste – Košickej sporiteľne v roku 1844.

Od roku 1850 tu mala sídlo aj pobočka Obchodnej a priemyselnej komory s pôsobnosťou pre celý vtedajší košický dištrikt. Na podporu miestneho priemyslu sa v roku 1857 organizovala Prvá hornouhorská priemyselná výstava v priestorochestskej jazdiarne. Zúčastnil sa jej aj panovník František Jozef I. pri príležitosti svojej druhej návštevy v slobodnom kráľovskom meste Košice (prvá 1852, tretia 1877). Napriek postupujúcej industrializácii Košice neprotiahli väčšie investície ťažkého strojárstva a zbrojárstva, ktorých centrom sa stal k hlavnému mestu bližší Miškovec. Stále prevládala poľnohospodárska malovýroba, čo záviselo aj od surovinového zázemia.

V roku 1910 sa Košice s 34 priemyselnými prevádzkami a 3 230 pracovníkmi podieľali iba necelým jedným percentom na uhorskej priemyselnej produkcii. Z väčších podnikov zamestnávala vyše tisíc pracovníkov iba tabaková továreň a okolo 400 pracovalo vo Franckovej továrni na kávoviny. Ďalšie prevádzky sa sústreďovali na južnom okraji mesta ako liehovar a sladovňa, strojárna K. Poledniaka, likérka a tehelne.

V roku 1872 založené Vyššie strojnícke učilište (dnešná Stredná priemyselná škola strojnícka) bolo prvým tohto typu v Uhorsku. Škola si udržovala vysokú úroveň. V roku 1878 ju navštívil i cisár František Jozef I. a porovnal ju s viedenskou školou.

Košice železničnou križovatkou

Od roku 1838 až do príchodu železnice fungovala pravidelná dostavníková linka do Pešti a Prešova. V roku 1860 prišiel prvý vlak do Košíc od Miškovca (Miskolc), kde trať nadväzovala na železnicu do Pešti cez Nyíregyházu a Debrecín. Dobudovanie priameho spojenia Miškovec – Budapešť v roku 1870 výrazne skrátilo jazdnú dobu do hlavného mesta. V tom istom roku sa spustila aj časť strategickej Košicko-bohumínskej železnice v 33 kilometrovom úseku Košice – Kysak – Prešov. Mala prepravovať lacné uhorské poľnohospodárske produkty do západnej časti monarchie a

umožniť kvalitné spojenie tunajšej banskej oblasti so sliezskym uhoľným revírom. S Tokajom mesto spojila železnica v roku 1873. Regionálny charakter mala Turnianska železnica smerujúca cez Turňu nad Bodvou a Tornanádasku do Miškovca, spustená v roku 1890. Zvýšený nápor cestujúcej verejnosti pôvodná budova Potiskovej železnice nezvládala, preto ju v roku 1896 doplnila nová neorenesančná železničná stanica (zbúraná v 70. rokoch 20. storočia).

Modernizácia mesta

V roku 1856 prišiel do Košíc prvý telegram z Pešti. Od roku 1870 bolo zavádzané plynové osvetlenie v uliciach mesta. Rozvoj telefónnej siete v Košiciach nastal so zriadením manuálnej prepojovacej ústredne so 40 účastníkmi v roku 1891, kedy sa napojil aj mestský úrad. V roku 1891 bola do prevádzky uvedená mestská koňka zo železničnej stanice do Čermel'a, od roku 1893 sa na prepravu používali aj parné lokomotívy. Trať mala rovnaký rozchod ako železnica a jej využívanie pre nákladnú dopravu do miestnych priemyselných prevádzok zostalo jej dôležitým atribútom až do roku 1964. V rokoch 1913-1914 došlo k elektrifikácii mestskej dráhy ako v poslednom meste Uhorska s verejnou koľajovou dopravou. Zavedenie vodovodu a kanalizácie v roku 1908 bolo v Košiciach na uhorské pomery dosť omeškané. Ešte v roku 1903 boli mestský radní presvedčení o nepotrebnosti tejto hygienickej nevyhnutnosti v meste. Išlo totiž o nemalú investíciu, spojenú s celkovou úpravou vzhľadu ulíc a ich dláždením.

Obdobie prelomu 19. a 20. storočia má pre Košice a jej región obzvlášť formujúci charakter. Bola to doba rozvoja košickej mešťanskej kultúry. Spoločenský život mešťanských vrstiev 2. polovice 19. storočia a začiatkom 20. storočia bol organizovaný vo verejných spolkoch najrôznejšieho charakteru. Existovali spolky podporné a charitatívne, spolky cirkevné a politické, učiteľské, hospodárske (včelársky, záhradnícky) aj športové (šermiarsky, korčuliarsky). V roku 1869 bol založený Samovzdelávací spolok košických remeselníkov, v roku 1872 bol z príspevia Imricha Henszlmana založený Hornouhorský muzeálny spolok (predchodca Východoslovenského múzea). Reprezentatívnu budovu múzea v neorenesančnom slohu otvorili v roku 1901.

Dnešná Štúrova ulica, vtedajšia Moldavská bola z dnešného pohľadu priemyselnou ulicou. Na nej bol "Pivovar J. Lepesch a synovia" (1870 - 1906), od roku 1910 sladovňa Bauernebl a syn.

V rokoch 1870 - 1906 bol na Moldavskej Cukrovar uč. spol., továreň na pančuchy a pletené

výrobky, ktorej majiteľom bol J. A. Siposs. Strojáreň a zlievareň K. Poledniaka (od roku 1898). V týchto miestach na rohu Moldavskej a Žižkovej bola predtým záhrada so skleníkmi, kde počas svojho azylu v Košiciach zasadil hrušku arcivojvoda a následník trónu František, syn cisára Ferdinanda I. Na Moldavskej č. 16 bola "Košická parná továreň na škrob a lepidlo Ungár Jonáš a syn" (od roku 1879). Na čísle 12 mal J. Sztudinka továreň na nábytok od r. 1885 a Bratia Kohnovci na Moldavskej číslo 6 vyrábali koňak, likéry a rum. Na Moldavskej ceste boli dve tehelne, dnes na ich mieste stoja paneláky. Hornouhorská stavebná uč. spol. tam mala tehelňu od r. 1874 a od r. 1893 keramickú továreň a P. Jakab, známy košický podnikateľ a staviteľ, ktorého "Jakabov palác" na Mlynskej pozná každý Košičan.

Sviečky a mydlo vyrábali bratia Pocsatkovci a Friedman vo svojej "Hornouhorskej továrni na sviečky a mydlo" na dnešnej ulici Pri bitúnku, vtedy Vojtešskej ulici. Budovy Franckovej továrne na kávoviny stoja na Južnej triede od r. 1893, vtedy Peštianskej ceste. Na Masarykovej mal E. G. Dalaval továreň na železný nábytok a výrobky z drôteného pletiva, od r. 1908 J. Bradovka chemickú čistiareň a farbiareň. Z významných podnikov to bola prvá továreň na kameninový riad (od r. 1802) a od r. 1843 továreň na kožu bratov Winklerovcov na Továrenskej ulici v "Mariánskom dvore", ktorý vám dnes pripomína požiarom zničená chátrajúca budova.

Prvá výrobná lisovaného droždia v Uhorsku bola na Južnej triede v továrni "liehovar L. Ungár uč. spol." Tieto i ďalšie, ktorými sa budeme zaoberať nabudúce, zostanú v pamäti mesta, lebo tvorili jeho ekonomické zázemie. (<http://kosice.korzar.sme.sk/c/4406559/historia.html#ixzz3d8uRbAKk>)

V 19. storočí bol na prvom mieste potravinársky priemysel a v ňom nové výrobné odvetvia - napr. prvá škrobáreň, ktorá získala za vynikajúcu kvalitu škrobu striebornú medailu na poľnohospodárskej výstave v Nyiregyháze. Ďalej to bol dextrín, zemiakový sirup, zdravotný paprikový likér, ktorý si získal európske uznanie, prvá výroba droždia v Uhorsku (dovtedy sa dovážalo z Rakúska), kukuričná krupica, moderný liehovar. ***Na prvom mieste, pokiaľ ide o zamestnanosť, bol tiež potravinársky priemysel.*** Takže na začiatku 20. storočia k žiadnej zmene nedošlo, ba ani k presunu iného priemyselného odvetvia na prvé miesto. Na druhom mieste bol strojársky a na treťom stavebný priemysel. Čo je zaujímavé, v priemysle bola zamestnanosť žien takmer rovnaká so zamestnanosťou mužov - tých bolo iba o dvadsať viac.

V roku 1910 bolo v Uhorsku 3 335 priemyselných podnikov vrátane stavebných a pracovalo v nich vyše 370 tisíc pracovníkov, pričom ich počet presahoval číslo dvadsať. V Košiciach bolo v tom

istom roku 34 priemyselných podnikov s 3230 pracovníkmi, čo predstavovalo necelé jedno percento z celouhorskeho počtu.

Začiatkom 20. storočia bol továrenský priemysel v Košiciach stabilizovaný a okrem mestských podnikov a rozšírenia už jestvujúcich podnikov, žiadne nepribudli, okrem tabakovej továrne, ktorá bola "mamutím" produktom s vyše tisíc zamestnancami, Franckovej továrne na kávoviny so 400 pracovníkmi dvoch strojárni a tehelne - všetky mali nad sto zamestnancov, všetky ďalšie podniky z uvedených 34 zamestnávali priemerne 30 - 40 ľudí.

Kvôli udalostiam Prvej svetovej vojny bol v meste v auguste 1914 zriadený Úrad na pomoc ľuďí. Od roku 1916 vznikali mestské zásobovacie úrady, ktoré mali na starosti zásobovanie obyvateľstva potravinami a koordináciu s budapeštianskymi centrálnymi spotrebnými tovarov a surovín.

Po povojnovej finančnej kríze nastalo relatívne obdobie prosperity. Začiatkom 20. rokov začala výstavba obytných domov pre štátnych zamestnancov, napr. Malá Praha. V druhej polovici 20. rokov boli postavené aj súbory činžiakov na dnešnej Palackého-Bajzovej a Štefánikovej ulici. Rozsiahle územia medzi niekdajšími predmestiami boli zastavané rodinnými domami. Mesto za rozrástlo smerom južným (dodnes zachované štvrte medzi centrom a Starou nemocnicou), západným (oblasť Rozália-Kalvária), severnými (domová zástavba pozdĺž Mlynskeho náhonu a pod Červeným brehom) a východným (mestská časť Džungľa a Prešovská cesta). Počet obyvateľov mesta sa tak za počas obdobia 1. česko-slovenskej republiky zdvojnásobil na 80 000.

26. júna 1941 o 13:00 bolo pravdepodobne nemeckým alebo samotným maďarským letectvom zinscenované bombardovanie Košíc, pri ktorom zahynulo 31 osôb. Terčom útoku bola zástavba dnes už neexistujúcich rodinných domov priestore dnešného sídliska Kuzmányho, budova kasární a hlavnej pošty. Bombardovanie Košíc poslúžilo ako zámienku vstupu Maďarska do vojny.

Košice ako pohraničné mesto zaznamenalo značný úbytok populácie. Uskutočnila sa výmena peňazí za značne nevýhodných podmienok pre občanov mesta – 1 pengó za 5 Kč). Následne sa objavili aj demonštrácie narážajúce na nezamestnanosť a drahotu v novom režime (známe heslo: Minden drága – vissza Prága!, Všetko drahé, späť Prahu!). Život v meste pri celkovom potlačení demokratických politických práv zdanlivo pokračoval. Napriek prísnyim protižidovským opatreniam sa Horthyho režim nezapojil do masových židovských deportácií. Košický maratón sa konal – okrem rokov 1938 a 1940 – počas celého vojnového obdobia. Mestu bol vrátený štatút

municipálneho mesta a zriadili v ňom Vysokú školu obchodnú. Atraktívne prostredie košických lesov s horskými chatami na sever od mesta bolo turisticky propagované v dolnom Maďarsku ako stredisko zimných športov.

Košice boli prvým väčším oslobodeným mestom na území Česko-Slovenska a stali sa do oslobodenia Prahy de facto hlavným mestom republiky. Od 30. januára v budove riaditeľstva železníc sídlila Slovenská národná rada a od 3. apríla v Jakabovom paláci úradoval staronový prezident Edvard Beneš. Po vymenovaní novej vlády bol 5. apríla v Župnom dome prijatý Košický vládny program.

V nasledujúcich rokoch sa Košice stali jedným z najvýznamnejších centier česko-slovenského vysokého školstva. Výrazne sa o to zaslúžil okruh východoslovenskej inteligencie okolo časopisu Východoslovenský akademik, vedenom historikom Ondrejom Richardom Halagom. Vysoká škola poľnohospodárskeho a lesného inžinierstva bola zriadená v roku 1946, ale v roku 1952 ju premiestnili do Zvolena (lesníctvo), resp. Nitra (poľnohospodárstvo). Vysoká škola veterinárska (1949) bola v republike druhou školou svojho druhu po moravskom Brne. Pôvodne dočasne vyhradený areál Komenského ústavu jej slúži dodnes. Po druhý raz v histórii mesta tu bola umiestnená Vysoká škola technická (1952) a zlúčením pobočky Pedagogickej (1947 z Prešova) a Lekárskej (1948) fakulty z UK v Bratislave sa vytvoril základ pre prírodovednú a humanitnú Univerzitu Pavla Jozefa Šafárika. V roku 1963 založené Vyššie letecké učilište bolo pretvorené v roku 1973 na Vysokú vojenskú leteckú školu. V roku 1969 Ekonomická univerzita v Bratislave umiestnila svoju Podnikovo hospodársku fakultu do Košíc.

Košice boli od roku 1949 sídlom Košického kraja, ktorý bol v roku 1960 spojený s Prešovským krajom do Východoslovenského kraja. Aby mohla administratíva lepšie zvládať enormný nárast obyvateľstva, samotné mesto bolo postavené na úroveň okresu (Košice – mesto). Ten bol v roku 1981 ďalej rozdelený na päť obvodov Košice I.-V.

Piate najväčšie mesto vo federatívnej republike bolo budované ako významné priemyselné centrum s koncentráciou nielen ťažkého, ale ku koncu 80. rokov aj ľahkého priemyslu. Za komunizmu fungovali v 70. a 80. rokoch 20. storočia v Košiciach nasledovné podniky:

- Východoslovenské železiarne – VSŽ
- Východoslovenské strojárne VSS

- Slovenské magnezitové závody
- Tepláreň
- Východoslovenské mliekarne – mliekarenský závod
- Odevné závody kapt. Nálepku a pletiarenský závod Tatra svit
- Vinárske závody
- Frukona
- Hydinárske závody
- opravovne ČSAD
- Ryba
- Východoslovenské tlačiarne
- Mestský stavebný podnik
- Inžinierske stavby
- Pozemné stavby
- Hutné stavby
- Potravinársky komplex (mlieko, mäso, hydina, ovocie, obilniny)
- Obilné silo s mlynom a pekárňou postavené 1988.

Socialistická výstavba kulminovala v 80. rokoch výstavbou mohutných komplexov straníckych a súdnych orgánov a satelitných sídlisk. Následne sa objavili znaky unavenia komunistickej ekonomiky, keď sa upustilo od mnohých projektových zámerov. V tomto období sa nepodarilo premeniť Námestie osloboditeľov na hypermoderné betónové centrum so suterénnou dopravou. Mimoúrovňový rýchlostný obchvat mesta ostal nedokončený a nenašli sa peniaze ani na dostavbu trolejbusovej siete, ktorej výstavba sa začala už v roku 1986.

Košice po roku 1989

Zákon Slovenskej národnej rady z 1. októbra 1990 o meste Košice upravil postavenie mesta ako samosprávneho územného celku spravovaného magistrátom, ktorý sa delí na 22 mestských častí so štatútom samosprávnych jednotiek s vlastnými miestnymi zastupiteľstvami. Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 sa Košice ako druhé najväčšie mesto v štáte stali sídlom Ústavného súdu.

Rast mesta sa po roku 1989 zastavil. Posledné sídlisko – Sídlisko Ťahanovce – zastihla revolúcia rozostavané. Druhá etapa sa dokončila až v roku 1993 a v roku 1997 bola dokončená zatiaľ

posledná bytovka na tomto sídlisku. Prechod na trhovú ekonomiku a dopady privatizácie sa prejavili v prehľbovaní sociálnych rozdielov obyvateľstva. V priebehu prvej polovice 90. rokov vzniklo vo Všešportovom areáli na slovenské pomery mimoriadne rozsiahle trhovisko s lacným tovarom tzv. Blšák, ktoré plnilo rolu hlavného nákupného strediska Košičanov do nástupu prvých hypermarketov. Mestská hromadná doprava trpela od 90. rokov pri chronickom nedostatku finančných prostriedkov kritickým obmedzovaním spojov. Napriek tomu sa v roku 1993 podarilo spustiť trolejbusovú trakciu mestskej hromadnej dopravy.

Udalosti od roku 1990:

- 1990 – dostavaný posledný podnik komunistického režimu – štátny podnik Elektromonot na Alejovej ulici, v roku 1994 už v likvidácii.
- 1991 – dostavaný hotel Centrum.
- 1993 – prevádzku ukončil košický pivovar, založený 1857.
- 1996 – postavená novostavba expozitúry Národnej banky Slovenska.
- 1997 – prvé vysielanie lokálnej televízie TV Naša.
- 1997 – založené Staromestské divadlo.
- 1999 – prvý hypermarket v meste (Tesco – Džungľa).
- 2000 – Východoslovenské železiarne odpredané významnej americkej oceliarskej spoločnosti The United Steel Corporation, dostávajú nový názov U.S. Steel Košice, s.r.o..
- 2001 – Košice sídlom Košického samosprávneho kraja.
- 2002 – otvorené múzeum letectva v areálu letiska.
- 2007 – založené Košice IT Valley – centrum komunikačných a informačných technológií.
- 2008 - sprejazdením mimoúrovňovej križovatky Prešovská – Sečovská dokončený vnútromestský obchvat Košíc.
- 2008 – mesto získalo ako prvé na Slovensku s projektom Interface 2013 prestížny titul Európske hlavné mesto kultúry pre rok 2013.

Moderný sociálny systém vzniká preto, aby preklenul priepasť, ktorá sa vytvorila medzi subsystémom politiky, ktorý formálne garantoval všetkým rovnaké práva, a subsystémom ekonomiky, ktorý reálne vylučoval z radov práv tie, ktoré boli nesolventné. Moderný sociálny sektor má toto vzniknuté napätie preklenúť tým, že nemajetným poskytne v kritických situáciách pomoc a ochranu porovnateľnú s ochranou, ktorú poskytuje majetným ich súkromný majetok. (Keller J., Teorie modernizace, 2007, str. 88). Avšak to má svoje špeciálne dopady. Ostatné

spoločenské subsystemy už nemuseli (a ani nevedia a ani nemôžu) plniť žiadne sociálne funkcie a spoliehajú sa na to, že špecializovaný sociálny sektor túto úlohu zodpovedne a v plnom rozsahu prevezme. Avšak sociálny subsystem nemá žiadne privilégia oproti ostatným subsystemom a nemôže sa preto dovolávať akýchkoľvek výhod. Sociálna ochrana a pomoc v kritických životných situáciách nie sú od tejto chvíle o nič dôležitejšie než problémy ekonomické, politické alebo vojenské. Ostatné subsystemy nemajú vo svojej logike fungovanie, vo svojich cieľoch a účeloch povinnosť byť v niečom ohľaduplné k sociálnemu subsystemu a jeho potreby pre nich nie sú záväzné. Naopak v dôsledku vzájomného súperenia o finančné prostriedky sa iné podsystemy chovajú voči sociálnej oblasti neskrývane konkurenčne. (Keller J., Teorie modernizace, 2007, str. 88)

Sociálna oblasť prešla podobným posunom ako náboženstvo. Prestala byť hlavným integračným princípom vo všetkých oblastiach života spoločnosti a tým boli vytvorené predpoklady pre, povedzme, rozchod sociálna zo spoločnosťou. Sociálne neobsahovalo spoločnosť (nebolo jej prvým a posledným princípom) a ani spoločnosť neobsahovala plne sociálne. Sociálne sa stalo len takým subsystemom spoločnosti a bolo posunuté len do určitých miest, to znamená, že neprechádzalo napríklad politikou a ekonomikou, ale bolo postavené do pozície jedného z mnohých špecializovaných subsystemov, ktoré fungujú v rámci modernej spoločnosti a snaží sa plniť len svoje špecifické úlohy. Ochrana v kritických situáciách nie je už súčasťou fungovania každého sociálneho útvaru, ako tomu bolo v pred moderných dobách, ale stáva sa súčasťou len dvoch miest v živote spoločnosti. Prvá je súčasťou ostrovčekov primárnej sociability (rodina), ktorá ostala potom, čo sa rozpadli pred moderné putá sociálnej ochrany a druhá je súčasťou umelo vybudovaného systému sekundárnej sociability (sociálny štát). (Keller J., Teorie modernizace, 2007, str. 89)

Inými slovami povedané (Večeřa M., Sociální stát: východiska a přístupy, 2001, str. 57-58):

1. Proces industrializácie viedol k:

- dlhodobému poklesu zamestnanosti v poľnohospodárstve a podielu vidieckeho obyvateľstva,
- extenzívnej urbanizácii,
- vytvorenie vrstvy sezónnych robotníkov (bezzemkov)
- vznik potreby kvalifikovanej, gramotnej a spoľahlivej pracovnej sily,
- vnímanie nezamestnanosti ako situácie, kedy aj napriek snahe nie je možné získať platenú

prácu,

- rast zamestnanosti, tzv. bielych limčiekov a vytvorenie strednej vrstvy a v neposlednom rade
- k ohromnému zbohatnutiu niektorých firiem a jednotlivcov a udržanie dlhodobého hospodárskeho rastu.

2. Rast počtu obyvateľstva a jeho meniaci sa sociálna štruktúra (industrializácia bola doprevádzaná rýchlym rastom počtu obyvateľstva a ďalšími sociálnymi zmenami) spôsobili:

- zmenu formy rodiny a života v komunite podľa územia,
- nárast rozdielu medzi tými, čo pracujú, a tými, čo nepracujú,
- pokles detskej úmrtnosti,
- rast dĺžky ľudského života.

3. Nárast významu štátu, ktoré sú budované na národnom princípe, viedol k snahe zabezpečiť:

- vyššie vnútorné spolunažívanie a konsenzus,
- centralizáciu vládnucej moci,
- rozvoj profesionálneho štátneho aparátu,
- rozvoj štátnych kompetencií prostredníctvom techník štátneho dohľadu a rozvinutých komunikačných prostriedkov.

4. Rast politickej demokracie a politického občianstva viedol k:

- expanzii inštitútu občianstva,
- rozšírenie volebného práva,
- rozvoju sociálno-demokratických strán,
- rastu pozornosti venovanej sociálnym otázkam a podobne.

V rámci tradičnej spoločnosti je sociálna sféra akýmsi „nadsystémom“, obsahuje prvky sociálna, prvky osobných väzieb medzi ľuďmi. Ako príklad môžeme uviesť situáciu, kedy sa k ekonomickému majetku jedinec nemôže dostať na základe efektivity, výkonu a prínosu svojej práce v spoločnosti, ale napríklad na základe privilégií v rámci pospolitosti vyplývajúce z jeho postavenia

v príbuzenskom systéme, veku, pôvodu a podobne. Alebo situácia (či je už je to feudál, alebo poddaný) nie je abstraktným, slobodným pracujúcim v rámci anonymnej, urbanizovanej spoločnosti, ale je členom konkrétnej skupiny, s konkrétnymi väzbami k ostatným členom a z nich plynúce záväzky a povinnosti, v rámci ktorých je obsiahnutá politická, ekonomická, právna a sociálna činnosť v jednom nerozlučnom celku. Sociálny princíp je teda dominantným organizačným prvkom. Oproti tomu situácia moderná, je značne pozmenená a sociálny princíp (čiže princíp vzťahov, ktorý definuje, kto kam a ku komu patrí a komu čo z dôvodu jeho pozície prináleží) sa udržal len v rámci už značne obmedzenej, pozmenenej a na význame potlačenej užšej či širšej rodiny, nad ktorou sa týči mohutná, abstraktná, neosobná a generalizovaná stavba modernej spoločnosti so svojimi zvláštne usporiadanými inštitúciami. Pôvodne prirodzená vykryštalizovaná primárna sociabilita bola doplnená o umelo vybudovaný sektor sekundárnej sociability, ktorý sa stal jedným z mnohých zvláštnych subsystémov modernej spoločnosti.

2. Výber najvhodnejšej formy primárnej sociability na území Košického kraja.

Košický kraj patrí k najvýznamnejším hospodárskym priestorom Slovenskej republiky. Z pohľadu priemyselnej štruktúry sú najvýznamnejšími sektormi v kraji hutnícky, chemický a elektrotechnický priemysel. Dominujúce je hutníctvo, ktoré tvorí 60% priemyselnej produkcie a 50% exportu kraja. V tomto odvetví pôsobí najväčšia spoločnosť v kraji U. S. Steel Košice. V elektrotechnike pôsobia najmä spoločnosti so zahraničným kapitálom ako napríklad BSH Drives and Pumps a Siemens Automotive nachádzajúce sa v Michalovciach. V okrese Michalovce sa taktiež nachádzajú prevádzky Nafty Gbely špecializované na ťažbu plynu. Chemický priemysel je zastúpený spoločnosťou Chemko Strážske, a. s. ktorá sa nachádza v Michalovskom okrese. V okrese Rožňava sa banská činnosť z dôvodu útlmu transformuje na strojársku, ekologickú a bansko-opravárenskú činnosť. Rožňavský okres je významný aj ťažbou a spracovaním stavebných hmôt. Krompachy a Rudňany v okrese Spišská Nová Ves sú dôležitým centrom farebnej metalurgie a ťažby železnej rudy. Metalurgický a kovospracujúci priemysel má zastúpenie aj v okrese Gelnica.

Poľnohospodársky pôdny fond Košického kraja sa vyznačuje značnou heterogenitou produkčnej schopnosti, v závislosti od reliéfnych a pôdnoklimatických podmienok. V Košickom kraji sa nachádza 338 400 ha poľnohospodárskej pôdy, z ktorej je 62,2% ornej pôdy. Z druhov pôd prevažujú hnedé lesné pôdy kyslé, černice, nivné pôdy, hnedozeme, v menšej miere černoze. V záplavových územiach riek na Východoslovenskej rovine sa nachádzajú najmä glejové pôdy. Prevažná časť územia Košického kraja patrí do východoslovenskej obilnárskych výrobných oblastí s rôznorodou živočíšnou výrobou.

Súčasťou je Tokajská vinohradnícka oblasť v okolí Slovenského Nového Mesta a Sobraniec. Takmer 40% územia Košického kraja pokrývajú lesy. Najlesnatejšími sú okresy Rožňava, Košice – okolie a Gelnica, najmenšiu plochu lesov má okres Michalovce.

Aktualizovaná Národná stratégia regionálneho rozvoja Slovenskej republiky uvádza:

1. Hlavné disparity Košického kraja:

- pokles obhospodarovateľných plôch a intenzity chovu hospodárskych zvierat,
- nedostatočne využívaný prírodný potenciál na rozvoj ovocinárstva, zeleniny.

2. Hlavné faktory rozvoja Košického kraja:

- dobré pôdne a klimatické podmienky pre pôdohospodárstvo (rastlinná výroba, ovocinárstvo, zeleninárstvo, vinohradníctvo, pestovanie energetických plodín (aj lesné hospodárstvo),
- vhodné podmienky pre pasienkarstvo a živočíšnu výrobu,
- dobré podmienky pre akvakultúru, existencia funkčných produkčných rybochovných zariadení a rybníkov,
- dobré podmienky pre rôzne druhy turizmu – vidiecky turizmus, agroturistika a podobne.

3. Očakávané vplyvy Košického kraja:

- rozvoj vidieka a zamestnanosti na vidieku prostredníctvom diverzifikácie výroby, podpory poľnohospodárstva, spracovanie miestnych produktov a ich distribúcia.

Pri hodnotení jednotlivých historických foriem primárnej sociability, ako sa vyvíjala sociálna politika, ekonomika, pracovný trh, aj vzhľadom na regionálny charakter Košického kraja a vzhľadom na Národnú stratégiu regionálneho rozvoja SR (strategické ciele a prioritné oblasti rozvoja Košického kraja), **sa jednoznačne prikláňame k návratu del'by práce, spoločnému gazdovaniu, hospodáreniu – družstevnej forme podnikania (poľnohospodárstvo, pestovanie a výroba potravín, ovocinárstvo, zeleninárstvo a podobne), kedy sa dá považovať vývoj v oblasti zamestnávania, tvorby pracovných miest za najstabilnejší vo vývoji ekonomiky práve najsilnejšou väzbou na lokálne potreby a domácu spotrebu, na rozvoj domácich regiónov komunít.**

Celková globálna ekonomika voľného trhu podľa p. Ondroviča s Ekonomického ústavu SAV je ideologickou a inštitucionálnou pascou, z ktorej je možné sa vymaniť lokalizáciou výroby a spotreby, demokratizáciou ekonomiky, zmenou je inštitucionálnej štruktúry smerom k spoločnému družstevnému vlastníctvu a rozhodovaniu.

V súlade s §221 ods.1. z.č.513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších právnych predpisov je **družstvo osobitný typ inštitúcie, je spoločenstvom neuzavretého počtu osôb založeným za účelom podnikania alebo zabezpečovania hospodárskych, sociálnych alebo iných potrieb svojich členov.**

V súčasnej dobe práve družstevná forma podnikania môže mať viacero výhod – kde o formu demokratickú, aktivizačnú a solidárnu. Družstvo sa nezakladá za účelom zisku, ale práve za

účelom uspokojovania potrieb svojich členov a plní preto aj často sociálne funkcie (Švihlíková, I. Ekonomická demokracie, pilier nového systému, Existence, 3/2012, str.21). A práve v definovaní účelu je vystihnutá podstata a osobitosť družstva oproti klasickému komerčnému podnikaniu a komerčným subjektom.

Prvé družstvo na Slovensku založil v Sobotišti miestny učiteľ Samuel Jurkovič, 9.2.1845 (viď.str.5). Išlo o prvé úverové družstvo Gazdovský spolok (Penzéš, P. k 160. výročiu založenia prvého úverového družstva, Právnická fakulta UK v Bratislave. In: International and Comparative Law Review, 2005, č. 14 str. 146). V nasledujúcich rokoch sa postupne začali formovať základné princípy družstevníctva. V období násilnej kolektivizácie v 50-tych rokoch 20. storočia však došlo k porušeniu jedného zo základných princípov družstevníctva a to dobrovoľnosti. Okrem toho vládne a stranícke štruktúry tej doby veľmi zasahovali do činnosti družstiev a snažili sa o centralizáciu ich riadenia. Týmto deformovali poslanie družstiev a veľmi poškodili ich celkový obraz. Po rozpade Československa a zániku Družstevní únie ČSFR, vznikla 1. 1. 1993 Družstevná únia SR a Asociace družstev ČR. Obe tieto národné organizácie sú členmi Medzinárodného družstevného zväzu v Ženeve – International Co-operative Alliance (ICA). Družstevná únia na Slovensku zastrešuje Slovenský zväz výrobných družstiev, Slovenský zväz spotrebných družstiev, Slovenský zväz bytových družstiev a Zväz poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností na Slovensku.

Ekonomická teória konca 19. storočia a prvej polovice 20. storočia výrazne vyzdvihovala družstevníctvo ako demokratizujúci prvok v ekonomike a ako inštitúcie, ktoré na rozdiel od klasických kapitálových spoločností, naplňajú mnohé spoločenské ciele. Po druhej svetovej vojne, kedy ekonomická teória prechádza od inštitucionálneho pohľadu na ekonomiku k neoklasickej ekonómii, začína ekonómia družstevníctvo v podstate ignorovať a z ekonomickej literatúry sa takmer vytratilo (KALMI, P. The Disappearance of Co-operatives from Economics Textbooks, Helsinki School of Economics, 2006, ISBN 952-488-005-9).

Ekonómovia prvej polovice 20. storočia videli družstvá ako organizácie, ktoré budú v budúcnosti v ekonomike z hľadiska jej organizačného zloženia prevládať. Na druhej strane neoklasickí ekonómovia druhej polovice 20. storočia až po súčasnú dobu, kedy je družstevníctvo marginalizované, vidia súčasné inštitucionálne nastavenie ako viac-menej fixné. Týka sa to hlavne západnej ekonómie, ktorú sme po roku 1989 prevzali.

Družstevníctvo zažíva v posledných rokoch obrodu, a to predovšetkým z dôvodu globálnej ekonomickej krízy. Rozširuje sa tak v rozvinutých, ako aj v rozvojových krajinách, ale sú aj krajiny, v ktorých stagnuje, či je postupne na ústupe.

Ako príklad môžeme uviesť Japonsko – kde z obáv o kvalitu potravín – pesticídy, GMO a podobne, zaznamenali veľký rozvoj spotrebné družstvá. Jeden z piatich Japoncov je členom spotrebného družstva, pričom 90% všetkých členov sú ženy. V Japonských mestách vznikli mestské kluby domácností HAN – približne 10 až 20 domácností, ktoré spoločne organizujú nákupy potravín od lokálnych producentov. Družstevníctvo preniká aj do zdravotníctva a sociálnych služieb, pričom nejde len o starostlivosť o chorých ale aj o výchovu k zdravému životnému štýlu.

V Spojených štátoch sa podniky vlastnené zamestnancami začali viac objavovať v severovýchodnej časti krajiny, upadajúcom priemyselnom regióne, nazývanom rust belt. V súčasnej dobe viac ako 10 miliónov Američanov pracuje v podnikoch, ktoré vlastnia samotní zamestnanci. (ALPEROVITZ, G. Ownership, Full employment and community economic stability (online), 23/1/2013. (cit. 16. júna 2014) <http://www.garalperovitz.com>)

V Argentíne družstevné podnikanie nabralo na popularite po kríze v roku 2001, keď veľa skrachovaných podnikov z rôznych sektorov ekonomiky, od výrobných závodov po hotely, bolo prevzatých zamestnancami.

Ako vidíme, po celom svete sa objavujú veľmi zaujímavé príklady použitia modelu družstevného vlastníctva a vnútropodnikovej demokracie s pozitívnymi dopadmi na zamestnanosť a komunity. Aj Európsky parlament vo svojom uznesení o prínose družstiev k prekonaniu krízy z roku 2012 poukazuje na to, že družstvá sa prejavili ako odolnejšie voči kríze než mnohé konvenčné podniky. Vyjadruje názor, že dôvodom tejto odolnosti je družstevný model riadenia, ktorý sa zakladá na spoločnom vlastníctve a demokratickej kontrole ich členmi. Poznávajú tiež, že družstvá majú dlhú tradíciu vzájomnej spolupráce a že to im umožňuje využiť hospodárstvo celoplošne. (Európsky parlament, Uznesenie o prínose družstiev k prekonaniu krízy. 2012/2321 (INI))

Veľké pozitívum vidíme v modele družstevného rodinného podniku, ktorý sa orientuje hlavne na lokálne potreby svojich členov a komunity, podporuje oblasť regionálneho rozvoja, uchováva tradičné hodnoty, ochraňuje komunity, podporuje kolektívnu prácu, diverzitu, udržiava autonómiu a je protiváhou ku globalizácii.

Ďalšie výhody vidíme vo vytvorení modelu komunitného podniku (môže mať charakter družstevného podniku), ktorý je nástrojom komunitného rozvoja, prostredníctvom ktorého členovia komunity realizujú svoju túžbu po zmene, po riešení svojich problémov, po uspokojení svojich potrieb a je výrazom vzájomnej dôvery, solidarity a spolupráce členov komunity na lokálnej úrovni. Takýto typ podniku, alebo tzv. sociálne podnikanie je činnosť s primárne sociálnymi cieľmi, kde hospodárske prebytky sú prednostne znovu investované do podnikania za rovnakým účelom alebo do rozvoja miestnej komunity, na rozdiel od potreby maximalizovať zisk pre zainteresované skupiny či vlastníkov.

Financovanie takéhoto typu podniku môže byť z finančných zdrojov (granty, fondy, štátny rozpočet, podpora zo strany Úradu práce a podobne), alebo z nefinančných zdrojov (poskytnutie nevyužitých budov, pôdy, pozemku a podobne).

- Tvorba a ukážka ľudových remesiel, zachovanie tradícií (hrnčiarstvo, košíkárstvo, tkanie a podobne).
- Tradičné alebo alternatívne stavebné a poľnohospodárske postupy (stavanie z hliny, výroba slamených striech, ručné kosenie a podobne).
- Pomoc prírode a spoločnosti – likvidácia divokých skládok, záchrana kultúrnych pamiatok.
- Organizovanie akcií, výchovno-vzdelávacích podujatí – pre mladých ľudí, rodiny s deťmi, sociálne znevýhodnených skupín.
- Kultúrne festivaly, ukážky tradičnej kuchyne a podobne.
- Potravinová banka – spoločný nákup potravín- základný vklad, možnosť brať si trvanlivé potraviny z centrálného skladu, nákup veľkých balení.
- Prírodné poľnohospodárstvo – samozásobenie zeleninou a ovocím, dopestované potraviny – výmena medzi sebou, niektoré produkty ponúknuť na predaj.

Komunitný podnik, ako aj samotná sociálna ekonomika vzniká a funguje v určitej komunite a preto ich výsledky musia slúžiť tejto komunite tak, aby posilnili jej udržateľnosť.

Päť základných charakteristík komunitného podniku:

1. Ide o podnikateľský subjekt ako každý iný, ktorý sa môže orientovať na predaj tovarov, služieb.

2. Má sociálne ciele: podpora zamestnanosti, zvyšovanie pracovných zručností a odborností, poskytovanie služieb pre miestnu komunitu.
3. Je nezávislou organizáciou, ktorá prijíma vlastné rozhodnutia a nie je kontrolovaná a riadená samosprávou ani štátnymi inštitúciami.
4. Členovia miestnej komunity sú zamestnancami a majú účasť na rozhodovaní a riadení.
5. Zisk je prerozdelený späť do komunitného podniku (sociálneho podniku) alebo pre potreby miestnej komunity.

3. Zhrnutie výsledkov Etapy II.

- Neoliberálna ekonomická globalizácia zlyháva vo viacerých smeroch. V súčasnej dobe ľudia žijú v neistotách, v dobe prehlbujúcich sa nerovností, v ktorom už nezanedbateľná časť obyvateľstva nemôže a ani nedokáže uspokojiť svoje základné životné potreby.
- Keď porovnáme život ľudí v 19.storočí, vtedy nastal rozvoj poľnohospodárstva, potravinárstva, ovocinárstva, to znamená, začali sa podporovať miestne spolky, ktoré produkovali miestne výrobky.
- Košice v 19.storočí boli mestom obchodu a remesiel, no najviac produkovalo poľnohospodárstvo na mestských a súkromných poliach, viniciach a pastvinách po celom východnom Slovensku.
- V prvej polovici 19. storočia sa začalo formovať družstevníctvo. Prvé družstvo na Slovensku založil v Sobotišti miestny učiteľ Samuel Jurkovič 9. 2. 1845. Išlo o prvé úverové družstvo pod názvom Gazdovský spolok.
- Súčasná ekonomika podporujúca slobodný trh, ktorý sa orientuje na export, na minimalizáciu verejných investícií do sociálnych oblastí, na komercializáciu, je v rozpore s ideami družstevníctva. Družstevníctvo sa orientuje predovšetkým na lokálne potreby svojich členov a komunity.
- Družstvá plnia úlohu regionálneho rozvoja, uchovávajú tradičné hodnoty, ochraňujú komunity, diverzitu.
- Družstvo je spoločenstvom neuzavretého počtu osôb založeným za účelom podnikania alebo zabezpečovania hospodárskych, sociálnych alebo iných potrieb svojich členov.
- Aj Európsky parlament vo svojom uznesení o prínose družstiev k prekonaniu krízy z roku 2012 poukazuje na to, že družstvá sa prejavili ako odolnejšie voči kríze než mnohé konvenčné

podniky. Vyjadruje názor, že dôvodom tejto odolnosti je družstevný model riadenia, ktorý sa zakladá na spoločnom vlastníctve a demokratickej kontrole ich členmi. Poznávajú tiež, že družstvá majú dlhú tradíciu vzájomnej spolupráce a že to im umožňuje využiť hospodárstvo celoplošne. (Európsky parlament, Uznesenie o prínose družstiev k prekonaniu krízy. 2012/2321 (INI))

- *Pri výbere najvhodnejšej historickej formy najväčší prínos vidíme, v spoločnom gazdovaní, hospodárení, v spoločnej deľbe práce – podpora niečoho čo už fungovalo, a bolo prínosné pre miestne obyvateľstvo, miestny rozvoj, to znamená podpora družstevnej formy podnikania (poľnohospodárstvo, pestovanie a výroba potravín, ovocinárstvo, zeleninárstvo a podobne), kedy sa dá považovať vývoj v oblasti zamestnávania, tvorby pracovných miest za najstabilnejší vo vývoji ekonomiky práve najsilnejšou väzbou na lokálne potreby a domácu spotrebu, na rozvoj domácich regiónov a komún.*

Etapa 3: Návrh funkčného modelu usporiadania spoločnosti časti exkludovaných skupín obyvateľov v Košickom kraji.

1. Popis existujúcich modelov

Koncepcia trvalo udržateľného rozvoja je alternatívnou koncepciou rozvoja spoločnosti, ktorá má umožniť ďalší súčasný i budúci rozvoj jedinca, spoločnosti a civilizácie bez toho, aby sa ohrozila súčasná i budúca existencia človeka na Zemi. Súčasný industriálny model rozvoja ľudskej civilizácie sa stáva čoraz viac neudržateľným, podkopáva samotné základy tejto civilizácie a v súčasnej dobe ohrozuje nielen budúcu ale aj súčasnú existenciu človeka na Zemi. Preto sa stále intenzívnejšie hľadajú cesty presmerovania súčasnej ľudskej civilizácie v smere opustenia modelu industriálneho rozvoja spoločnosti a prechodu na model trvalo udržateľný. (Ing. Klinec I., Alternatívne ekonomické teórie podporujúce smerovanie k trvalo udržateľnému rozvoju, Prognostický ústav SAV Bratislava, 2000)

V poslednej tretine dvadsiateho storočia sa stala zjavnou prehĺbujúca sa kríza industriálneho systému, ktorá postupne prerástla do globálnej krízy celej súčasnej civilizácie. Industriálny systém tvoril základ ekonomiky a spoločnosti prakticky posledných dvesto rokov, počas ktorých prešiel obdobím zrodu, rozkvetu až postupne začal vyčerpávať svoj rozvojový potenciál a prešiel do fázy úpadku. Už v prvej polovici dvadsiateho storočia sa začali objavovať prvé náznaky vyčerpávania sa industriálneho systému a začala sa prejavovať potreba hľadania alternatívy k tomuto systému resp. možnosti jeho korekcie alebo vedomej transformácie. (Ing. Klinec I., Alternatívne ekonomické teórie podporujúce smerovanie k trvalo udržateľnému rozvoju, Prognostický ústav SAV Bratislava, 2000)

Richard Douthwaite (1942) je britský novinár a ekonóm, je predstaviteľom novej ekonómie. V svojej knihe *Short Circuit* popisuje *fungujúce systémy lokálnych ekonomík*, ktoré vytvárajú funkčnú alternatívu k ekonomickej globalizácii. Richard Douthwaite uvádza, že ekonomický rast alebo rast hrubého domáceho produktu je každoročný prírastok celkového objemu tovarov a služieb, ktoré daná spoločnosť vyprodukuje a tvrdí, že je všeobecne rozšírenou ilúziou predstava, že tento prírastok musí nutne znamenať zlepšenie podmienok pre život. Podľa neho, naopak ekonomický rast môže viesť k zhoršeniu situácie normálnych ľudí, keď tovary a služby, ktoré v rámci ekonomického rastu vznikajú, stále častejšie sa používajú iba na to, aby systém vôbec fungoval.

Podľa Douthwaita súčasný globálny ekonomický systém je nestabilný, ktorý vedie ku koncentrácii ekonomickej moci do neustále väčšiemu počtu svojich občanov. Upozorňuje, že si treba v tejto súvislosti uvedomiť, že v dnešnom svete sa rozšírila veľmi nepriama a komplikovaná ekonomická stratégia, a to, že každá krajina sa snaží vyrobiť čo najlacnejšie obmedzené množstvo tovaru, to predat' vo svete, opäť čo najlacnejšie, čo do určitej doby a miery bolo podľa Douthwaita skutočne výhodné. Dnes ale podľa neho začína byť rad krajín i regiónov vinou svojej nadmernej špecializácie príliš závislý na dodávkach zvonku, a to aj v akých kľúčových oblastiach, ako sú potraviny a energia a neustále sa zvyšuje medzinárodný obchod so všetkými negatívnymi ekologickými dôsledkami, pričom miestne zdroje ostávajú ležať skladoom a miestny ľudia nemajú prácu. ***Douthwaite ako alternatívu k tomuto systému navrhuje namiesto klasickej stratégie špecializovať sa na to, čo vieme najlepšie, hľadať cesty, ako uspokojovať miestne potreby, najmä tie kľúčové, ako sú jedlo, odev a energia, z miestnych zdrojov. V takomto prípade by podľa neho miestne ceny nesmali byť rozhodujúcim kritériom a potom by bolo možné vyrábať či pestovať pre vlastnú potrebu o mnoho širší rozsah produktov ako dnes.*** Podľa neho by bolo ideálne, keby túto stratégiu zvolili jednotlivé vlády, ktoré majú rad organizačných, daňových a legislatívnych možností, ale keďže v súčasnosti neexistuje žiadna takáto vláda, ktorá by podobnú stratégiu chcela presadzovať, je podľa neho priechodnejšie začať na miestnej alebo oblastnej úrovni.

Ako príklady sa uvádzajú ***lokálne obchodné výmenné systémy a lokálne bankové systémy***. Pokiaľ chceme miestnu ekonomiku posilniť a pokiaľ chceme viacej peňažných transakcií na mieste a medzi susedmi, potom potrebujeme vlastnú peňažnú zásobu a vlastný lokálny bankový systém. V Európe sú takéto systémy LETS (Lokal Exchange Trade Systems) rozšírené, umožňujú skupinám ľudí vzájomnú výmenu pomocou vlastnej menovej jednotky, ktorú si sami vymyslia a pomenujú. LETS systém je systém bezpečnej ekonomiky. Jednotlivci si zoznam služieb, ktoré sú ostaným v rámci systému ochotní poskytovať a začnú obchodovať, pričom peniaze si väčšinou netlačia, ale spoliehajú sa na systém šekov. To znamená, že majú svojho bankára, ktorý na základe zaslaných šekov zapisuje príjmy a výdaje na účty jednotlivých členov. Takýto systém je výhodný v tom zmysle, že sa prispôsobuje objemu prebiehajúceho obchodu, čiže keď rastie, rastie aj objem obiehajúcej meny a keď klesá, klesá automaticky aj množstvo peňazí v obehu, to znamená, že nemôže vzniknúť inflácia v rámci systému.

Vhodným pomocníkom pre fungovanie LETS systému môže byť aj internet, aby sa nikto necítil ukrivdený, každá vykonaná práca sa zapíše, pričom „ceny“ riadi vzájomná dohoda. Nápad vytvoriť takýto systém sa zrodil v Kanade v roku 1991, kde žil Michael Linton, psychoterapeut, žil v oblasti,

kde po krachu továrne nastala veľká nezamestnanosť, obyvatelia sa dostali do veľkého stresu a potrebovali jeho služby, nemali však peniaze, naopak Michael potreboval predmety dennej spotreby a remeselnícke práce, ale tiež nemal za ne čím zaplatiť. Pritom v meste žili kvalifikovaní remeselníci a živnostníci schopní zabezpečiť servis na patričnej úrovni, jediné čo nemali, boli peniaze a tam vznikol nápad zavedenia „lokálnej meny“. Nekomplikovanosť celého systému obchodovania je pozoruhodná. Členovia komunity vložia do verejného katalógu ponuku svojich schopností, tovarov alebo prostriedkov a takto sa kontaktujú s ostatnými. Je vytvorený tzv. centrálny register poskytovaných tovarov a služieb v ktorom dochádza k ohodnocovaniu jednotlivých služieb a komodít, s ktorými sa obchoduje. V LETS systéme každý člen komunity súhlasí so zverejnením svojej ponuky zručností a služieb. Hlavný register spravuje „kancelária“, ktorá vydáva vyhlásenia, obnovuje a spresňuje zoznam ponúkaných služieb a tovarov a sprostredkúva obchod. Obchodovanie je realizované prostredníctvom lokálnej meny. Tá nemá nikdy fyzickú podobu (bola by nezákonná) a je chápaná ako prostriedok – nikdy nie je cieľom transakcie. Mena sa prirodzene používa na odzrkadlenie výsledkov a ohodnotenia vykonanej práce.

Lokálne bankové systémy – ide o peňažné ústavy, ktoré majú okrem zisku ešte aj iné ciele, ako napríklad investovanie do miestnych produktov, ktoré podporia zamestnanosť, úvery drobným podnikateľom, ktorí pre veľkú banku nie sú zaujímaví, bezúročné pôžičky osamelým matkám, výhodné pôžičky na obstaranie si bývania a podobne. Ako príklad Douthwaite uvádza družstevné záložne (Credit Unions v Severnej Amerike, Írsku a Veľkej Británii, ktoré sú obzvlášť rozšírené v USA, kde mali v polovici 90. rokov 66 miliónov členov. Okrem týchto záložní podľa Douthwaita vzniká v poslednej dobe rad ďalších typov miestnych bánk, ktoré sa cielene orientujú na výhodné úvery pre miestne podnikanie alebo aj pre neziskové organizácie.

Časová banka, alebo kreditná banka - časové peniaze sú platidlom, ktoré doslova mení čas na peniaze. Ak sa stanete členom časovej banky, prostredníctvom pomoci iným ľuďom budete zarábať svoje časové peniaze. Jedna hodina pomoci je jeden kredit alebo časový peniaz. Za tento peniaz si môžete „kúpiť“ službu, ktorú potrebujete a poskytuje ju nejaký ďalší člen banky. Ak momentálne nič nepotrebujete, zarobené časové peniaze si môžete uschovať v časovej banke. Môžete ich darovať niekomu, koho poznáte, alebo venovať na „účely banky“. To znamená, že budú použité niekým kto potrebuje pomoc, ale nemá veľkú šancu časové peniaze zarobiť. Časové peniaze nie sú spôsob vyplácania dobrovoľníckej práce. Sú cestou na prebudenie vzťahov, siete pomoci a komunitného života. Časové peniaze nie sú prostriedkom na znižovanie výdavkov v sociálnej oblasti. Sú cestou na zaktivizovanie nevyužitých zdrojov (času dôchodcov, nezamestnaných,

samoživiteľov a podobne), prostredníctvom ktorých môže byť zabezpečené množstvo služieb, ktoré ich okolie potrebuje (www.casovabanka.sk).

Ďalším existujúcim modelom sú tzv. *ekokomunity* (<http://www.viaaltera.sk/ekokomunita-v-kontexte-udrzatelnosti/>). Na strednom Slovensku je najznámejšou ekokomunitou Zaježka (www.zajezka.sk) v lokalite Zaježová. Jej vznik, história a vývoj sú v mnohom spoločné s porovnateľnými spoločenstvami v zahraničí.

Identifikácia a analýza hlavných znakov ekokomunity viedla k vytvoreniu modelu ekokomunity, použiteľného v environmentálnom plánovaní. **Pracuje sa s trojpilierovým modelom ekokomunity: produkcia potravín (ekopol'nohospodárstvo), lokálny výmenný obchod (Local Exchange Trading System, LETS) a komunitné charakteristiky životného štýlu.**

Douthwaite chápe vyludňovanie vidieku za dočasný jav, spôsobený zvýšeným využívaním poľnohospodárskych vstupov zvonku. Uvádza, že ľudskú prácu v posledných desaťročiach postupne nahradzovali fosílné zdroje energie, stroje a umelé hnojivá a tí, ktorí takéto postupy zavádzali ako prví, na nich zarobili, postupne sa však cena poľnohospodárskych výrobkov znižovala a na mechanizáciu a chemizáciu musel pristúpiť každý, keď nechcel skrachovať. Klesal počet pracovných príležitostí v poľnohospodárstve a ľudia odchádzali do miest a s ich odchodom ďalej klesali pracovné príležitosti tých, čo zostali. Douthwaite sa ale domnieva, že v budúcnosti pôjde cena energií dosť prudko dohora, čo by mohlo situáciu na vidieku podstatne zmeniť v tom smere, že po ľudskej práci bude opäť väčší dopyt ako po fosílnych palivách a energeticky náročných postupov, čo povedie k vyššej zamestnanosti.

Rodová osada ide o spoločenstvo ľudí usilujúcich sa o trvalo udržateľný spôsob života. (<http://ekovesnice.cz/276-rodova-osada.html>). Ide o spolužitie niekoľkých rodín v jednej osade, ktorá spolu hospodári. Každá rodina hospodári na pozemku o rozlohe cca 1 ha, pozemok je vedený ako sad, alebo záhrada. Vykonávajú činnosti ako napríklad sadenie ovocných stromov, pestovanie zeleniny, chovanie drobných hospodárskych zvierat a podobne.

Komunitný rozvoj je procesom podpory, umožňujúcim komunitám účinne rozvíjať a zlepšovať kvalitu života. Využíva schopnosti a iniciatívu miestnych komunít, angažovanosť ich obyvateľov za podpory zo strany verejnej správy. Cieľom komunitného rozvoja je posilňovanie kompetencie

lokálnych kapacít, podporovanie lokálnych riešení a znižovanie závislosti komúní a jednotlivcov na centre/štáte.

2. Návrh modelu pre usporiadanie spoločenstva časti exkludovaných skupín obyvateľstva.

Popis predchádzajúcich modelov, systémov však na Slovensku nie sú právne uznané, z toho dôvodu, sú aj ťažko aplikovateľné v praxi. Väčšinou tieto modely fungujú len ako neformálne združenie občanov, formou občianskych združení, neziskových organizácií.

Model družstevného podnikania je najvýhodnejšou historickou formou a je aj najviac uplatniteľný v podmienkach Košického kraja, aj z hľadiska charakteru kraja a aj z hľadiska právnych úprav.

Družstvo je spoločenstvom neuzavretého počtu osôb založeným za účelom podnikania alebo zabezpečovania hospodárskych, sociálnych alebo iných potrieb svojich členov. Družstvo musí mať najmenej päť členov, to neplatí, ak sú členmi aspoň dve právnické osoby. *Špeciálnym druhom družstva je malé družstvo, je to družstvo, ktoré má menej ako 50 členov.*

Zámerom vytvorenia modelu družstevného podnikania, je oživenie už niekoľko storočí osvedčeného a skoro zabudnutého spôsobu spolunažívania, gazdovania, prirodzenej potreby združovať sa do väčších spoločenských celkov. Pôjde o napĺňovanie sociálnych potrieb jeho členov (a zamestnancov) prostredníctvom ich zapojenia do svojpomocného (sociálneho/alternatívneho) podnikania. Prínosom nie je primárne dosiahnutie zisku (ten ale môže byť prostriedkom ďalšieho rozvoja družstva), ale zvýšenie kvality života členov a zamestnancov družstva.

Základné údaje o navrhovanom modele	
Názov projektu	Model - Družstevné podnikanie
Garant	Košický samosprávny kraj
Kontaktná osoba garanta	Odbor regionálneho rozvoja, územného plánovania a životného prostredia
Partneri garanta	Mestá, obce Košického kraja, miestne mimovládne organizácie
Začatie a ukončenie projektu	V stave úvah
Stav projektu pred realizáciou	Pilotný projekt – kroky ako založiť družstevný podnik
Cieľ projektu	Napĺňanie sociálnej misie komunitného podniku – slúžiť miestnej komunite alebo špecifickej skupine obyvateľov, ktorý využíva formu

	podnikania ako nástroj na podporu sociálnych cieľov a jeho hlavným záujmom je rozvíjať a podporovať zmysel pre sociálnu zodpovednosť na miestnej úrovni.
Výstupy	Funkčný model družstevného podniku.
Užívatelia	Členovia družstva, členovia komunity, miestny obyvatelia, samospráva, návštevníci, mimovládne organizácie.
Indikátory monitoringu	Spracovaný a zrealizovaný projekt.
Zmluvné podmienky	Zmluva o spolupráci, notárska zápisnica (pri založení družstva)
Riziká	Nedostatok finančných prostriedkov, nezáujem zo strany starostov, primátorov, nezáujem zo strany znevýhodnených skupín o takýto typ podnikania.
Poznámky	<p>Proces zriadenia družstva pozostáva z dvoch etáp:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Založenie družstva, ktoré je podmienkou pre jeho vznik. Výsledkom je vytvorenie novej právnickej osoby, ktorá má svoje práva a povinnosti. Družstvo sa zakladá konaním ustanovujúcej schôdze, ktorá určí základné imanie, schváli stanovy a zvolí orgány družstva (predstavenstvo a kontrolnú komisiu). 2. Vznik družstva – na to aby družstvo vzniklo musí splniť podmienky, týkajúce sa založenia družstva ustanovené Obchodných zákonníkom v §224. Začiatok vzniku družstva predstavuje zápis do obchodného registra so všetkým prílohami.
Etapy projektu	
Etapa	Popis
1.	Spracovanie komunikačnej stratégie, organizovanie workshopov, propagácia – predstavenie pilotného projektu miestnej samospráve s cieľom získať prvých členov predstavenstva družstevného podniku, členov komunity – vybraný záujemcovia z cieľových skupín a ostatných záujemcov, ktorí chcú spolupracovať pri tvorbe projektu. Navrhnutie plánu vzdelávania pre budúci manažment družstevného podniku.
2.	Návrh zásad riadenia a organizácie.
3.	Návrh rozpočtu projektu.
4.	Vytvorenie základnej vízie a koncepcie družstva. Spracovanie podnikateľského plánu

5.	Založenie družstva.
----	---------------------

Zdroj: vlastné spracovanie

Princíp účelu vzniku družstevného podnikania: v prvom rade ide o uspokojovanie vlastných potrieb, oproti účelu vzniku obchodných spoločností – vytvárania zisku. Dobrovoľnosť a spolupráca sú nezastupiteľnou položkou a charakteristickým znakom družstevného podnikania.

1. etapa: Prvým a dôležitým krokom je vytvorenie súboru informácií, vedomostí, pracovných postupov, skúseností, zručností a na základe stanovených privilégií poskytnúť prístup budúcim členom družstva, komunitám, cieľovým skupinám k týmto informáciám, pretože informácie sú v súčasnej dobe najcennejším zdrojom. Najlepším príkladom pre efektívnu komunikáciu je vytvorenie webovskej stránky, prostredníctvom ktorej by sa zabezpečilo zdieľanie skúseností, praktických rád pri založení a fungovaní družstevného podniku. Je veľmi dôležité, aby jednotliví členovia, komunita, verejná správa, štátna správa, mimovládne organizácie, právnické osoby a iný záujemcovia efektívne kooperovali, komunikovali a participovali pri realizácii projektov, spoločných projektových zámerov a smerovaní podniku. Cieľom tejto stratégie je poskytnúť členom schopnosti a možnosť informácie prostredníctvom komunikačnej platformy vyhľadávať, získavať, využívať, efektívne spracovávať a zdieľať s ostatnými členmi, manažmentom, komunitou, samosprávou a ostatnými záujemcami, prípadne včas reagovať na zmeny, kvalifikovane a zodpovedne konať a rozhodovať. Komunikačná platforma je dôležitým nástrojom pre efektívnu komunikáciu medzi jednotlivými členmi, komunitou, samosprávou v rámci Košického kraja. Platforma obsahuje nástroje pre priehľadné získavanie a prácu s nasledovnými typmi informácií, ktoré budú postupne dopĺňané a rozširované:

- zverejňovanie aktualít,
- priestor pre dôležité linky,
- kompletnú komunikačnú stratégiu,
- základné informácie o založení družstevného podniku, aké sú výhody, prípadne nevýhody takejto formy podniku,
- jednoduché návody, postupy pri výrobe napríklad džemov, muštu, likérov, sirupov, spracovanie mlieka, prípadne rôznych remeselných zručností (výroba šindľov, spracovanie dreva, tesárstvo, krajčírstvo) a podobne,
- jednoduché vyhľadávanie výziev,
- jednoduché vyhľadávanie budúcich partnerov

- zabezpečenie vzájomnej komunikácie, poskytovanie aktuálnych a dostupných informácií v potrebnom rozsahu a tiež zisťovanie spätnej väzby od zúčastnených strán.

Komunikačná stratégia obsahuje aktivity, ktoré je potrebné realizovať pre naplnenie cieľov a opatrení projektového (podnikateľského) zámeru. Ide o nasledovné štyri kľúčové aktivity systémového charakteru:

1. Vytvorenie pracovnej pozície projektový manažér (koordinátor komunikácie, mediátor, facilitátor), ktorého úlohou je riadiť okrem projektu aj internú a externú komunikáciu, hodnotenie komunikačných aktivít, realizovať informačné stretnutia v rámci Košického kraja, ktorých cieľom je informovanie starostov, primátorov a ďalších kompetentných ľudí o výhodách, cieľoch, zámeroch družstevného podniku.
2. Zavedenie pravidiel komunikácie - zmeny v spôsobe komunikácie by mali byť realizované spolu so zavedením projektového riadenia pri ktorom je nevyhnutné zabezpečenie vzdelávania manažmentu podniku, členov komunity, samosprávy v oblasti komunikácie a tiež budovanie vzťahov medzi týmito skupinami.
3. Vytvoriť komunikačno – informačný nástroj pre zdieľanie skúseností, postrehov, názorov a podobne (napríklad webová stránka, facebook a podobne).
4. Zriadenie tzv. komunitnej miestnosti - zapájanie všetkých zúčastnených do riešenia problémov, spoločných projektov a stratégií podniku. Komunitná miestnosť bude slúžiť na neformálnu komunikáciu medzi predstavenstvom družstevného podniku, členov komunity, samosprávy a podobne.

2. etapa: Návrh zásad riadenia a organizácie. Na začiatku je potrebné určiť vedúceho projektu (manažéra projektu). Vedúci projektu je nositeľom myšlienky založenia družstva. Aby bol projekt úspešný, musí manažér spĺňať niektoré základné požiadavky kladené na vedúceho projektu. Okrem základných informácií o odbore podnikania, v ktorom sa chce družstvo pohybovať, by to mal byť človek s riadiacimi schopnosťami a prirodzenou autoritou. Ďalej je potrebné navrhnuť základnú organizačnú štruktúru – rozčlenenie družstva na jednotlivé odborné úseky.

Po navrhnutí základnej organizačnej štruktúry je ďalším krokom zabezpečenie odborného školenia pre manažment budúceho družstevného podniku – projektového manažéra, členov predstavenstva družstevného podniku napríklad v oblastiach: základy komunikácie, prezentačné techniky, ako viesť podnik, ako viesť tím, základy podnikania, strategické riadenie, projektové riadenie, ako spracovať podnikateľský zámer alebo komunikačnú stratégiu, právne minimum, daňová legislatíva, ako si spracovať zmluvy a podobne.

Je dôležité, aby ľudia, ktorí budú viesť družstevný podnik boli odborníci po každej stránke (musia mať schopnosť komunikovať, vedieť pochopiť a motivovať jednotlivcov a skupiny), aby dokázali motivovať členov komunity, ako zvýšiť motiváciu ľudí s nízkou alebo žiadnou kvalifikáciou pracovať v komunite, naučiť ich základným pracovným návykom, využiť a robiť to čo vedia, alebo v prípade ich ďalšieho záujmu aj zvyšovať ich kvalifikáciu.

Základná organizačná štruktúra:

1. Administratívny úsek, ktorý riadi predseda družstva. Tento úsek zabezpečuje všetky riadiace a administratívne činnosti (napr. účtovníctvo, financovanie, obchod, logistiku, bezpečnosť, personalistiku a ostatné správne činnosti).

2. Výrobný úsek, ten sa zaoberá prevádzkovaním vlastnej výroby alebo služieb. Podľa zložitosti a množstva činností, ktoré družstvo zabezpečuje možno tento úsek rozdeliť. Pri všetkých činnostiach je účelné uvádzať aspoň odhady počtu pracovníkov a ich požadovanú kvalifikačnú štruktúru.

Do navrhnutej organizácie je potrebné dosadiť konkrétne funkcie s vymedzenou činnosťou a popisom kompetencií a zodpovednosti. Na začiatku je potrebné obsadiť hlavné funkcie pre jednotlivé úseky. Je vhodné uviesť celkový prehľad o počte a kvalifikačnej štruktúre pracovníkov. Potrebná je aj informácia o zámeroch o udržovaní a zvyšovaní kvalifikácie.

Na začiatku založenia podniku – družstva je potrebné uvedomiť si rozdiel medzi členom a pracovníkom družstva a zvoliť si vhodnú stratégiu pri ďalšom rozvoji družstva. Člen družstva je v podstate spolumajiteľ a môže (nemusí) mať súčasne zamestnanecký pomer k družstvu, čím môžu vzniknúť nasledovné kombinácie a možnosti:

- člen družstva,

- člen družstva a súčasne zamestnanec,
- zamestnanec (nečlen družstva).

V praxi neexistuje univerzálne a jednoznačné riešenie týchto možností. Na začiatku je možno dobrý opatrný prístup pri prijímaní nových členov. Môže ísť o dva protichodné efekty. Zamestnanec a súčasne člen by mal mať väčší záujem a motiváciu riadiť chod družstva, na druhej strane má každý člen možnosť ovplyvňovať chod družstva, čo sa môže pri rozdielnych názoroch na chod družstva, prejavíť ťažším riadením a stratou pružnosti v rozhodovaní. V praxi sa osvedčil postup prijímať za nových členov kľúčových a dlhodobo osvedčených zamestnancov.

3. etapa: Návrh rozpočtu projektu. Rozpočet projektu môžeme rozdeliť na dva druhy výdavkov, ktoré sú potrebné na rozbeh družstva:

- **náklady potrebné na založenie družstva**
  - o zloženie základného imania vo výške min. 1 250 EUR, môže byť aj v nepeňažnej forme (pôda, nehnuteľnosť, nástroje a podobne)
  - o poplatky za živnostenský list (5 EUR za každú voľnú živnosť a 15 EUR za každú remeselnú alebo viazanú živnosť) – vzor žiadosti Príloha č.1,
  - o súdne poplatky – zápis do obchodného registra (návrh na prvý zápis pre právnické osoby vo výške 331,50 EUR) – vzor žiadosti Príloha č.2,
  - o notárske poplatky (www.notar-urad.sk/cennik.html).
- **ostatné nutné náklady**
  - o na externých spolupracovníkov, ide predovšetkým o nasledovné profesie: právnik, účtovník/ekonóm, marketingový špecialista, odborník so skúsenosťami v odbore podnikanie.

Na začiatku je potrebný štartovací kapitál – na založenie družstva a zahájenie podnikateľskej činnosti.

Štruktúra zakladateľského rozpočtu:

P.Č.	Druh výdavkov	Zdroje financovania
1.	Založenie družstva	Vlastné finančné zdroje, granty, 2% z daní, sponzorstvo, iné zdroje
2.	Zakúpenie dlhodobého majetku	Iné zdroje finančných prostriedkov

3.	Zabezpečenie obežného majetku	Iné zdroje finančných prostriedkov
4.	Zabezpečenie drobného majetku	Iné zdroje finančných prostriedkov
5.	Náklady vstupu na trh	Iné zdroje finančných prostriedkov
6.	Zahájenie podnikateľskej činnosti	Iné zdroje finančných prostriedkov

1. Finančné prostriedky potrebné na založenie družstva sú vo výške min. 1 250 EUR.
2. Finančné prostriedky na zabezpečenie dlhodobého hmotného a nehmotného majetku predstavujú najväčšiu rozpočtovú položku. Ide o prostriedky určené na nákup pozemkov, budov, technického vybavenia, strojov a zariadení, manipulačných prostriedkov a výpočtovej techniky a softwaru. Potrebnú výšku týchto prostriedkov môže ešte ovplyvniť spôsob ich získania a to predovšetkým prenájom a leasing.
3. Finančné prostriedky na zabezpečenie režijných nákladov – ten je potrebné zabezpečiť ešte pred zahájením podnikania, závisí od druhu podnikania a môže predstavovať významnú položku. Ide predovšetkým o zabezpečenie zásob surovín, materiálov, alebo výrobkov.
4. Finančné prostriedky na zabezpečenie drobného majetku väčšinou nepredstavujú významnú položku, ale aj tak je potrebné s nimi rátať. Ide o nábytok, vybavenie kancelárií, dielní, výpočtová technika, náradie, ochranné pomôcky a podobne.
5. Finančné prostriedky pri vstupe na trh:
  - o Náklady dané zákonnými normami, ide o náklady na vypracovanie posudkov v oblasti životného prostredia, spracovanie štúdií a zaplatenie rôznych poplatkov, respektíve povolení a certifikátov, ktoré daný odbor podnikania vyžaduje.
  - o Náklady spojené s propagáciou – reklamné a propagačné materiály, internetová prezentácia, výstavy a veľtrhy a ďalšie náklady podľa zvolenej marketingovej stratégie.
6. Finančné prostriedky potrebné na zahájenie podnikateľskej činnosti, t.j. financovanie prevádzkovej činnosti – nájom, energie, dopravu, bežná údržba, a podobne.

Zdroje financovania:

- o **Vlastné zdroje** tvoria základný kapitál (vklad 1 250 EUR) a ostatné vklady (ďalšie vklady je možné vkladať v súlade so stanovami družstva.
- o **Cudzí zdroje** tvoria napríklad príspevky z úradu práce, pôžičky, úvery od peňažných ústavov, podľa individuálnych podmienok peňažných ústavov, dotácie a mikropôžičky od súkromných

firiem a Vyšších územných celkov (VÚC), pôžičky od súkromných osôb a tichých spoločníkov, finančný a operačný leasing, sponzorstvo, 2 % z dane, podpora zo zdrojov EÚ ako napríklad:

- **Operačný program Ľudské zdroje, Prioritná os Vzdelávanie, Tematický cieľ:** Investovanie do vzdelania, školení a odbornej prípravy, ako aj zručností a celoživotného vzdelávania, **Investičná priorita:** 1.2 Zvyšovanie významu trhu práce v oblasti systémov vzdelávania a odbornej prípravy, uľahčovanie prechodu od vzdelávania k zamestnanosti a zlepšovania systémov odborného vzdelávania a prípravy a ich kvality, a to aj prostredníctvom mechanizmov na predvídanie zručností, úpravy učebných plánov a vytvárania a rozvoj systémov vzdelávania na pracovisku vrátane systémov duálneho vzdelávania a učňovského vzdelávania. **Špecifickým cieľom** tejto priority je Zvýšiť kvalitu odborného vzdelávania a prípravy reflektujúc potreby trhu práce.

- **Operačný program Ľudské zdroje, Prioritná os Vzdelávanie, Tematický cieľ:** Investovanie do vzdelania, školení a odbornej prípravy, ako aj zručností a celoživotného vzdelávania, **Investičná priorita:** 1.4 Zlepšenie rovnakého prístupu k celoživotnému vzdelávaniu pre všetky vekové skupiny v rámci formálneho, neformálneho a bežného vzdelávania, zvyšovania vedomostí, zručností a spôsobilostí pracovnej sily a podpory flexibilných spôsobov vzdelávania prostredníctvom usmerňovania pri výbere povolania a potvrdzovania nadobudnutých kompetencií. **Špecifickým cieľom** tejto priority je Zvýšiť kvalitu a efektívnosť celoživotného vzdelávania s dôrazom na rozvoj kľúčových kompetencií, prehĺbovanie a zvyšovanie kvalifikácie.

- **Operačný program Ľudské zdroje, Prioritná os Zamestnanosť, Tematický cieľ:** Podpora udržateľnej a kvalitnej zamestnanosti a mobility pracovnej sily, **Investičná priorita:** 3.1 Prístup uchádzačov o zamestnanie a neaktívnych osôb k zamestnaniu vrátane dlhodobo nezamestnaných a osôb, ktoré sú vzdialené od trhu práce, ako aj miestne iniciatívy v oblasti zamestnávania a podpora mobility pracovnej sily. **Špecifický cieľ 3.1.1** Zvýšiť zamestnanosť, zamestnateľnosť a znížiť nezamestnanosť s osobitným dôrazom na dlhodobo nezamestnaných, nízko kvalifikovaných, starších a zdravotne postihnuté osoby. **Špecifický cieľ 3.1.2** Zlepšiť prístup na trh práce uplatnením účinných nástrojov na podporu zamestnanosti, vrátane podpory mobility pre získanie zamestnania, samostatnej zárobkovej činnosti a aktivít vo vidieckych oblastiach.

- **Operačný program Ľudské zdroje, Prioritná os Sociálne začlenenie, Tematický cieľ:** Podpora sociálneho začlenenia, boj proti chudobe a akejkoľvek diskriminácii, **Investičná priorita:** 4.1 Aktívne začlenenie, a to aj s cieľom podporovať rovnaké príležitosti a aktívnu účasť a zlepšenie zamestnateľnosti. **Špecifický cieľ 4.1.1** Zvýšenie účasti najviac znevýhodnených a ohrozených osôb v spoločnosti, vrátane na trhu práce.

Základné finančné údaje – výsledovka (výkaz ziskov a strát), súvaha, cash-flow, ide o štandardnú formu ekonomických výkazov. Tieto výkazy a ich odvodené pomerové ukazovatele nám povedia všetko o budúcnosti úspechu projektu. Proces spracovania výkazov nie je jednoduché a je potrebné aby ich spracoval skúsený ekonóm alebo účtovník. Obdobie spracovania týchto výkazov je na jeden rok s výhľadom na tri nasledujúce roky. V prípade úverov, sú požiadavky finančných inštitúcií na spracovanie výkazov odlišné, väčšinou ide o spracovanie na celú dobu poskytnutia úveru.

4.etapa: Vytvorenie základnej vízie a koncepcie družstva – znamená zodpovedanie si základných otázok pri založení družstva, ako napríklad: aký je hlavný dôvod nášho podnikania, v akom odbore, odvetví a s kým chceme spolupracovať, aké výsledky z podnikania, alebo z realizácie projektu chceme dosiahnuť.

Návrh základných otázok:

1) Aké je naše východiskové postavenie?

- Aké máme doterajšie skúsenosti s podnikaním, zakladaním družstva?
- Nachádza sa v našej skupine človek, ktorý má skúsenosti s podnikaním?
- Na akom druhu podnikania, predmete podnikania sa dohodneme?
- Sme ochotní znášať prípadné problémy, ktoré s podnikaním súvisia?
- Čo chceme dosiahnuť – vybudovať prosperujúci komunitný podnik, pomoc znevýhodneným skupinám?

2) Kde chceme byť?

- Aký veľký podnik chceme vybudovať?
- Aký predmet podnikania, druhy výrobkov a služieb chceme ponúkať, produkovať?
- Pre akú skupinu ľudí budú služby a výrobky určené?
- Aké sú naše silné a slabé stránky?
- Analýza okolia.

3) *Ako sa tam môžeme dostať?*

- S kým bude výhodné spolupracovať, vytvárať partnerstvá?
- Máme vlastné priestory?
- Je možné vhodné priestory prenajať?
- Je v okolí dostatočné množstvo záujemcov o takýto typ práce?
- Majú vhodnú kvalifikáciu?
- Aké vybavenie a zariadenie prevádzky budeme potrebovať?
- Koľko nás budú stáť investície potrebné pre zahájenie podnikania?
- Máme predstavu, kde na to vezmeme?

Vypracovanie podnikateľského plánu, strategického plánu je ďalším dôležitým krokom a existujú tri hlavné dôvody pre jeho vypracovanie:

- spracovanie osnovy – stanovenie si základných cieľov, postupov, ktoré chceme dosiahnuť,
- družstevníctvo je kolektívne podnikanie a z toho dôvodu je potrebné dosiahnuť určité zhody v názoroch na riešenie základných cieľov družstva a pritom využiť potenciál a predstavy všetkých členov pri jeho tvorbe. Podnikateľský plán píše väčšinou jeden človek – komunikácia s ostatnými členmi pri tvorbe plánu slúži k vyjasneniu ďalších názorov a predstáv o fungovaní družstva.
- tretí dôvod prečo mať spracovaný podnikateľský plán – použitie plánu na presvedčovanie budúcich investorov, sponzorov o účelnosti zámeru.

Obsah podnikateľského plánu závisí od predmetu a zamerania podnikania. Vo väčšine prípadov majú finančné ústavy vlastnú štruktúru plánu vrátane jeho príloh.

5. etapa: Založenie družstva. Fungovanie družstiev primárne vychádza z Obchodného zákonníka, konkrétne z ustanovení §221-260. Družstvo je spoločenstvom neuzavretého počtu osôb založeným za účelom podnikania alebo zabezpečovania hospodárskych, sociálnych alebo iných potrieb svojich členov.

Forma podnikania – družstvo sa využíva na rôzne účely. Na zabezpečenie záujmov svojich členov ako aj na podnikateľskú činnosť za účelom tvorby zisku. Formy družstiev: stavebné, bytové, výrobné, finančné, spotrebné, poľnohospodárske a atď. Všetky typy družstiev môžu podnikat' a tým získavať zdroje na svoje fungovanie. Podstatné ale je, čo je ich hlavnou náplňou.

Založenie a vznik spoločnosti (www.podnikam.webnoviny.sk)

Družstvo zakladajú zakladajúci členovia a to najmenej 5 fyzických osôb, alebo minimálne dve právnické osoby. Družstvo je právnickou osobou a za záväzky ručí celým svojim majetkom. Obchodné meno družstva musí obsahovať označenie „družstvo“. Názov nesmie byť rovnaký s menom inej firmy. Navrhnuté názvy je potrebné overiť na internete alebo v Obchodnom registri. Logo je dobré mať už od samého začiatku na informačných a propagačných materiáloch.

Založeniu spoločnosti predchádza ustanovujúca členská schôdza. Táto určuje zapisované základné imanie, schvaľuje stanovy a volí orgány družstva. Na ustanovujúcej schôdzi hlasujú osoby, ktoré podali prihlášku do družstva. Základné imanie zapisované do obchodného registra sa tvorí minimálne vo výške 1 250 EUR. Stanovy určia výšku základného členského vkladu a vstupného vkladu. Vstupný vklad – je časť členského vkladu, ktorý musí byť splatený do 15-tich dní od ustanovujúcej schôdze. Členský vklad presahujúci vstupný vklad musí byť splatený do 3 rokov. Pred vznikom spoločnosti musí byť splatená minimálne polovica zapisovaného základného imania. Priebeh ustanovujúcej schôdze sa osvedčuje notárskou zápisnicou. Prílohou zápisnice sú schválené stanovy družstva.

Stanovy sú základným interným dokumentom družstva (viď priložený vzor č.1). Sú predpokladom vzniku družstva, spolu s notárskou zápisnicou o konaní ustanovujúcej schôdze, ktorá ich pri zakladaní družstva schvaľuje. Stanovy družstva sa prikladajú k návrhu na zápis do obchodného registra. Rozhodovanie o zmenách stanov je vo výhradnej kompetencii členskej schôdzi. Do 30 dní od schválenia zmien v stanovách je predstavenstvo družstva povinné oznámiť túto skutočnosť registrovanému súdu a zároveň v tejto lehote predložiť ich úplné znenie do zbierky listín. Tvorba stanov je veľmi zložitou záležitosťou, predovšetkým po odbornej stránke, pretože je vytvorený priestor pre rozdielnu úpravu v konkrétnych družstvách podľa požiadaviek členov. Stanovy zaväzujú všetkých členov družstva. Ich príprave je potrebné venovať patričnú pozornosť a je v záujme družstva, aby boli všetci členovia s týmto dokumentom oboznámení.

Čo sa týka náležitostí stanov, Obchodný zákonník ich delí na fakultatívne a obligatórne. **K fakultatívnym náležitostiam stanov**, ktoré upravujú otázky týkajúce sa vnútornej organizácie družstva zaradujeme, napríklad: úpravu pracovného vzťahu člena k družstvu, ak je takýto vzťah podmienkou členstva, odlišnú úpravu opakovanej voľby členov orgánov družstva, odchýlnu úpravu zákazu konkurencie, vybavovanie sťažností, podnetov, zmeny v hlasovaní členskej schôdze, určenie

iných prípadov v súvislosti s nezlučiteľnosťou funkcií a podobne. **Obligatónymi náležitosťami stanov podľa §226 ods. 1 Obchodného zákonníka sú:** obchodné meno a sídlo družstva, predmet podnikania (činnosti), vznik a zánik členstva, práva a povinnosti členov družstva a družstva k členom, výšku základného členského vkladu, prípadne aj výšku vstupného vkladu, spôsob splácania členských vkladov a vysporiadanie členského podielu pri zániku členstva, orgány družstva a počet ich členov, dĺžku ich funkčného obdobia, spôsob ustanovovania, pôsobnosť a spôsob ich zvolávania a rokovania, spôsob použitia zisku a úhrady prípadnej straty, tvorbu a použitie nedeliteľného fondu a ďalšie ustanovenia, ak to vyplýva z tohto zákona. Družstvo vzniká dňom zápisu do obchodného registra.

Spoločnosť vytvára pri svojom vzniku tzv. „**nedeliteľný fond**“ najmenej vo výške 10% zapisovaného základného imania. Nedeliteľný fond sa každoročne dopĺňa najmenej o 10% ročného čistého zisku až do výšky 50% zapisovaného základného imania. Stanovy môžu určiť aj vyššiu tvorbu nedeliteľného fondu alebo tvorbu iných zabezpečovacích fondov.

Členom družstva môže byť fyzická alebo právnická osoba. Ak je členstvo podmienené pracovným vzťahom k družstvu, členom sa môže stať fyzická osoba, ktorá skončila povinnú školskú dochádzku a dosiahla vek 15 rokov svojho veku.

Členstvo vzniká:

- pri založení družstva ku dňu vzniku družstva,
- za trvania družstva – prijatím za člena na základe členskej prihlášky (vid' príloha č.3),
- prevodom členstva,
- iným spôsobom.

Členstvo zaniká:

- písomnou dohodou,
- vystúpením, vylúčením,
- vyhlásením konkurzu na majetok člena,
- zamietnutím návrhu na vyhlásenie konkurzu pre nedostatok majetku člena,
- pri fyzickej osobe: jej smrťou, dedič môže požiadať o členstvo,
- zánikom družstva.

Do orgánov družstva môžu byť volení len jeho členovia a zástupcovia právnických osôb, ktoré sú členmi družstva. Členská schôdza je najvyšším orgánom družstva. Do pôsobnosti členskej schôdzy spadá najmä: zmena stanov, voľba a odvolanie členov predstavenstva a kontrolnej komisie, schvaľovanie účtovnej závierky, rozhodovanie o rozdelení zisku alebo úhrade strát, rozhodnutie o zvýšení alebo znížení zapisovaného základného imania, rozhodovať o základných otázkach koncepcie rozvoja družstva, rozhodnúť o splynutí, zlúčení alebo zmene právnej formy. Pri hlasovaní má každý člen jeden hlas. Z členskej schôdzy sa vyhotovuje zápisnica.

Predstavenstvo riadi činnosť družstva. Rozhoduje o všetkých záležitostiach družstva, ktoré nerieši členská schôdza. Je štatutárnym orgánom. Za predstavenstvo koná navonok predseda. Predstavenstvo volí zo svojich členov predsedu prípadne podpredsedu. Predseda organizuje a riadi rokovanie predstavenstva a ak to určia stanovy predseda riadi aj bežnú činnosť družstva. Stanovy môžu určiť, že činnosť družstva môže organizovať a riadiť riaditeľ vymenúvaný a odvolávaný predstavenstvom.

Kontrolná komisia je oprávnená kontrolovať všetku činnosť družstva a prejednávať sťažnosti členov družstva. Zodpovedá iba členskej schôdzy a je nezávislá od ostatných orgánov družstva. Má minimálne 3 členov. Zo svojich radov si volí predsedu prípadne podpredsedu. Schádza sa podľa potreby, najmenej raz za tri mesiace. Kontrolná komisia sa vyjadruje k účtovnej závierke a k návrhu na rozdelení zisku alebo úhrade straty, upozorňuje predstavenstvo na zistené nedostatky, vyžaduje zjednanie ich nápravy.

Orgány malého družstva. V družstve, ktoré má menej ako 50 členov, môžu stanovy určiť, že pôsobnosť predstavenstva a kontrolnej komisie plní členská schôdza. Štatutárnym zástupcom je v tom prípade predseda prípadne iný člen poverený členskou schôdzou. V družstvách s členstvom právnických osôb, ktoré majú menej ako 5 členov určia spôsob konania a rozhodovania stanovy.

Družstvo je právnickou osobou a vedie podvojnú účtovníctvo. Družstvo zostavuje individuálnu účtovnú závierku, v ktorej sa zisťuje výsledok hospodárenia za uplynulé účtovné obdobie – spravidla kalendárny rok. Výsledok hospodárenia sa zistí ako rozdiel výnosov a nákladov. Výsledkom môže byť zisk alebo strata.

Sadzba dane zo základu dane právnickej osoby zníženého o daňovú stratu vykázaného za zdaňovacie obdobie, ktoré sa začalo najskôr 1. januára 2014 je 22%. (www.financnasprava.sk)

Sadzba dane vyberaná zrážkou je 19%. S účinnosťou od 1. marca 2014 sadzba dane vyberaná zrážkou je 35%, ak príjmy zdaňované zrážkou sú vyplatené, poukázané alebo pripísané daňovníkovi nezmluvného štátu podľa § 2 písm. x) zákona o dani z príjmov.

Sadzba dane zrážaná na zabezpečenie dane je 9,5% alebo 19% z peňažného plnenia. S účinnosťou od 1. marca 2014 sadzba dane zrážaná na zabezpečenie dane je 35% z peňažného plnenia, ak platiteľ dane vypláca, poukazuje alebo pripisuje úhrady v prospech daňovníka nezmluvného štátu podľa § 2 písm. x) zákona o dani z príjmov.

Podľa § 46b ods. 1 zákona o dani z príjmov daňovú licenciu **ako minimálnu výšku dane z príjmov právnickej osoby** po odpočítaní úľav na dani podľa § 30a alebo § 30b alebo § 52 ods. 3 a 4 a po zápočte dane zaplatenej v zahraničí podľa § 45 platí daňovník – právnická osoba **za každé zdaňovacie obdobie**, za ktoré vykázal:

- daňovú povinnosť nižšiu ako je stanovená výška daňovej licencie alebo
- nulovú daňovú povinnosť alebo
- daňovú stratu.

Ak daňovník k poslednému dňu zdaňovacieho obdobia nie je platiteľom dane z pridanej hodnoty a dosiahne ročný obrat neprevyšujúci 500 000 eur, platí daňovú licenciu vo výške **480 eur**.

Ak daňovník k poslednému dňu zdaňovacieho obdobia je platiteľom dane z pridanej hodnoty a dosiahne ročný obrat neprevyšujúci 500 000 eur platí daňovú licenciu vo výške **960 eur**.

Ak daňovník k poslednému dňu zdaňovacieho obdobia dosiahne ročný obrat prevyšujúci 500 000 eur bez ohľadu na skutočnosť, či je alebo nie je platiteľom dane z pridanej hodnoty, platí daňovú licenciu vo výške **2 880 eur**.

U daňovníka, ktorého priemerný evidenčný počet zamestnancov vo fyzických osobách so zdravotným postihnutím za zdaňovacie obdobie je **najmenej 20%** z celkového priemerného evidenčného počtu zamestnancov vo fyzických osobách podľa osobitného predpisu sa daňová licencia podľa § 46b odseku 2 zákona o dani z príjmov **znižuje na polovicu**.

Za zdaňovacie obdobie kratšie ako 12 bezprostredne po sebe nasledujúcich kalendárnych mesiacov sa daňová licencia vypočíta **vo výške súčinu 1/12 daňovej licencie podľa § 46b odseku 2 a počtu**

kalendárnych mesiacov zdaňovacieho obdobia.

Daňová licencia je splatná za príslušné zdaňovacie obdobie **v lehote na podanie daňového priznania** podľa § 49 zákona o dani z príjmov okrem daňovníka podľa § 52za ods. 9 zákona o dani z príjmov.

Kladný rozdiel medzi daňovou licenciou a daňou vypočítanou v daňovom priznaní je možné započítať na daňovú povinnosť pred uplatnením preddavkov na daň najviac **v troch bezprostredne po sebe nasledujúcich zdaňovacích obdobiach**, nasledujúcich po zdaňovacom období, za ktoré bola daňová licencia zaplatená, a to len na tú časť daňovej povinnosti, ktorá prevyšuje sumu daňovej licencie.

Daňovú licenciu **neplatí** daňovník:

- ktorému vznikla prvýkrát povinnosť podať daňové priznanie za zdaňovacie obdobie, v ktorom vznikol, okrem daňovníka, ktorý je právnym nástupcom daňovníka zrušeného bez likvidácie,
- podľa § 12 odsekov 3 a 4 zákona o dani z príjmov,
- ktorý prevádzkuje aj chránenú dielňu alebo chránené pracovisko podľa osobitného predpisu,
- za zdaňovacie obdobia podľa § 41 odsekov 4, 6, 8 a 9 zákona o dani z príjmov.

Ustanovenie § 46b zákona o dani z príjmov v znení účinnom od 1. januára 2014 sa **prvýkrát použije za zdaňovacie obdobie, ktoré sa začína najskôr 1. januára 2014** okrem zdaňovacieho obdobia podľa § 52za odseku 8 zákona o dani z príjmov.

Podiely na zisku družstva, ktoré členská schôdza schválila na rozdelenie pre svojich členov z čistého zisku, nenesú povinnosť zrážať ani odvádzať daň z príjmu. Tieto príjmy nie sú predmetom dane. Pri podieloch na zisku vyplatených zamestnancom ktorí nemajú majetkovú účasť v družstve a nie sú členmi predstavenstva a alebo kontrolnej komisie družstva, zákon ustanovuje tieto príjmy zahrnúť do vymeriavacieho základu pre výpočet poistného a príspevkov do fondov na zdravotné poistenie (14% odvod).

Družstvo je právnickou osobou, ktorá vzniká dňom zápisu do obchodného registra (www.orsr.sk). Zápisu družstva do obchodného registra predchádza založenie družstva. Pred podaním návrhu na zápis družstva do obchodného registra musí byť splatená zákonom stanovená časť zapisovaného

základného kapitálu a pre družstvo musia byť vydané živnostenské opatrenia k činnostiam, ktoré majú byť predmetom podnikania družstva. Živnostenské oprávnenie vydáva miestne príslušný živnostenský úrad podľa sídla družstva (www.zrsr.sk).

Po zahájení podnikateľskej činnosti je potrebné zaregistrovať sa u správcu dane ako poplatník dane z príjmu právnických osôb a iných daní. V prípade zamestnávania pracovníkov, je potrebné rozšírenie registrácie dane z príjmu zo závislej činnosti. Ďalej je potrebné zaregistrovať sa v sociálnej poisťovni (www.socpoist.sk) a v zdravotnej poisťovni (www.vszp.sk, www.union.sk a www.dovera.sk).

Správne poplatky

Podnikateľ platí:

a) podľa zákona NR SR č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov:

- 5 eur za vydanie osvedčenia o živnostenskom oprávnení na každú voľnú živnosť
- 15 eur za vydanie osvedčenia o živnostenskom oprávnení na každú remeselnú živnosť alebo každú viazanú živnosť
- 3 eurá za výpis zo živnostenského registra za jedného podnikateľa
- 3 eurá za vykonanie zmien osvedčení o živnostenskom oprávnení

b) podľa zákona SNR č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov:

- 331,50 eura za zápis verejnej obchodnej spoločnosti, komanditnej spoločnosti, spoločnosti s ručením obmedzeným, družstva do obchodného registra – listinné podanie
- 829,50 eura za zápis akciovej spoločnosti do obchodného registra – listinné podanie
- 165,50 eura súdny poplatok za zápis fyzickej osoby do obchodného registra – listinné podanie
- 331,50 eura za zápis organizačnej zložky do obchodného registra – listinné podanie
- 6,50 eura za výpis z obchodného registra – listinné podanie (0,33 eura - elektronické podanie)

Legislatívna úprava

Základným prameňom právnej úpravy družstiev je Obchodný zákonník, konkrétne v jeho druhej časti, je to hlava II., §221-§260. Hlava druhá sa skladá z piatich dielov:

- prvý diel obsahuje základné ustanovenie, ktoré sa týkajú samotnej definície pojmu „družstva“, obchodného mena, záväzkových vzťahov, základného imania, stanov družstva a založenia družstva,
- druhý diel obsahuje ustanovenia, týkajúce sa vzniku a zániku členstva, zriadenia nedeliteľného fondu a rozdelenia zisku,
- tretí diel obsahuje informácie o orgánoch družstva, ich vzniku, zániku, zloženia a pôsobnosti,
- štvrtý diel obsahuje informácie o hospodárení družstva,
- piaty diel obsahuje informácie o zrušení a likvidácii družstva.

Rozdiel medzi obchodnými spoločnosťami a družstvom:

- družstvo nemusí byť založené za účelom podnikania, ale môže zabezpečovať sociálne, rekreačné záujmy svojich členov a podobne,
- pri rozhodovaní platí spravidla rovnosť (1 člen = 1 hlas), výnimka môže byť uvedená v stanovách, to znamená, že členovia, ktorí poskytnú ďalší vklad, okrem základného, môžu mať väčší počet hlasov,
- základným dokumentom družstva sú stanovy, neuzatvára sa spoločenská zmluva, ani zakladateľská zmluva,
- členovia neručia za záväzky družstva,
- družstvo je spoločenstvom neuzatvoreného počtu osôb – dolná hranica je určená (minimálne 5 členov fyzické osoby a aspoň dve právnické osoby).

Obchodný zákonník nerozdeľuje družstva podľa predmetu činnosti, podnikateľskej činnosti.

Stručný prehľad zákonov, týkajúcich sa družstevného podnikania

- ***Zákon č. 513/1991 Zb.*** Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov
- ***Zákon č. 530/2003 Z. z.*** o obchodnom registri a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- ***Vyhláška MS SR č. 25/2004 Z. z.***, ktorou sa ustanovujú vzory tlačív na podávanie návrhov na zápis do obchodného registra a zoznam listín, ktoré je potrebné k návrhu na zápis priložiť v

znení neskorších predpisov

- **Zákon č. 562/2004 Z. z.** o európskej spoločnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 487/2009 Z. z.
- **Zákon č. 177/2004 Z. z.** o európskom zoskupení hospodárskych záujmov, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov
- **Zákon č. 91/2007 Z. z.** o európskom družstve
- **Zákon č. 455/1991 Zb.** o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov
- **Zákon č. 7/2005 Z. z.** o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- **Zákon SNR č. 71/1992 Zb.** o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov
- **Zákon SNR č. 145/1995 Z. z.** o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov
- **Zákon č. 404/2011 Z. z.** o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- **Zákon č. 293/2007 Z. z.** o uznávaní odborných kvalifikácií v znení neskorších predpisov
- Koncept trvalo udržateľného rozvoja spoločnosti sa na Slovensku stal súčasťou právneho systému prostredníctvom **zákona č.17/1992** o životnom prostredí. Podľa §6 tohto zákona, trvalo udržateľný rozvoj spoločnosti je taký rozvoj, ktorý súčasným aj budúcim generáciám zachováva možnosť uspokojovať ich základné životné potreby, a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzené funkcie ekosystémov. Spoločnosť, rešpektujúca limity využívania prírodných zdrojov, spravodlivé zdieľanie úžitkov z týchto zdrojov a hľadajúca kvalitatívne nové cesty rozvoja, má prívlastok trvalo udržateľná.
- Európske družstvo je na medzinárodnej úrovni zakotvené **Nariadením Rady (ES) č. 1435/2003 z 22. júla 2003** o stanovách Európskeho družstva (SCE = Societa Cooperativa Europaea). Nariadenie je záväzné na území členských štátov Európskeho spoločenstva, teda aj na území Slovenskej republiky (**Zákon o európskom družstve, Z.z. č. 91/2007**, vid' príloha č.4).
- Zákon o európskom družstve upravuje niektoré otázky, týkajúce sa postavenia európskeho družstva so sídlom na území Slovenskej republiky a otázky, ktoré nie sú upravené Nariadením Rady ES. V prípade, že právne vzťahy nie sú upravené Nariadením, budú použité ustanovenia o družstve podľa Obchodného zákonníka v platnom znení.

3. Zhrnutie Etapy III.

Zhrnutie formy podnikania - družstvo	
Účel	Podnikanie, alebo zabezpečovanie hospodárskych, sociálnych alebo iných potrieb svojich členov.
Min.počet zakladateľov	5 fyzických osôb 2 právnické osoby
Min./max. počet spoločníkov	Spoločenstvo neuzavretého počtu osôb
Ručenie spoločníkov za záväzky spoločnosti	Spoločnosť neobmedzene Členovia neručia
Základné imanie	Áno, min. 1 250 EUR
Maximálny vklad	Podľa stanov
Štatutárny orgán	Predstavenstvo
Ďalšie orgány	Členská schôdza Kontrolná komisia Ďalšie orgány družstva podľa stanov
Povinný audit	Áno
Povinný rezervný fond	Áno, nedeliteľný fond min. 10% pri vzniku
Účasť na zisku po skončení roka	Podľa rozhodnutia členskej schôdze
Administratívna náročnosť založenia	Živnostenské oprávnenie Notárska zápisnica o ustanovujúcej schôdzi Stanovy Splatenie Základného imania Oprávnenie užívať nehnuteľnosť ako sídlo Súdny poplatok Správne poplatky Zápis do Obchodného registra

- Model – družstevný podnik: zoskupenie ľudí v rámci komunity, ktorých spájajú spoločné záujmy s rovnakým cieľom, vzdelávať sa, nájsť si prácu, zabezpečiť stálych odberateľov, motivovať nových členov, aby videli v ňom zmysel a perspektívu.
- Existencia komunity je postavená na miestnych tradíciách, kultúrnych a ekologických hodnotách.

- Podpora vzájomného výmenného obchodného systému, ktorého podstatou je vzájomná výmena dopestovanej či dochovanej produkcie farmy, tovarov a služieb, prípadne ich výmena za vopred dohodnutú prácu.
- Podpora solidarity a vzájomnej spolupráce členov komunity.
- Možnosť pracovať a pomáhať v podniku a za prácu dostať naturálie, alebo deputáty.
- Možnosti neustáleho rozširovania sortimentu, služieb podľa charakteru regiónu – kreatívne podnikanie, remeslá.
- Takýto typ podniku môžeme vnímať ako subjekt, ktorý bude prispievať k rastu zamestnanosti a k integrácii sociálnych jednotlivcov a komunitám pracovať spoločne na obnove ich životných podmienok a prostredia
- Odborné vedenie družstva – predstavenstva formou kvalifikovaných a vyškolených zamestnancov (členov družstva).

Etapa 4: Návrh uplatnenia stratégie na zmiernenie sociálnej exklúzie v podmienkach Košického kraja

1. Vízia a ciele stratégie

Rozvoj územia kraja je potrebné chápať a posudzovať v širších súvislostiach vo všetkých oblastiach jeho pôsobenia, nie izolovane. Pre stanovenie stratégie je preto nevyhnutné rešpektovať odhady možného rozvoja vyšších (nadmárodných, národných, regionálnych) úrovní pre strednodobé a dlhodobé časové horizonty. Východiská pre odhady budúceho vývoja sú deklarované predovšetkým v dokumente Európa 2020, v ktorom na stanovené ciele nadväzujú aj ukazovatele pre ich hodnotenie. Stratégia Európa 2020 predstavuje víziu európskeho sociálneho trhového hospodárstva v 21. storočí.

Základom stratégie Európa 2020 sú tri vzájomne sa dopĺňujúce priority:

1. **Inteligentný rast** – vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácií.
2. **Udržateľný rast** – podporovanie ekologickejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárstva, ktoré efektívnejšie využíva zdroje.
3. **Inkluzívny rast** – podporovanie hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, ktoré zabezpečí sociálnu a územnú súdržnosť.

Cieľom stratégie KSK je preto tiež návrh takých prioritných oblastí a opatrení, ktoré budú viesť k dosiahnutiu strategického cieľa a teda následne naplneniu vízie, rešpektujúc princípy regionálnej politiky. Definovanie stratégie nadväzuje na výsledky analýz, prieskumov, vychádza z poznania komplexného vnútorného prostredia. Do riešenia pomerne širokého spektra existujúcich rozvojových potrieb by mali aktívne vstupovať viacerí aktéri (úrad KSK, štát, miestna samospráva, súkromný sektor, mimovládne organizácie a podobne) s rôznymi kompetenciami, záujmami a finančnými zdrojmi. Zároveň vychádza z predpokladu, že príslušné orgány zabezpečia koordinovaný prístup pri zabezpečovaní plánovaných zmien, ktorého dôležitým predpokladom je dobrá informovanosť kľúčových aktérov a ich spolupráca.

Vízia stratégie predstavuje stav, ku ktorému má Košický kraj za niekoľko rokov dospieť – stanovuje rámec pre definovanie strategického cieľa, špecifických cieľov a priorít v rozmedzí rokov 2015 – 2020 s výhľadom do roku 2030, ako aj postupy na ich dosiahnutie.

Vízia stratégie na zmiernenie sociálnej exklúzie v podmienkach Košického kraja

„Košický kraj bude v roku 2030 krajom s vysokou kvalitou života všetkých obyvateľov, krajom s rovnomernými životnými podmienkami pre obyvateľov, bude prispievať k vytváraniu primeraných sociálnych istôt, zamestnanosti a vzdelávania a bude využívať vnútorný potenciál všetkých daností svojho územia k zabezpečeniu zvyšovania kvality znevýhodnených skupín obyvateľov.“

Strategický cieľ: Napĺňanie sociálnej misie komunitného podniku – slúžiť miestnej komunite alebo špecifickej skupine obyvateľov, prostredníctvom komunitného podniku, ktorý využíva formu podnikania ako nástroj na podporu sociálnych cieľov a jeho hlavným záujmom je rozvíjať a podporovať zmysel pre sociálnu zodpovednosť na miestnej úrovni. Cieľom je aj podpora sociálneho začlenenia, boj proti chudobe a akejkoľvek diskriminácii.

Zámerom strategického dokumentu je zodpovedanie 3 základných otázok:

1. Akí sme a kde sa teraz nachádzame?
2. Kde sa chceme dostať?
3. Ako sa tam dostaneme?

Zámerom vytvorenia modelu družstevného podnikania, je oživenie už niekoľko storočí osvedčeného a skoro zabudnutého spôsobu spolunažívania, gazdovania, prirodzenej potreby združovať sa do väčších spoločenských celkov. Pôjde o napĺňovanie sociálnych potrieb jeho členov (a zamestnancov) prostredníctvom ich zapojenia do svojpomocného (sociálneho/alternatívneho) podnikania. Prínosom nie je primárne dosiahnutie zisku (ten ale môže byť prostriedkom ďalšieho rozvoja družstva), ale zvýšenie kvality života členov a zamestnancov družstva.

Základné údaje o navrhovanom modeli	
Názov projektu	Model - Družstevné podnikanie
Garant	Košický samosprávny kraj
Kontaktná osoba garanta	Odbor regionálneho rozvoja, územného plánovania a životného prostredia
Partneri garanta	Mestá, obce Košického kraja, miestne mimovládne organizácie
Začatie a ukončenie projektu	V stave úvah
Stav projektu pred realizáciou	Pilotný projekt – kroky ako založiť družstevný podnik
Cieľ projektu	Napĺňanie sociálnej misie komunitného podniku – slúžiť miestnej komunite alebo špecifickej skupine obyvateľov, prostredníctvom komunitného podniku, ktorý využíva formu podnikania ako nástroj na podporu sociálnych cieľov a jeho hlavným záujmom je rozvíjať a podporovať zmysel pre sociálnu zodpovednosť na miestnej úrovni.
Výstupy	Funkčný model družstevného podniku.
Užívatelia	Členovia družstva, členovia komunity, miestni obyvatelia, samospráva, návštevníci, mimovládne organizácie.
Indikátory monitoringu	<ul style="list-style-type: none"> • Založený komunitný podnik • Vyškolení vybraní dôležití pracovníci • Vytipovaná oblasť činnosti • Spracovaný podnikateľský zámer • Informovanie verejnosti o zámeroch komunitného podniku
Zmluvné podmienky	Zmluva o spolupráci, notárska zápisnica (pri založení družstva)
Riziká	Nedostatok finančných prostriedkov, nezáujem zo strany starostov, primátorov, nezáujem zo strany znevýhodnených skupín o takýto typ podnikania.
Poznámky	Proces zriadenia družstva pozostáva z dvoch etáp: 3. Založenie družstva, ktoré je podmienkou pre jeho vznik. Výsledkom je vytvorenie novej právnickej osoby, ktorá má svoje práva a povinnosti. Družstvo sa zakladá konaním ustanovujúcej schôdze, ktorá určí základné imanie, schváli stanovy a zvolí

	<p>orgány družstva (predstavenstvo a kontrolnú komisiu).</p> <p>4. Vznik družstva – na to aby družstvo vzniklo musí splniť podmienky, týkajúce sa založenia družstva ustanovené Obchodných zákonníkom v §224. Začiatok vzniku družstva predstavuje zápis do obchodného registra so všetkým prílohami.</p>
Etapy projektu	
Etapa	Popis
1.	Spracovanie komunikačnej stratégie, organizovanie workshopov, propagácia – predstavenie pilotného projektu miestnej samosprávy s cieľom získať prvých členov predstavenstva družstevného podniku, členov komunity – vybraní záujemcovia z cieľových skupín a ostatných záujemcov, ktorí chcú spolupracovať pri tvorbe projektu. Navrhnutie plánu vzdelávania pre budúci manažment družstevného podniku.
2.	Návrh zásad riadenia a organizácie.
3.	Návrh rozpočtu projektu.
4.	Vytvorenie základnej vízie a koncepcie družstva. Spracovanie podnikateľského plánu
5.	Založenie družstva.
6.	Uvedenie pilotného projektu do praxe.

Zdroj: vlastné spracovanie

2. Zhrnutie výsledkov kvalitatívneho prieskumu

Kvalitatívny prieskum bol realizovaný formou riadeného rozhovoru s vybranými znevýhodnenými skupinami v rámci Košického kraja v mesiaci august 2015. V prvej časti prieskumu bolo cieľom zistiť názory znevýhodnených skupín na rôzne problémy týkajúce sa spôsobu života, aká je ich súčasná finančná situácia, či majú zamestnanie a podobne. V druhej časti bol znevýhodneným skupinám predstavený navrhovaný pilotný projekt - model družstevného podniku. Prieskumu sa zúčastnilo spolu v troch skupinách 28 respondentov, z toho 22 žien a 6 mužov:

- občan starší ako 50 rokov veku (5 respondentov, z toho 4 ženy a jeden muž)
- občan, ktorý dosiahol vzdelanie nižšie ako stredné odborné vzdelanie podľa osobitného predpisu (14 respondentov, z toho 9 žien a 5 mužov)
- občan, ktorý žije ako osamelá dospelá osoba s jednou osobou odkázanou na jeho starostlivosť alebo s viacerými osobami odkázanými na jeho starostlivosť alebo starajúca sa aspoň o jedno dieťa pred skončením povinnej školskej dochádzky (9 žien – rozvedené, slobodné maminy a vdova).

Kvalitatívny prieskum potvrdil nasledovné:

- Prieskumu sa zúčastnili prevažne ženy, v menšom počte muži. Ženy na trhu práce môžeme považovať za kritickú skupinu, miera nezamestnanosti u žien je mierne vyššia ako u mužov, ženy po 50 majú problém nájsť si zamestnanie, podobne ako aj ženy s deťmi, po materskej dovolenke.
- Veková štruktúra respondentov sa pohybovala medzi hranicou od 26 rokov do 60 rokov, štruktúra pokryla všetky rizikové vekové kategórie – mladí ľudia do 29 rokov, alebo starší ľudia nad 50 rokov.
- Pri skupine s nižším vzdelaním išlo vo väčšine prípadov o nezamestnaných ľudí (základné vzdelanie, dievčenská odborná škola, vyučený murár), prípadne zamestnaných prostredníctvom aktivačných prác, pracujúcich na dohodu, ide skôr o rôzne krátkodobé pracovné pomery, brigády, sezónne práce – pomocné práce v obci, v komunitnom centre. Pri takomto spôsobe zamestnávania sa môžu respondenti pociťovať určitú neistotu, nestabilitu práce a pravidelného príjmu.
- Väčšina respondentov pociťuje znevýhodnenie na trhu práce, najvýraznejšou nevýhodou ako už bolo spomenuté je vek, najviac svoje znevýhodnenie pociťujú ženy, hlavne vo veku od 50 rokov

a viac. Ďalšie znevýhodnenie pociťujú respondenti, ktorým chýba potrebné vzdelanie (chýbajúci výučný list, maturita), nedostatok pracovných miest, pri hľadaní práce a absolvovaní pohovorov pociťujú viacerí respondenti, hlavne rómske menšiny určitú diskrimináciu, nevyhovujúca lokalita – nedostatok pracovných príležitostí, chýbajúce spoje (hlavne v menších obciach, viac sa precestuje ako zarobí) a podobne.

Z výsledkov kvalitatívneho prieskumu vyplýva nasledovné:

- Predstavený model družstevného podniku považujú respondenti za určitú motiváciu niečo so sebou robiť. Prostredníctvom možnosti pracovať v družstevnom podniku postupne získajú sebavedomie, pozitívny postoj k životu, prácu v kolektíve, zvyšovanie a udržiavanie si pracovných návykov a zručností, zvyšovanie si kvalifikácie podľa predmetu podnikaniu, schopnosť a znalosť ako viesť podnik.
- V rámci prieskumu boli zo strany respondentov navrhnuté nasledovné predmety podnikania: remeselné práce, vyšívanie, maľovanie – detské motívy do detských izieb, košíkárstvo, sadenie stromčekov, čistenie potokov – zabránenie vyliatiu potokov, regulácia vodných tokov, upratovacie práce, opatrovanie detí, opatrovanie starších ľudí, vyrábať hrable, metly, včelárstvo – med, pomocné práce – žehlenie, pranie, vývarovne pre starších ľudí, stavebná činnosť – stavať byty pre mladých ľudí, ktorí stále bývajú s rodičmi (slobodárne).
- Dôležitým faktorom kvalitatívneho prieskumu je skutočnosť, že väčšina respondentov má záujem pracovať a aktívne si hľadá prácu, vzdelávať sa, má záujem zvyšovať si svoju kvalifikáciu, čo je pre tvorbu modelu komunitného podniku rodinného charakteru pozitívna informácia – snaha o zlepšenie svojej situácie a niečo preto spraviť.

Výsledky z prieskumu nám pomôžu pri stanovení stratégie, prostredníctvom ktorej navrhujeme vhodné nástroje pre zlepšenie životnej úrovne obyvateľov, pre zlepšenie ich pracovných zručností, pre zabezpečenie základných ľudských potrieb formou vytvorenia družstevného podniku rodinného charakteru.

3. Navrhovaná štruktúra stratégie

Očakávaný stav: Prostredníctvom vhodného nastavenia novej formy – modelu zabezpečiť a zlepšiť podporu sociálneho začlenenia znevýhodnených skupín, zabezpečenie podpory jednotlivcov a členov rodín zameranej na zlepšenie ich prístupu na trhu práce, k vzdelávaniu. Výsledkom bude funkčný model družstevného podniku.

V praxi to bude vyzerat' nasledovne:

- Družstevný podnik sa bude riadiť podľa zákona Obchodného zákonníka.
- Členmi budú hlavne znevýhodnené osoby, ktoré budú mať možnosť naučiť sa ako viesť podnik, pracovať v podniku, realizovať sa, zvyšovať si svoju kvalifikáciu.
- Pôjde o dobrovoľné združovanie znevýhodnených osôb v komunite – družstevnom podniku.
- Za svoju prácu budú dostávať adekvátnu odmenu napríklad formou deputátov, produktov, služieb, to znamená pôjde o zvyšovanie kvality života formou svojpomocného (sociálneho/alternatívneho) podnikania a sociálneho začlenenia.
- Na začiatku vzniku a založenia podniku im budú pomáhať špeciálne vyškolení odborníci – manažment, ktorý ich postupne naučí ako viesť podnik, až kým nebudú dostatočne pripravený na samostatné vedenie fungujúceho družstevného podniku.

Realizáciu predmetu činnosti družstevného podniku bude zabezpečovať vedenie (manažment) družstva so svojimi hlavnými manažérmi. Na čele výkonného aparátu družstva bude predseda družstva, ktorý bude riadiť činnosť družstva prostredníctvom hlavných manažérov (napríklad_ hlavný manažér – projektový manažér, ekonomický manažér, organizačný manažér, manažér pre komunikáciu s verejnosťou a podobne). Funkcie družstevného podniku môžu byť podľa potreby kumulované.

Pilotný projekt môžeme charakterizovať ako neopakovateľnú aktivitu, ktorá má svoje špecifické ciele, je ohraničená dátumom vzniku a ukončenia. Zároveň má pridelené finančné zdroje a riadi sa presne určenými postupmi pri projekte Vznik a založenie družstevného podniku. Hlavným cieľom je založenie fungujúceho družstevného podniku a jeho uvedenie do praxe pre znevýhodnené skupiny osôb, určitá snaha pomôcť týmto ľuďom prekonať ťažké životné podmienky.

Hlavné zásady tvorby pilotného projektu môžeme charakterizovať nasledovným spôsobom:

- V prvom rade musí byť určený hlavný projektový manažér, alebo vedúci projektu.
- Je využívaná tímová spolupráca – určenie zodpovednosti jednotlivých členov za konkrétne oblasti a úlohy.
- Presne zostavený harmonogram postupu prác.
- Jasne stanovený rozpočet projektu.
- Jasne stanovené indikátory / merateľné ukazovatele, ktoré slúžia ku kontrole plnenia jednotlivých aktivít.
- V určitých prípadoch využívanie externých odborníkov ako členov pracovného tímu.

Opatrenia/aktivity: Tvorba vhodných sociálnych a ekonomických podmienok pre obyvateľov - vytvorenie členskej základne, podpora iniciatívy, ktoré by smerovali k vytváraniu pracovných príležitostí, atraktívnej sociálnej atmosféry, tvorivého kultúrneho prostredia. Vytvorenie životaschopnej komunity postavenej na trvalo udržateľných základoch – šetrnosti k prírode, sociálnej solidarite, podpore individuálnej sebarealizácie ale aj medziľudskej spolupráce.

Pre stratégiu boli stanovené nasledovné, prioritné oblasti, opatrenia a špecifické ciele na dosiahnutie strategického cieľa a vízie (opatrenia boli prispôsobené Operačnému programu Ľudské zdroje ako jedného zo zdrojov financovania):

PRIORITNÁ OBLASŤ 1 – SOCIÁLNA POLITIKA	
Opatrenie 1.1	Efektívny a odborný riadiaci manažment družstevného podniku.
Opatrenie 1.2	Zlepšenie koordinácie a komunikácie medzi riadiacim manažmentom, členmi komunity, samosprávou, mimovládnyimi inštitúciami, podnikateľským sektorom a verejnosťou.
Opatrenie 1.3	Aktívne zapojenie znevýhodnených skupín do fungovania družstevného podniku s cieľom zlepšiť ich pracovné návyky, príležitosti a ich aktívnu účasť v komunite – ich sociálne začlenenie.
Špecifický cieľ 1	Zvýšiť aktivitu a motiváciu znevýhodnených skupín riešiť svoju sociálnu situáciu.
Špecifický cieľ 2	Zlepšiť kvalitu života znevýhodneným skupinám, ktoré sú ohrozené sociálnym vylúčením.
Špecifický cieľ 3	Zvýšenie kvality odborného vzdelávania pre riadiaci manažment družstevného podniku.
Špecifický cieľ 4	Uľahčiť znevýhodneným skupinám ohrozených sociálnym vylúčením uplatniť sa

	na trhu práce, v živote, zlepšenie prístupu ku kvalitným službám na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb.
--	--

PRIORITNÁ OBLASŤ 2 – HOSPODÁRSKA POLITIKA	
Opatrenie 2.1	Zvýšenie atraktívnosti prostredia pre podnikanie a zamestnanosť prostredníctvom družstevného podniku.
Opatrenie 2.2	Podpora remeselnej výroby a poľnohospodárskej produkcie „z dvora“.
Špecifický cieľ 1	Upevniť inovatívnu formu podnikania a hospodárstva založené na využití vnútorného potenciálu územia.
Špecifický cieľ 2	Zlepšiť informovanosť samosprávy, verejnosti, inštitúcií o projektových aktivitách.

PRIORITNÁ OBLASŤ 1 – SOCIÁLNA POLITIKA	
OPATRENIE	PROJEKT / AKTIVITA
Opatrenie 1.1 - Efektívny a odborný riadiaci manažment družstevného podniku.	Aktivita 1.1.1 – Tvorba, inovácia, realizácia vzdelávacích programov pre budúci manažment družstevného podniku zameraných na zvýšenie kompetencií potrebných pre prispôsobenie vzdelávania potrebám trhu práce (kurzy zamerané na oblasť podnikania, financie, zvýšenie ekonomického myslenia a podobne).
	Aktivita 1.1.2 – Podpora inkluzívnych vzdelávacích aktivít pre osoby s osobitnými vzdelávacími potrebami a pre znevýhodnené cieľové skupiny (osoby staršie ako 50 rokov, osoby s nízkym vzdelaním, osoby, ktoré žijú ako osamelé osoby s nezaopatrenými deťmi).
	Aktivita 1.1.3 – Podpora partnerstiev, spolupráce s úradom KSK, štátnej správy, miestnej samosprávy, vzdelávacích inštitúcií, mimovládnyimi organizáciami pri tvorbe, inovácií a realizácii vzdelávania.
	Aktivita 1.1.4 - Podpora zvyšovania profesionality výkonu a rozvoj ľudských zdrojov v oblasti výkonu a služieb sociálnej inklúzie pre štátnu správu, samosprávu a mimovládne organizácie prostredníctvom systému celoživotného vzdelávania,
Opatrenie 1.2 - Zlepšenie koordinácie a komunikácie medzi riadiacim manažmentom,	Aktivita 1.2.1 – Tvorba komunikačnej stratégie a komunikačného plánu.

<p>členmi komunity, samosprávou, mimovládnyimi inštitúciám, podnikateľským sektorom a verejnosťou.</p>	<p>Aktivita 1.2.2 – Efektívne využitie komunikačných prostriedkov (tvorba letákov, informačných brožúr, tvorba webovskej stránky a podobne).</p>
<p>Opatrenie 1.3 - Aktívne zapojenie znevýhodnených skupín do fungovania družstevného podniku s cieľom zlepšiť ich pracovné návyky, príležitosti a ich aktívnu účasť v komunitě – ich sociálne začlenenie.</p>	<p>Aktivita 1.2.3 – Realizácia informačnej kampane v internom a externom prostredí o projekte „model družstevného podniku“.</p>
	<p>Aktivita 1.3.1 - Zavedenie nových nástrojov za účelom zvýšenia aktivity ľudí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením.</p>
	<p>Aktivita 1.3.2 - Podpora výkonu práce v otvorenom prostredí pre vybrané cieľové skupiny.</p>
	<p>Aktivita 1.3.3 - Podpora integrácie ľudí ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením na trh práce prostredníctvom subjektov vznikajúcich v rámci sociálnych inovácií.</p>
	<p>Aktivita 1.3.4 – Podpora inovatívnych a pilotných projektov na odskúšanie nových aktívnych opatrení na trhu práce.</p>

<p>PRIORITNÁ OBLASŤ 2 – HOSPODÁRSKA POLITIKA</p>	
<p>OPATRENIE</p>	<p>PROJEKT / AKTIVITA</p>
<p>Opatrenie 2.1 - Zvýšenie atraktívnosti prostredia pre podnikanie a zamestnanosť prostredníctvom družstevného podniku.</p>	<p>Aktivita 2.1.1 – Vznik a založenie družstevného podniku.</p>
	<p>Aktivita 2.1.2 – Podpora pilotných programov, projektov zameraných na podporu regionálnej a miestnej zamestnanosti.</p>
<p>Opatrenie 2.2 - Podpora remeselnej výroby a poľnohospodárskej produkcie „z dvora“.</p>	<p>Aktivita 2.2.1 – Overovanie nových opatrení na trhu práce formou pilotných projektov.</p>

4. Zdroje financovania realizácie stratégie

1. Hlavné zdroje financovania:

- **Verejné zdroje** - štátny rozpočet vrátane finančných prostriedkov z rozpočtových kapitol ministerstiev, štátne účelové fondy (Envirofond, Štátny fond rozvoj bývania, Recyklačný fond), rozpočet vyšších územných celkov (VÚC Košice) a rozpočet obcí a miest (vlastné zdroje).
- **Iné zdroje:** prostriedky fyzických osôb, prostriedky právnických osôb, 2% z daní, úvery, príspevky medzinárodných organizácií, prostriedky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv o poskytnutí grantu uzatvorených medzi Slovenskou republikou a inými štátmi (Nórsky finančný mechanizmus, Švajčiarsky finančný mechanizmus, bilaterálne dohody).

2. Doplnkové zdroje financovania – finančné prostriedky z Európskej únie, v programovom období 2014-2020 tzv. európske štrukturálne a investičné fondy (EŠIF), určené hospodársky zaostalým regiónom, ktoré podľa ukazovateľov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja vykazujú nižšiu úroveň rozvoja ako je priemerná úroveň EÚ a regiónom s nepriaznivou štruktúrou zamestnanosti a podnikateľského prostredia. Finančné prostriedky z fondov Európskej únie, ako napríklad:

- **Operačný program Ľudské zdroje, Prioritná os Vzdelávanie, Tematický cieľ:** Investovanie do vzdelania, školení a odbornej prípravy, ako aj zručností a celoživotného vzdelávania, **Investičná priorita:** 1.2 Zvyšovanie významu trhu práce v oblasti systémov vzdelávania a odbornej prípravy, uľahčovanie prechodu od vzdelávania k zamestnanosti a zlepšovania systémov odborného vzdelávania a prípravy a ich kvality, a to aj prostredníctvom mechanizmov na predvídania zručností, úpravy učebných plánov a vytvárania a rozvoj systémov vzdelávania na pracovisku vrátane systémov duálneho vzdelávania a učňovského vzdelávania. **Špecifickým cieľom** tejto priority je Zvýšiť kvalitu odborného vzdelávania a prípravy reflektujúc potreby trhu práce.
- **Operačný program Ľudské zdroje, Prioritná os Vzdelávanie, Tematický cieľ:** Investovanie do vzdelania, školení a odbornej prípravy, ako aj zručností a celoživotného vzdelávania,

Investičná priorita: 1.4 Zlepšenie rovnakého prístupu k celoživotnému vzdelávaniu pre všetky vekové skupiny v rámci formálneho, neformálneho a bežného vzdelávania, zvyšovania vedomostí, zručností a spôsobilostí pracovnej sily a podpory flexibilných spôsobov vzdelávania prostredníctvom usmerňovania pri výbere povolania a potvrdzovania nadobudnutých kompetencií. **Špecifickým cieľom** tejto priority je Zvýšiť kvalitu a efektívnosť celoživotného vzdelávania s dôrazom na rozvoj kľúčových kompetencií, prehĺbovanie a zvyšovanie kvalifikácie.

- **Operačný program Ľudské zdroje, Prioritná os Zamestnanosť, Tematický cieľ:** Podpora udržateľnej a kvalitnej zamestnanosti a mobility pracovnej sily, **Investičná priorita:** 3.1 Prístup uchádzačov o zamestnanie a neaktívnych osôb k zamestnaniu vrátane dlhodobo nezamestnaných a osôb, ktoré sú vzdialené od trhu práce, ako aj miestne iniciatívy v oblasti zamestnávania a podpora mobility pracovnej sily. **Špecifický cieľ 3.1.1** Zvýšiť zamestnanosť, zamestnateľnosť a znížiť nezamestnanosť s osobitným dôrazom na dlhodobo nezamestnaných, nízko kvalifikovaných, starších a zdravotne postihnuté osoby. **Špecifický cieľ 3.1.2** Zlepšiť prístup na trh práce uplatnením účinných nástrojov na podporu zamestnanosti, vrátane podpory mobility pre získanie zamestnania, samostatnej zárobkovej činnosti a aktivít vo vidieckych oblastiach.

- **Operačný program Ľudské zdroje, Prioritná os Sociálne začlenenie, Tematický cieľ:** Podpora sociálneho začlenenia, boj proti chudobe a akejkoľvek diskriminácii, **Investičná priorita:** 4.1 Aktívne začlenenie, a to aj s cieľom podporovať rovnaké príležitosti a aktívnu účasť a zlepšenie zamestnateľnosti. **Špecifický cieľ 4.1.1** Zvýšenie účasti najviac znevýhodnených a ohrozených osôb v spoločnosti, vrátane na trhu práce.

5. Súbor merateľných ukazovateľov

Ukazovatele sú charakteristiky, ktoré môžeme merať a ich kvantitatívne meranie odráža zmeny, ktoré súvisia s intervenciou. Hovoríme im aj objektívne overiteľné ukazovatele, lebo popisujú ciele intervencie v merateľných veličinách. Ich špecifikovanie je základom pre monitorovací systém, pretože pomáhajú merať zmenu, ktorá sa udiala v porovnaní s plánom a to v zmysle kvality, kvantity a času.

Výstup projektu – práce, služby a tovary, ktoré boli financované počas realizácie aktivít projektu vyjadrené z finančného a vecného hľadiska.

Výsledok projektu – okamžitý efekt realizácie aktivít projektu (výstupy z aktivít), ktorý je k dispozícii pre cieľovú skupinu alebo predstavuje služby poskytnuté cieľovej skupine.

Dopad – vyjadruje dlhodobý efekt intervencie na danú oblasť alebo cieľovú skupinu, ktorý je mimo priamej a výlučnej kontroly subjektu zodpovedajúceho za realizáciu intervencie.

Ukazovateľ – nástroj na meranie dosiahnutého cieľa, mobilizácie zdrojov, dosiahnutých výsledkov, meranie kvality alebo kontextovej premennej. Ukazovateľ je tvorený definíciou, jednotkou, časovým vymedzením, počiatkovou hodnotou a požadovanou hodnotou.

- **Ukazovatele výstupu** sú obvykle priradené k aktivitám, prípadne k špecifickým cieľom. Označujú hmatateľné produkty, bezprostredne dosiahnuté realizáciou jednej alebo viacerých aktivít, často vyjadrené v merateľných fyzických alebo peňažných jednotkách. Odrážajú skutočnosť, že niečo bolo vytvorené, vyprodukované, zriadené, zrealizované.
- **Ukazovatele výsledku** vyjadrujú priamy hmatateľný efekt intervencie na cieľové skupiny projektu bezprostredne po ukončení realizácie projektu a merajú bezprostredne následok, ktorý bol vyvolaný výstupom (preto je medzi výstupom a výsledkom logická väzba).
- **Ukazovatele dopadu** vyjadrujú dlhodobý efekt intervencie na územie a cieľovú skupinu, následky dosiahnutých výsledkov projektu, teda príspevok k riešeniu cieľov stanovených pre prioritnú oblasť, potrieb cieľovej skupiny alebo k odstraňovaniu prekážok či využívaniu potenciálu rozvoja územia, z toho dôvodu musí existovať medzi výsledkom a dopadom logická väzba. Z toho hľadiska preto nemusí byť dosiahnutie strategického cieľa vyjadrené ukazovateľmi dopadu, ale môže byť vyjadrené aj vhodnými ukazovateľmi výsledku.

PRIORITNÁ OBLASŤ 1 – SOCIÁLNA POLITIKA

OPATRENIE	PROJEKT / AKTIVITA	Ukazovateľ výstupu	Ukazovateľ výsledku	Ukazovateľ dopadu
Opatrenie 1.1	Aktivita 1.1.1 – Tvorba, inovácia, realizácia vzdelávacích programov pre budúci manažment družstevného podniku zameraných na zvýšenie kompetencií potrebných pre prispôsobenie vzdelávania potrebám trhu práce (kurzy zamerané na oblasť podnikania, financie, zvýšenie ekonomického myslenia a podobne).	Počet spracovaných projektov.	Počet účastníkov, ktorí absolvovali vzdelávacie programy.	Zrealizovaný projekt na podporu vzdelávania budúceho manažmentu družstevného podniku
	Aktivita 1.1.2 – Podpora inkluzívnych vzdelávacích aktivít pre osoby s osobitnými vzdelávacími potrebami a pre znevýhodnené cieľové skupiny (osoby staršie ako 50 rokov, osoby s nízkym vzdelaním, osoby, ktoré žijú ako osamelé osoby s nezaopatrenými deťmi).	Počet spracovaných projektov.	Počet zrealizovaných vzdelávacích aktivít pre znevýhodnené cieľové skupiny.	Zrealizovaný projekt na podporu vzdelávania budúceho manažmentu družstevného podniku
	Aktivita 1.1.3 – Podpora partnerstiev, spolupráce s úradom KSK, štátnej správy, miestnej samosprávy, vzdelávacích inštitúcií, mimovládnyimi organizáciami pri tvorbe,	Počet vzniknutých partnerstiev.	Počet partnerov zapojených do realizácie projektu.	Zrealizovaný projekt na podporu vzdelávania budúceho manažmentu družstevného

	inovácií a realizácii vzdelávania.			podniku
	Aktivita 1.1.4 - Podpora zvyšovania profesionality výkonu a rozvoj ľudských zdrojov v oblasti výkonu a služieb sociálnej inklúzie pre štátnu správu, samosprávu a mimovládne organizácie prostredníctvom systému celoživotného vzdelávania,	Počet spracovaných projektov.	Počet účastníkov, ktorí absolvovali vzdelávacie programy.	Zrealizovaný projekt na podporu vzdelávania budúceho manažmentu družstevného podniku
Opatrenie 1.2	Aktivita 1.2.1 – Tvorba komunikačnej stratégie a komunikačného plánu.	Výška vynaložených finančných prostriedkov za služby - spracovanie komunikačnej stratégie a komunikačného plánu.	Spracované dokumenty: Komunikačná stratégia a Komunikačný plán.	Zrealizovaný projekt na podporu komunikácie a informovanosti.
	Aktivita 1.2.2 – Efektívne využitie komunikačných prostriedkov (tvorba letákov, informačných brožúr, tvorba webovej stránky a podobne).	Výška vynaložených finančných prostriedkov za služby, tovary – návrh, tlač komunikačných prostriedkov.	Počet letákov, informačných brožúr, vytvorená webová stránka.	Zrealizovaný projekt na podporu komunikácie a informovanosti.
	Aktivita 1.2.3 – Realizácia informačnej kampane v internom a externom prostredí o projekte „model družstevného podniku“.	Výška vynaložených finančných prostriedkov za organizovanie informačnej	Počet zrealizovaných informačných kampaní.	Zrealizovaný projekt na podporu komunikácie a informovanosti.

		kampane.		
Opatrenie 1.3	Aktivita 1.3.1 - Zavedenie nových nástrojov za účelom zvýšenia aktivity ľudí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením.	Počet spracovaných projektov.	Počet podporených nových nástrojov.	Zrealizovaný pilotný projekt
	Aktivita 1.3.2 - Podpora výkonu práce v otvorenom prostredí pre vybrané cieľové skupiny.	Počet spracovaných projektov.	Počet osôb, aktívne zapojených do projektu.	Zrealizovaný pilotný projekt
	Aktivita 1.3.3 - Podpora integrácie ľudí ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením na trh práce prostredníctvom subjektov vznikajúcich v rámci sociálnych inovácií.	Počet spracovaných projektov.	Počet osôb, ktoré aktívne využili nové, inovatívne opatrenia.	Zrealizovaný pilotný projekt.
	Aktivita 1.3.4 – Podpora inovatívnych a pilotných projektov na odskúšanie nových aktívnych opatrení na trhu práce.	Počet spracovaných projektov.	Počet podporených pilotných projektov.	Zrealizovaný pilotný projekt.

PRIORITNÁ OBLASŤ 2 – HOSPODÁRSKA POLITIKA				
OPATRENIE	PROJEKT / AKTIVITA	Ukazovateľ výstupu	Ukazovateľ výsledku	Ukazovateľ dopadu
Opatrenie 2.1	Aktivita 2.1.1 – Vznik a založenie družstevného podniku.	Výška vynaložených finančných prostriedkov pri založení podniku.	Počet vzniknutých podnikov.	Funkčný model družstevného podniku.
	Aktivita 2.1.2 – Podpora	Počet	Počet	Zrealizované

	pilotných programov, projektov zameraných na podporu regionálnej a miestnej zamestnanosti.	spracovaných programov, projektov.	účastníkov, ktorí sa aktívne zapojili do programov.	programy, projekty.
Opatrenie 2.2	Aktivita 2.2.1 – Overovanie nových opatrení na trhu práce formou pilotných projektov.	Počet pilotných projektov.	Počet účastníkov zapojených do aktivít projektu.	Zrealizované pilotné projekty.

ZÁVER

Zámerom stratégie bolo spracovanie strategického dokumentu, ktorý bude účinným nástrojom na zmiernenie sociálnej exklúzie v Košickom kraji.

Dokument Stratégia na zmiernenie sociálnej exklúzie v Košickom kraji bol rozdelený na štyri hlavné časti:

5. Zmapovanie populácie Košického kraja z pohľadu škály deklasovaných skupín obyvateľov s určením početnosti týchto skupín.
6. Výber najvhodnejšej historickej formy primárnej sociability na území Košického kraja na základe analýzy.
7. Návrh funkčného modelu usporiadania spoločenstva časti exkludovaných skupín obyvateľov v Košickom kraji.
8. Návrh uplatnenia stratégie na zmiernenie sociálnej exklúzie v podmienkach Košického kraja.

Hlavným cieľom stratégie bolo prostredníctvom vhodného nastavenia novej formy – modelu zabezpečiť a zlepšiť podporu sociálneho začlenenia znevýhodnených skupín, zabezpečenie podpory jednotlivcov a členov rodín zameranej na zlepšenie ich prístupu na trhu práce, k vzdelávaniu.

Pri výbere najvhodnejšej historickej formy najväčší prínos bol viditeľný, v spoločnom gazdovaní, hospodárení, v spoločnej deľbe práce – podpora niečoho čo už fungovalo, a bolo prínosné pre miestne obyvateľstvo, miestny rozvoj, to znamená podpora družstevnej formy podnikania (poľnohospodárstvo, pestovanie a výroba potravín, ovocinárstvo, zeleninárstvo, remeselná výroba a podobne), kedy sa dá považovať vývoj v oblasti zamestnávania, tvorby pracovných miest za najstabilnejší vo vývoji ekonomiky práve najsilnejšou väzbou na lokálne potreby a domácu spotrebu, na rozvoj domácich regiónov a komunít.

Družstvá predstavujú už od 19. storočia pomerne rozšírenú formu podnikania. Základné princípy, ktoré sú pre ne spoločné, sú výsledkom dlhodobého procesu ich vývoja. Družstvo je upravené v Obchodnom zákonníku a jeho právna úprava je zaradené hneď po obchodných spoločnostiach. Je právnickou osobou a považuje sa za podnikateľský subjekt, i keď z definície jeho pojmu vyplýva, že je založený na zabezpečenie hospodárskych, sociálnych, alebo iných potrieb svojich členov.

Výsledkom stratégie je návrh funkčného modelu družstevného podnikania a jeho uplatnenie sa v praxi, v rámci ktorého sa budú dobrovoľne združovať znevýhodnené skupiny ľudí v rámci komunity, ktorých spájajú spoločné záujmy s rovnakým cieľom, vzdelávať sa, nájsť si prácu, zabezpečiť stálych odberateľov, motivovať nových členov, aby videli v ňom zmysel a perspektívu.

Takýto typ podniku môžeme vnímať ako subjekt, ktorý bude prispievať k rastu zamestnanosti a k integrácii sociálnych jednotlivcov a komunitám pracovať spoločne na obnove ich životných podmienok a prostredia

Zoznam použitých skratiek

ČSAD – Československá autobusová doprava

EAO – Ekonomicky aktívne obyvateľstvo

ES – Európske spoločenstvo

EŠIF – Európske štrukturálne a investičné fondy. Päť štrukturálnych a investičných fondov EÚ, ktoré sa riadia jednotným súborom pravidiel

EÚ – Európska Únia

GL – Gelnica

LETS system - Lokal Exchange Trade Systems

KE - Košice

KSK – Košický samosprávny kraj

MI – Michalovce

NR SR – Národná rada Slovenskej republiky

OP IZ – Operačný program Ľudské zdroje

OR SR – Obchodný register Slovenskej republiky

RV – Rožňava

SAV – Slovenská akadémia vied

SNR – Slovenská národná rada

SNV – Spišská Nová Ves

SO - Sobrance

SODB – Sčítanie obyvateľov, domov a bytov

SR – Slovenská republika

STH – Sociálne trhové hospodárstvo

TV - Trebišov

UoZ – Uchádzač o zamestnanie

UPSVaR – Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

VSS – Východoslovenské strojárne

VSŽ – Východoslovenské železiarne

VÚC – Vyšší územný celok

ZĽP – Zdravotne ťažko postihnutý

Z.z. – Zbierka zákonov

Zoznam príloh

- 1. Príloha č. 1 – Vzor žiadosti živnostenské oprávnenie**
- 2. Príloha č.2 – Vzor návrh na zápis do OR – družstvo**
- 3. Príloha č.3 – Vzor prihlášky za člena družstva**
- 4. Príloha č.4 – Zákon o európskom družstve**